

# NACIONALNI PLAN ZA UNAPRJEĐENJE SOCIJALNE DIMENZIJE VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ 2019. – 2021.

---

PODZASTUPLJENE I RANJIVE SKUPINE  
U VISOKOM OBRAZOVANJU  
U REPUBLICI HRVATSKOJ

SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE SUSTAVA  
POTPORE STUDENTIMA S INVALIDITETOM  
U VISOKOM OBRAZOVANJU  
U REPUBLICI HRVATSKOJ



Sufinancirano sredstvima  
programa Europske unije  
Erasmus+



Ministarstvo  
znanosti i obrazovanja



## **Impresum**

### **Naslov:**

Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021.

### **Nakladnik:**

Ministarstvo znanosti i obrazovanja

### **Za nakladnika:**

Prof. dr. sc. Blaženka Divjak, ministrica

### **Autori:**

Članovi Nacionalne skupine za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja:

prof. dr. sc. Karmela Barišić  
prof. dr. sc. Blaženka Divjak  
izv. prof. dr. sc. Karin Doolan  
prof. dr. sc. Lelia Kiš-Glavaš  
mr. sc. Ana Tecilazić Goršić  
Sandra Skorušek Blažičko, dipl. psih.  
mr. sc. Ninoslav Šćukanec  
Aleksandar Šušnjar

### **Lektorica:**

Željana Klječanin Franić

### **Grafičko oblikovanje:**

MOOD, OBRT ZA DIZAJN I OSTALE POSLOVNE USLUGE, VL. MAJA MARKOVIĆ

### **Tisak:**

Tiskara Kasanić

### **Naklada:**

150 primjeraka

ISBN: 978-953-8103-33-9

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001034417.

Zagreb, 2019.

Potporna Europske komisije proizvodnji ove publikacije ne predstavlja potporu sadržaju koji odražava samo stavove autora i Komisija ne može biti odgovorna za uporabu sadržanih informacija.



*Autor: Bruno Fantulin*

Posljednjih desetljeća visoko obrazovanje u europskim državama suočava se s izazovima značajne promjene populacijske strukture, migracija, rasta društvenih nejednakosti i nezaposlenosti, strelovitim tehnološkim promjenama i izazovima poslova u 4. industrijskoj revoluciji koji zahtijevaju nova rješenja i drugačiji pristup uključivanju ranjivih i podzastupljenih skupina u društvene, gospodarske i obrazovne procese. Pored toga, strateško usmjerenje Europske unije prema povećanju broja visokoobrazovanih građana rezultat je spoznaje kako gospodarski razvoj ovisi o dostatnoj visokokvalificiranoj radnoj snazi i punoj afirmaciji svih raspoloživih ljudskih potencijala i talenata. Upravo iz tog razloga, inkluzivnost i socijalna dimenzija u Europskom prostoru visokog obrazovanja jedna je od istaknutijih tema koja u mnogim zemljama privlači pažnju i poziva na djelovanje.

Republika Hrvatska prepoznala je važnost razvoja socijalne dimenzije visokog obrazovanja usvajanjem Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije 2014. godine i uspostavljanjem Nacionalne skupine za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja 2015. godine. Čast mi je što sam bila prepoznata kao stručnjakinja koja može dati svoj doprinos radu Nacionalne skupine pa sam se sa zadovoljstvom i entuzijazmom odazvala pozivu da aktivno sudjelujem u njezinom radu. Razvoju socijalne dimenzije visokog obrazovanja pristupili smo strateški, svjesni međusektorskog karaktera ove razvojne politike. Počevši od identificiranja ciljanih skupina, kroz savjetovanje sa zainteresiranom javnošću i dionicima, analizirali smo prepreke pristupu, tijeku te završnosti studiranja, kao i one koje sprečavaju pristup tržištu rada. Rad na Nacionalnom planu za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj bio je dugotrajan, ali i temeljit, zahtijevao je iznimno velik trud i vrijeme te zahvaljujem svima koji su u njemu sudjelovali.

U vrijeme dok je Nacionalni plan prolazio javna savjetovanja, imenovana sam ministricom znanosti i obrazovanja te sam ponosna što je ovaj dokument usvojen i stupio na snagu za vrijeme mog mandata.

Usvajanjem Nacionalnog plana od strane Vlade Republike Hrvatske 3. siječnja 2019., Hrvatska je postala jedna od tri države u Europskoj uniji, uz Austriju i Irsku, koja ima zaseban strateški dokument vezan uz socijalnu dimenziju visokog obrazovanja.

Oduvijek sam vjerovala da Hrvatska može biti zemlja koja spaja i ujedinjuje, koja integrira različitosti i poštuje sve svoje građane, ali i dokazuje da je visoko obrazovanje društveno dobro koje mora biti dostupno svakome, neovisno o socio-ekonomskom ili bilo kojem drugom statusu. U isto vrijeme, kao profesorica, znanstvenica i ministrica uvijek sam inzistirala i inzistiram na kvaliteti i izvrsnosti jer smatram da je osiguravanje kvalitete visokog obrazovanja ključna komponenta o kojoj jednako trebamo voditi računa. Istraživanja pokazuju da ta dva naoko suprotstavljena cilja idu ruku pod ruku: heterogenost skupina i perspektiva donosi novu vrijednost i povećava kvalitetu obrazovanja i rada, omogućava kreativnost u pristupu i neslućene inovacije, što je dodatni argument za veću inkluzivnost u cjelokupnome obrazovnom sustavu. Vjerujem da će ovaj Nacionalni plan biti poticaj, u prvom redu akademskoj zajednici da pokaže svoju društvenu odgovornost i prepozna uključivost kao prednost i priliku za usvajanje novih ideja, pristupa i rješenja. Smatram da će nam Nacionalni plan poslužiti kao dobra podloga za daljnja istraživanja, studije, teorije i prakse u dohvat svih potencijalnih studenata da bismo doista ostvarili zemlju znanja, kreativnosti i inovacija, zemlju jednakih šansi kakvu svi priželjkujemo.

Stoga ovim putem pozivam sva visoka učilišta i ostale dionike u obrazovnom procesu da se uključe u provedbu Nacionalnog plana, da budu proaktivni, inovativni i kreativni inicijatori i nositelji procesa koji će dovesti do povećanja udjela visokoobrazovanih, svjesnih, samostalnih i odgovornih građana koji su spremni i osposobljeni za izgradnju društva budućnosti. A da pritom nikoga ne izostavimo!

prof. dr. sc. Blaženka Divjak  
ministrica znanosti i obrazovanja

**NACIONALNI PLAN ZA  
UNAPRJEĐENJE SOCIJALNE DIMENZIJE  
VISOKOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI  
HRVATSKOJ 2019. – 2021.**

Zagreb, prosinac 2018.

## Sadržaj

<b>Uvod</b> .....	7
<b>Proces izrade Nacionalnog plana</b> .....	9
<b>Ciljevi</b> .....	11
CILJ 1: OSTVARITI SUSTAVNO PRIKUPLJANJE I OBRADU PODATAKA KOJI SU RELEVANTNI ZA UNAPRJEĐIVANJE SOCIJALNE DIMENZIJE VISOKOG OBRAZOVANJA TE IH RABITI U TU SVRHU.....	11
CILJ 2: UNAPRIJEDITI PRISTUP VISOKOM OBRAZOVANJU PODZASTUPLJENIM I RANJIVIM SKUPINAMA I UKLONITI PREPREKE PRI ULASKU.....	12
CILJ 3: OMOGUĆITI JEDNAKE PRILIKE SVIM STUDENTIMA TIJEKOM STUDIRANJA.....	12
CILJ 4: PODIĆI STOPU ZAVRŠAVANJA STUDIJA I ZAPOŠLJAVANJA PODZASTUPLJENIH I RANJIVIH SKUPINA NAKON ZAVRŠETKA STUDIJA.....	13
CILJ 5: UNAPRIJEDITI SUSTAV FINANCIJSKE POMOĆI PRIPADNICIMA PODZASTUPLJENIH I RANJIVIH SKUPINA.....	15
CILJ 6: UKLJUČITI STANDARDE VEZANE UZ UNAPRJEĐIVANJE SOCIJALNE DIMENZIJE VISOKOG OBRAZOVANJA U SUSTAV OSIGURAVANJA KVALITETE.....	17
<b>O ciljevima</b> .....	18
<b>Popis literature</b> .....	24
<b>Popis kratica</b> .....	25

## Uvod

Od Sorbonske deklaracije (1998.), preko Praškog (2001.), Berlinskog (2003.), Bergenskog (2005.), Londonskog (2007.), Leuvenskog (2009.) priopćenja, Budimpeštansko-bečke deklaracije (2010.), Bukureškog (2012.) priopćenja pa do Erevanskog (2015.) ističe se važnost socijalne dimenzije u visokom obrazovanju što proizlazi iz shvaćanja visokog obrazovanja kao javnog dobra koje treba biti priuštivo svima, neovisno o socio-ekonomskom položaju specifičnih društvenih skupina. U sklopu Erevanskog priopćenja ministri visokog obrazovanja zemalja koje sudjeluju u Bolonjskom procesu prihvatili su Strategiju za razvoj socijalne dimenzije i cjeloživotno učenje u Europskom prostoru visokog obrazovanja do 2020. godine. U navedenoj su se strategiji europski ministri visokog obrazovanja obvezali na razvoj učinkovitih javnih politika s ciljem osiguravanja većeg pristupa kvalitetnom visokom obrazovanju, poglavito za studente iz podzastupljenih i socijalno ranjivih skupina. Ujedno su se složili donijeti nacionalne planove ili strategije u kojima bi se prepoznale različite podzastupljene i ranjive skupine studenata te donijele specifične mjere i aktivnosti za poboljšanje pristupa, uspješno studiranje i završavanje studija. Ovaj je dokument doprinos tim ciljevima u hrvatskom kontekstu.

Iako je socijalna dimenzija područje javnih politika koje je znatnim dijelom vezano uz Bolonjski proces, i drugi strateški dokumenti naglašavaju važnost kvalitetnog i relevantnog visokog obrazovanja, koje je pravedno i priuštivo svima uz jednake šanse, kao ključ za smanjenje socijalnih nejednakosti. Nastavno na strateške odrednice Europe 2020 i ostvarenje cilja od 40 % populacije u dobi od 30 do 34 godine sa završenim tercijskim obrazovanjem, Paketom socijalnih ulaganja, koji je donesen u ožujku 2013. godine, želi se pridonijeti jačanju socijalne kohezije i konkurentnosti, uz naglasak na strategije obrazovanja, zdravstva i socijalnih usluga s ulaganjem posebno u mlade koji dolaze iz nepovoljnih socio-ekonomskih prilika<sup>1</sup>.

Polazeći od europskog strateškog konteksta u kojemu se razvijaju nacionalne politike visokog obrazovanja, dostupnost, pristupačnost i priuštivost visokog obrazovanja postala su strateška obilježja recentnih hrvatskih strateško-programskih dokumenata koja svoj konačni izričaj dobivaju u prvoj sveobuhvatnoj nacionalnoj strategiji obrazovanja, *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* (Narodne novine 124/14). Među glavnim strateškim ciljevima Strategije u dijelu koji se odnosi na visoko obrazovanje navodi se „dostupnost visokog obrazovanja svima u skladu s osobnim sposobnostima“, dok je „uključivanje podzastupljenih skupina u sustav visokog obrazovanja jedan od prioriteta razvoja hrvatskog obrazovanja“<sup>2</sup>.

Socijalna dimenzija svoj izričaj u hrvatskom visokoškolskom sustavu dobiva putem nekoliko važnih mjera, primarno vezanih za financiranje visokih učilišta, i sustavom stipendiranja. Što se tiče financiranja, s ciljem obuhvaćanja što većeg broja studenata novim modelom subvencija školarina te usmjeravanja financiranja temeljenog na rezultatima u ostvarenju dogovorenih strateških i programskih ciljeva, 2012. godine pokrenut je novi model trogodišnjeg programskog financiranja u visokom obrazovanju. Među strateškim ciljevima pilot-programskih ugovora sklopljenih između javnih sveučilišta, veleučilišta i visokih škola s jedne strane i tadašnjeg Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta s druge strane, za trogodišnje razdoblje, od akademske godine 2012./2013. do 2015./2016., tri od pet dogovorenih općih ciljeva sadržavala su socijalnu dimenziju visokog obrazovanja: 1. Stjecanje kvalifikacija u razdoblju predviđenom studijskim programom; 2. Olakšanje pristupa studiju i potpora pri studiju za studente slabijeg socijalno-ekonomskog statusa i studente s invaliditetom; 3. Olakšanje pristupa i osiguravanje kvalitete studija za studente starije od 25

<sup>1</sup> Europska komisija (2013). Prema socijalnom ulaganju za rast i koheziju – uključujući i provedbu Europskog socijalnog fonda za razdoblje 2014. – 2020. Prijevod. Revija za socijalnu politiku, 20 (2), 167-190.

<sup>2</sup> Cilj 6. Unaprijediti studentski standard uz posebnu skrb za socijalnu dimenziju studiranja <http://www.novebojeznanja.hr/strategija/visoko-obrazovanje/12>

godina. Analiza provedbe pilot-programskih ugovora pokazala je da su prvi opći cilj odabrala četiri od sedam javnih sveučilišta te devet od četrnaest javnih veleučilišta, odnosno visokih škola, drugi opći cilj odabrala su četiri od sedam javnih sveučilišta te četiri od četrnaest javnih veleučilišta, odnosno visokih škola, i treći od navedenih općih ciljeva odabrala su četiri od sedam javnih sveučilišta i dva od četrnaest javnih veleučilišta, odnosno visokih škola.

Daljnijim izmjenama politike financiranja subvencija školarina redovitih studenata osigurava se kontinuitet i dodatno potiče osjetljivost prema socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja u trogodišnjem razdoblju koje slijedi nakon završetka provedbe pilot-programskih ugovora. U ugovorima o sufinanciranju troškova studiranja redovitih studenata i materijalnih troškova u akademskim godinama 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018., koja su sklopila javna sveučilišta, veleučilišta i visoke škole s tadašnjim Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta, dva od tri strateška cilja sadržavaju socijalnu dimenziju visokog obrazovanja:

1. Osiguravanje jednakog pristupa visokom obrazovanju svim redovitim studentima u Republici Hrvatskoj;
2. Poticanje završnosti visokog obrazovanja<sup>3</sup>.

Kako bi se povećao pristup visokom obrazovanju i stopa završnosti, komplementarno s financiranjem subvencija školarina redovitim studentima, posljednjih se godina kontinuirano radi na povećanju ulaganja u stipendiranje studenata. U Operativnom programu Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.<sup>4</sup> osigurano je ukupno 22 000 stipendija za studente slabijeg socio-ekonomskog statusa i 15 000 stipendija za studente upisane u znanstvena, tehnološka, inženjerska i matematička (STEM) područja te u informacijsko-komunikacijskom području i drugim prioritetnim područjima koja su definirana pametnom specijalizacijom, nacionalnim strategijama gospodarskog razvoja i ključnim razvojnim tehnologijama utvrđenim Industrijskom strategijom 2014. – 2020. To znači da će se na godišnjoj razini, s početkom akademske godine 2017./2018. dodjeljivati 13 000 stipendija, što uključuje i 5000 državnih stipendija koje se godišnje osiguravaju u Državnom proračunu Republike Hrvatske.

Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja državnu stipendiju prima prosječno 5400 studenata godišnje što čini 4,5 % ukupne studentske populacije. No, godišnje se na natječaj za dodjelu državnih stipendija za studente slabijeg socio-ekonomskog statusa javlja u prosjeku 11 500 studenata, među kojima 10 000 studenata zadovoljava kriterije za dodjelu državne stipendije, a to su prihodi po članu obitelji manji od 65 % proračunske osnovice, najmanje 45 ECTS bodova u prethodnoj akademskoj godini i 40 ECTS bodova prosječno u svim godinama. Zbog nedostatka sredstava ukupno 4600 studenata koji ispune propisane kriterije ne ostvari pravo na državnu stipendiju. To su studenti koji su u najvećem potencijalnom riziku od napuštanja studija<sup>5</sup>.

Dodatno, Ministarstvo znanosti i obrazovanja povećalo je u 2017. godini iznos novčane potpore za podmirenje dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom za akademsku godinu 2016./2017. s 1.000,00 kn mjesečno na 1.500,00 kn mjesečno.

3 Prema Odluci Vlade Republike Hrvatske o uvjetima, kriterijima i načinu subvencioniranja participacije redovitih studenata u troškovima studija i sufinanciranja materijalnih troškova javnim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj u akademskim godinama 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018. <https://vlada.gov.hr/UserDocImages/Sjednice/2015/238%20sjednica%20Vlade/238%20-%204.pdf> indikator je definiran kao Udio doznačenih sredstava utrošenih na aktivnosti za ostvarenje cilja u odnosu na doznačena sredstva prema Ugovoru, te je u ugovorima navedeno da aktivnosti za provedbu mjera moraju biti izravno usmjerene na studente s otežanim pristupom studiju. Ako su aktivnosti neizravne, njihov trošak ne ulazi u izračun ciljne vrijednosti indikatora. Također, Ministarstvo je izdalo preporuku da navedeni indikatori ne budu manji od 1 % za studente slabijeg socijalno-ekonomskog statusa, niti manji od 0,5 % za studente s invaliditetom. U skladu s definiranim indikatorima iznos koji visoka učilišta godišnje troše na aktivnosti za studente slabijeg socijalno-ekonomskog statusa je 8,2 mil. kn, a na aktivnosti za studente s invaliditetom 2,8 mil. kn, što ukupno iznosi 11 mil. kn od ukupnih 319 mil. kn godišnje dodijeljenih visokim učilištima, dok je godišnji iznos utrošen za ostvarivanje istog cilja u pilot-programskim ugovorima iznosio 2,5 milijuna kuna u odnosu na ukupni iznos programa od 225 milijuna kuna.

4 Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020. <http://www.strukturnifondovi.hr/op-ucinkoviti-ljudski-potencijali-2014-2020-780>

5 Prema analizi utjecaja kriterija na ostvarivanje prava na državnu stipendiju, koju je izradilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja na temelju natječaja provedenog za akademsku godinu 2016./2017., a koja je objavljena na poveznici zajedno s rezultatima natječaja, samo studenti s prihodom manjim od 850,00 kn mjesečno po članu obitelji sigurno ostvaruju pravo na državnu stipendiju. Iako je dohodovni cenzus postavljen na 2.162,00 kn mjesečno, ni jedan student koji je imao više od 1.800,00 kn mjesečno po članu obitelji nije ostvario pravo na stipendiju, a čak 471 student koji ima manje od 1.100,00 kn mjesečno po članu obitelji nije ostvario pravo na državnu stipendiju. Nadalje, od 82 studenata roditelja, njih 20 nije ostvarilo pravo iako su ispunili uvjete. Zatim, 258 studenata kojima je jedan roditelj umro, a 12 studenata kojima su oba roditelja umrla nisu ostvarila pravo. U akademskoj godini 2013./2014. uvedene su promjene u sustavu državnih potpora pri čemu se u većoj mjeri proračunska sredstva počinju izdvajati za izravne državne potpore (stipendije) u odnosu na neizravne (smještaj, prehrana). Tako su sredstva za stipendije s 37.762.267,00 kn u 2013. godini povećana na 61.427.594,00 kn u 2014. godini. Time se pojačava socijalna osjetljivost i dostupnost visokog obrazovanja tako da se državne potpore usmjeravaju studentima nižeg socio-ekonomskog statusa.



U skladu sa *Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije* (Narodne novine 124/14) Nacionalna skupina za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja dobila je zaduženje izraditi Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Nacionalni plan jest prijedlog operacionalizacije *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* u dijelu koji se odnosi na socijalnu dimenziju visokog obrazovanja, i to prijedlog konkretnih ciljeva, podciljeva i aktivnosti koje preuzimaju provesti ponajprije institucije i tijela u visokom obrazovanju, ali i drugi relevantni dionici u sustavu obrazovanja. Uz to, u Nacionalnom se planu predlažu se mjerljivi pokazatelji praćenja ostvarivanja strateških ciljeva i podciljeva.

Izradi Nacionalnog plana prethodila je izrada dvaju dokumenata koji čine prilog Nacionalnom planu: *Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj* te *Smjernice za unaprjeđenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj*. Prvi dokument, na osnovi empirijskih podataka i uvida, popisuje podzastupljene i/ili ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj te u kratkim crtama razlaže čimbenike koji pridonose njihovoj podzastupljenosti i/ili ranjivosti. Podzastupljenost u visokom obrazovanju definirana je u dokumentu kao niži udio određene skupine studenata koji se nalaze u sustavu visokog obrazovanja u odnosu na populacijske podatke, odnosno u odnosu na situaciju u drugim europskim zemljama. Identificirane su sljedeće podzastupljene skupine: studenti/ce čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja, studentice u tehničkom području i studenti u humanističkom području, stariji studenti/ce, studenti/ce s djecom, studenti/ce pripadnici romske manjine. U ranjive skupine studenata ubrajaju se one koje imaju veći rizik izloženosti teškoćama u obliku akademske ili društvene integracije te koji imaju manje mogućnosti za neke aspekte studiranja poput međunarodne mobilnosti. Identificirane su sljedeće ranjive skupine: stariji studenti/ce, studenti/ce s invaliditetom, studenti/ce s djecom, studenti/ce pripadnici romske manjine, studenti/ce iz obitelji nižeg ekonomskog statusa, iz strukovnih srednjih škola, koji rade uz studij u znatnom opterećenju, koji putuju na studij, pripadnici/ce LGBT orijentacije, studenti/ce iz alternativne skrbi, studenti/ce beskućnici, studenti/ce iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka te izbjeglice i tražitelji azila. Komentari na prijedlog dokumenta dobiveni su tijekom javne stručne rasprave. Konačna verzija ovog dokumenta sadržava izmjene temeljene na pristiglim komentarima.

Drugi je dokument, *Smjernice za unaprjeđenje sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj*, izrađen temeljem uvida u propise koji reguliraju ovo područje kao i u rezultate znanstvenih istraživanja vezanih uz različite aspekte akademskog života studenata s invaliditetom provedenih u našoj zemlji. Dodatni su podatci prikupljeni anketnim upitnikom koji je tadašnje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Uprava za visoko obrazovanje, uputilo svim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj, a vezano uz moguće prilagodbe i prava u akademskom okruženju i službe podrške studentima s invaliditetom. Nacrt dokumenta potom je poslan na raspravu svim stručnim službama podrške studentima s invaliditetom na onim visokim učilištima gdje postoje. Nakon zaprimljenih povratnih informacija i učinjenih korekcija izrađena je konačna verzija ovog dokumenta.

Navedena dva dokumenta dostupna su na stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja.

## Proces izrade Nacionalnog plana

Prijedlog Nacionalnog plana za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja izrađen je najvećim dijelom tijekom 2016. i 2017. godine. Izrada Nacionalnog plana sastojala se od nekoliko faza.

U prvoj je fazi izrađen pregled empirijskih uvida relevantnih za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja u Hrvatskoj. Oni su sažeti u dokumentima *Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj* te *Smjernice za unaprjeđenje sustava potpore studentima s invaliditetom u Hrvatskoj*. Ti su pregledi izrađeni kako bi Nacionalni plan bio što je više moguće utemeljen na relevantnim podacima.

Drugu fazu čine konzultacije o ranijim verzijama spomenutih dokumenata. Povratne informacije na dokument *Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj* dobivene su tijekom javne stručne rasprave, dok su komentari na dokument *Smjernice za unaprjeđenje sustava potpore studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj* prikupljeni od osoblja visokih učilišta koji su zaduženi za studente s invaliditetom.

Imajući u vidu i slične dokumente usmjerene na unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, kao što je irski Nacionalni plan za jednakost pristupa visokom obrazovanju za period 2015. – 2019., u trećoj se fazi pristupilo izradi prijedloga Nacionalnog plana pri čemu su se u obzir uzimali i prijedlozi iz brojnih izvješća relevantnih za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja, uključujući izvješća Eurostudent za Hrvatsku te Izvješće o socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj (izrađeno u sklopu projekta „*Peer Learning for the Social Dimension*“). Prijedlog formata i sadržaja Plana izradili su članovi Nacionalne skupine za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja.

Četvrtu fazu čini javna rasprava (E-savjetovanje) o prijedlogu Nacionalnog plana za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja. Komentare na prijedlog bilo je moguće dati od 27. srpnja do 25. rujna 2017. Konačna verzija Nacionalnog plana sadržava izmjene temeljene na pristiglim komentarima.

## Ciljevi

### CILJ 1: OSTVARITI SUSTAVNO PRIKUPLJANJE I OBRADU PODATAKA KOJI SU RELEVANTNI ZA UNAPRJEĐIVANJE SOCIJALNE DIMENZIJE VISOKOG OBRAZOVANJA TE IH RABITI U TU SVRHU

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
1.1. Omogućiti da se podatci o studentima upisuju samo jedanput, i to u evidenciju o studentima koju vodi visoko učilište	Integrirati postojeće baze podataka o studentima.	Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO)	Podatci o studentima upisuju se samo jednom, a rabe se u više evidencija
1.2. Učiniti postojeće podatke o socijalnom i ekonomskom statusu studentskog tijela na svim razinama visokog obrazovanja u Hrvatskoj javno dostupnim	Sistematizirati postojeće podatke Državnog zavoda za statistiku (formular ŠV20) o socijalnom i ekonomskom statusu studentskog tijela na svim razinama visokog obrazovanja	MZO u suradnji sa stručnjacima	Podatci o socijalnom i ekonomskom statusu studenata objavljeni na mrežnoj stranici MZO-a
1.3. Provesti analize i istraživanja s ciljem definiranja podzastupljenih i ranjivih skupina te unaprjeđenja spoznaja o obrazovnim iskustvima studenata i studentica iz ranjivih skupina, o kojima postoje nedostadni uvidi	Prikupiti i obraditi podatke o obrazovnim iskustvima ranjivih skupina, na svim razinama visokog obrazovanja, o kojima postoje nedostadni uvidi (udio tih studenata, teškoće s kojima se susreću za vrijeme studija, njihovi prijedlozi za unaprjeđivanje kvalitete studija)	Visoka učilišta, nezavisni istraživački tim	Rezultati istraživanja predstavljeni općoj i stručnoj javnosti te donositeljima obrazovnih politika, dostupni na mrežnim stranicama MZO-a
1.4. Provesti istraživanja o razlozima napuštanja studija studenata i studentica iz ranjivih skupina	Prikupiti i obraditi podatke o razlozima napuštanja studija studenata i studentica iz ranjivih skupina	Visoka učilišta, nezavisni istraživački tim	Rezultati istraživanja predstavljeni općoj i stručnoj javnosti te donositeljima obrazovnih politika, dostupni na mrežnim stranicama MZO-a
1.5. Omogućiti prikupljanje i analizu komparativnih podataka o socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja	Osigurati sredstva za periodično provođenje istraživanja Eurostudent u Hrvatskoj	MZO	Periodična izvješća Eurostudent
1.6. Razviti standardiziranu metodologiju praćenja obrazovnih i profesionalnih puteva studenata (upisa, tijeka studija, završetka, zapošljavanja) prema njihovu socijalnom i ekonomskom statusu	Usvojiti jedinstvenu i standardiziranu metodologiju provjere socijalnog i ekonomskog statusa studenata te drugih uvjeta ranjivosti  Prikupiti primjere dobrih praksi praćenja obrazovnih i profesionalnih puteva studenata te na temelju njih izraditi mehanizam primjenjiv za sva visoka učilišta u Hrvatskoj	MZO, visoka učilišta, Nacionalna skupina za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja	Baze podataka na visokim učilištima te središnja baza pri MZO-u
1.7. Temeljiti aktivnosti usmjerene na poboljšanje socijalne dimenzije na relevantnim empirijskim podacima	Povezati prikupljanje podataka o ranjivim skupinama studenata na visokim učilištima s postupcima reakreditacije, financiranjem visokog obrazovanja te aktivnostima visokih učilišta usmjerenima na unaprjeđivanje socijalne dimenzije	MZO, visoka učilišta	Relevantni podatci prikupljeni i korišteni u postupcima reakreditacije visokih učilišta, u pregovorima oko financiranja visokih učilišta te u aktivnostima visokih učilišta usmjerenih na unaprjeđivanje socijalne dimenzije
1.8. Evaluirati uspješnost postojećih aktivnosti usmjerenih na unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja	U suradnji sa studentima i studenticama provesti institucijske evaluacije aktivnosti usmjerenih na unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja  Provesti analizu učinkovitosti sustava studentskog standarda u onom dijelu u kojemu njime upravljaju studentski centri	MZO, visoka učilišta, Hrvatski studentski zbor (HSZ)	Izrađen popis primjera dobre prakse za unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja  Izrađeni prijedlozi za unaprjeđivanje sustava studentskog standarda koji je u nadležnosti studentskih centara

## CILJ 2: UNAPRIJEDITI PRISTUP VISOKOM OBRAZOVANJU PODZASTUPLJENIM I RANJIVIM SKUPINAMA I UKLONITI PREPREKE PRI ULASKU

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
2.1. Povezati obrazovnu vertikalu kako bi se unaprijedila socijalna dimenzija obrazovanja	Proširiti Nacionalnu skupinu za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja predstavnicima predtercijarnog obrazovanja	MZO	Proširena skupina i dopunjen Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije
2.2. Povećati interes za pristup visokom obrazovanju kod podzastupljenih i ranjivih skupina	Unaprijediti sustav ranih intervencija uvođenjem programa <i>Outreach</i> (ljetne škole, dani karijera, dani otvorenih vrata, smotre sveučilišta, sajam stipendija, festivali znanosti) za rad s učenicima i njihovim roditeljima s ciljem povećanja motivacije za studij	Udruge, obrazovne institucije, MZO, agencija nadležna za odgoj i obrazovanje, agencija nadležna za strukovno obrazovanje, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO), Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ), visoka učilišta, lokalna zajednica	Broj ponuđenih programa i broj sudionika uključenih u programe  Udio sudionika koji su bili zadovoljni provedenim programima
2.3. Unaprijediti sustav profesionalnog usmjeravanja i samo-informiranja	<p>Uspostaviti mrežu centara, službi i usluga profesionalnog usmjeravanja</p> <p>Pokrenuti web sučelje za sveobuhvatni pristup profesionalnom usmjeravanju</p> <p>Dodatno osposobiti stručne suradnike i nastavnike za provođenje profesionalnog informiranja i savjetovanja učenika i roditelja</p> <p>Uvesti obvezno dodatno savjetovanje o izboru studija za osobe s invaliditetom pri upisu na studij</p>	<p>MZO, AZVO</p> <p>Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava MRMS</p> <p>MZO</p> <p>Institucionalne službe potpore studentima s invaliditetom pri visokim učilištima</p>	<p>Formirana mreža</p> <p>Pokrenuto web sučelje</p> <p>Broj visokih učilišta koja su informacije učinila dostupnima i prilagođenima; objedinjene informacije</p> <p>Broj ponuđenih dodatnih edukacija, broj sudionika (broj dodatno osposobljenih stručnih suradnika i nastavnika)</p> <p>Broj provedenih savjetovanja i sudionika. Udio sudionika koji su bili zadovoljni provedenim programima</p>

## CILJ 3: OMOGUĆITI JEDNAKE PRILIKE SVIM STUDENTIMA TIJEKOM STUDIRANJA

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
3.1. Ukloniti prepreke pri početku studiranja	<p>Uspostaviti programe nadoknade kompetencija</p> <p>U okviru studentskog savjetovanja, razviti program prilagodbe na studij za ranjive skupine</p> <p>Provesti mjerenja studentskog opterećenja na svim godinama studija te ujednačiti opterećenja revizijom studijskih programa</p>	<p>MZO, visoko učilište (pojedine sastavnice, odnosno centri odgovorni za nastavu)</p> <p>MZO; studentski savjetovanišni centri (uspostava programa), udruge, zaklade i druge neprofitne organizacije koje se bave stipendiranjem, karijernim savjetovanjem, pružanjem psiho-socijalne podrške mladima i sl.</p> <p>Visoka učilišta</p>	<p>Broj programa nadoknade kompetencija</p> <p>Kvaliteta i korisnost ovih programa (analiza utjecaja na prolaznost); udio sudionika koji su bili zadovoljni provedenim programima</p> <p>Izveštaji Ureda za studente s invaliditetom (s povratnim informacijama korisnika)</p> <p>Izveštaji sveučilišnih savjetovanišnih centara (s povratnim informacijama korisnika)</p> <p>Revidirani studijski programi</p>
3.2. Uspostaviti učinkovit sustav nematerijalne potpore za studente tijekom studija	<p>Uspostaviti sustav savjetovanja na visokim učilištima sa sljedećim elementima: psihološko savjetovanje; karijerno i financijsko savjetovanje; akademsko savjetovanje; savjetovanje i potpora studentima s invaliditetom</p> <p>Promovirati sustav nematerijalne potpore, uključujući dostupnost informacija na mrežnim stranicama visokih učilišta i druge oblike informiranja</p>	<p>Visoka učilišta, Hrvatski zavod za zapošljavanje, MZO, MRMS (Uprava za upravljanje operativnim programima Europske unije)</p> <p>Udruge koje se bave relevantnim oblicima podrške mladima</p>	<p>Broj studenata korisnika ovih programa</p> <p>Objedinjene i redovito ažurirane informacije o mogućnostima i sadržaju savjetovanja</p> <p>Izveštaji savjetovanišnih centara (s povratnim informacijama korisnika)</p>

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
3.3. Fleksibilizirati studijske programe	<p>Postupcima vrednovanja informalnog i neformalnog učenja pružiti studentima s prethodnim ili trenutačnim radnim ili drugim iskustvom mogućnost zamjenjivanja dijela formalnog studijskog programa</p> <p>Fleksibilizirati studijske programe primjenom učenja na daljinu i smanjenim obvezama fizičke prisutnosti</p>	<p>Visoka učilišta (centri i tijela zadužena za studijske programe)</p> <p>Visoka učilišta (centri i tijela zaduženi za studijske programe)</p>	<p>Uspostavljeni postupci vrednovanja</p> <p>Udio ECTS bodova koji studenti, kojima je to potrebno, mogu ostvariti učenjem na daljinu</p>
3.4. Unaprijediti resurse za učenje	<p>Osigurati resurse za učenje i prilagoditi nastavne materijale</p> <p>Uspostaviti sustav mentoriranja (nastavničkog i studentskog)</p>	<p>Visoka učilišta, MZO</p> <p>Visoka učilišta, studentski zborovi</p>	<p>Povratne informacije studenata pripadnika ranjivih skupina</p> <p>Povratne informacije korisnika sustava mentoriranja</p>
3.5. Provesti profesionalno usavršavanje nastavnika i nenastavnog osoblja za rad s ranjivim skupinama	<p>Revizija nastavničkih studijskih programa</p> <p>Izrada programa za usavršavanje nastavnika u području rada s pripadnicima ranjivih skupinama</p>	<p>Visoka učilišta (centri za obrazovanje nastavnika), MZO, udruge koje se bave ovim područjem</p>	<p>Revidirani nastavnički studijski programi tako da teme vezane za socijalnu dimenziju budu integrirane</p> <p>Izrađen program za usavršavanje nastavnika u ovome području; Udio nastavnika koji su završili ovaj program i zadovoljni su njime</p>
3.6. Prilagoditi i poboljšati sustav izvanrednog studiranja	<p>Reformirati sustav izvanrednog studiranja tako da se:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- propišu specifična prava studenata izvanrednih studija</li> <li>- ograniči iznos školarina u odnosu na trošak participacije redovitih studenata</li> <li>- ograniči broj izvanrednih studenata u odnosu na broj redovitih studenata</li> <li>- studentima iz ranjivih skupina koji studiraju izvanredno omogućuje studentska prava (prehrana, smještaj, stipendije)</li> </ul>	<p>MZO, visoka učilišta</p>	<p>Nova zakonska regulativa izvanrednog studiranja</p> <p>Uspostavljene potrebne prakse na visokim učilištima</p>

#### CILJ 4: PODIĆI STOPU ZAVRŠAVANJA STUDIJA I ZAPOŠLJAVANJA PODZASTUPLJENIH I RANJIVIH SKUPINA NAKON ZAVRŠETKA STUDIJA

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
4.1. Suradnju VU-a s poslodavcima na osiguravanju studentske prakse za posebne podzastupljene/ranjive skupine	<p>Revizije studijskih programa s ciljem uključivanja studentske prakse u obveze na studiju i uključivanje u mehanizme vanjskog vrednovanja kvalitete provođenja</p> <p>Uklanjanje administrativnih i ostalih prepreka za uvođenje i provođenje studentske prakse s naglaskom na prepreke za podzastupljene skupine</p> <p>Osiguravanje sredstva za unaprjeđivanje studijskih programa uz svrsishodno uvođenje studentske prakse putem EU fondova i nacionalnih izvora</p> <p>Izrada informacijskog sustava za praćenje studentske prakse u koji bi pristup imali studenti i poslodavci</p>	<p>Visoka učilišta</p> <p>MRMS</p> <p>MZO, HGK, HUP, MRMS (Uprava za upravljanje operativnim programima Europske unije)</p> <p>Agencija za znanost i visoko obrazovanje (AZVO)</p>	<p>Postotak studijskih programa s obveznom studentskom praksom</p> <p>Postotak studenata koji su zadovoljni provođenjem studentske prakse</p> <p>Postotak poslodavaca koji su zadovoljni provođenjem studentske prakse</p> <p>Postotak studenata koji su se zaposlili kod poslodavca kod kojega su obavljali praksu</p> <p>Povoljan udio podzastupljenih i ranjivih skupina u gornjim indikatorima</p>
4.2. Organizirati aktivnosti centara za potporu studentima (akademsko i psihološko savjetovanje, savjetovanje za razvoj karijere, studentske prakse) koji pomažu studentima u postizanju kompetencija potrebnih za završavanje studija i rani razvoj karijere	<p>Početna analiza stanja i potreba na VU-u</p> <p>Financijska potpora VU-a koji su osnovali centre i uložili vlastita sredstva kako bi se dalje razvili i umrežili</p> <p>Stvaranje mreže centara u RH kako bi se razvili i razmijenili programi, materijali za edukaciju te objedinili virtualni resursi</p>	<p>VU, MZO, HZZ, MRMS (Uprava za upravljanje operativnim programima Europske unije), specijalizirane udruge</p> <p>AZVO</p>	<p>Broj centara, broj zaposlenih u centrima, broj aktivnosti vezanih uz završnost i rani razvoj karijere, broj korisnika</p> <p>Zadovoljstvo korisnika, posebno onih iz podzastupljenih i ranjivih skupina, uslugama centara</p> <p>Broj članova mreže centara</p>

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
4.3. Vrednovati visoka učilišta s pozicije potpore ranom razvoju karijere osoba s diplomom temeljem jedinstvenog modela zrelosti (određivanje razine na kojoj je VU s obzirom na potporu studentima u ranom razvoju karijere) i ispunjavanja zahtjeva HKO-a	<p>Uvođenje modela praćenja rada VU-a temeljem prihvaćenog modela zrelosti VU s obzirom na potporu ranom razvoju karijere osoba s diplomom s naglaskom na jednake prilike za sve studente</p> <p>Samovrednovanje i/ili unutarnje i/ili vanjsko vrednovanje VU-a prema razini zrelosti vezano uz potporu</p> <p>Izrada izvješća o stanju na VU-u u RH i preporuke za poboljšanje</p> <p>Izrada preporuka za vrednovanje studijskih programa usklađenih sa standardima kvalifikacija</p> <p>Usklađivanje studijskih programa sa standardima kvalifikacija i zanimanja</p> <p>Samovrednovanje i/ili unutarnje i/ili vanjsko vrednovanje VU-a prema razini zrelosti vezano uz usklađenost s HKO-om</p>	<p>AZVO, VU, MZO</p> <p>Nacionalno vijeće za razvoj ljudskih potencijala RH</p>	<p>Prihvaćen model zrelosti VU-a s obzirom na rani razvoj karijere</p> <p>Podizanje razine zrelosti za jednu razinu u sljedeće četiri godine</p> <p>Preporuke za vrednovanje VU-a vezano uz usklađenost s HKO-om</p> <p>Broj standarda kvalifikacija i s njima povezanih studijskih programa u Registru HKO-a</p> <p>Udio studijskih programa usklađenih s HKO-om</p>
4.4. Uključiti VU u posebne programe potpore zapošljavanju i obrazovanju preko EU fondova (Garancija za mlade)	Koordinacija aktivnosti MZO-a, HZZ-a, VU-a	HZZ, MZO, MRMS (Uprava za upravljanje operativnim programima Europske unije)	Povratak studiranju onih koji su odustajali od studija, posebno podzastupljenih skupina
4.5. Razraditi programske ugovore tako da se prate dogovoreni indikatori vezani uz podzastupljene/ranjive skupine i aktivnosti iz Plana vezane uz završavanje studija i zapošljavanje	<p>Postavljanje programskih ugovora tako da budu orijentirani na ishode, a ne na ulazne parametre</p> <p>Omogućivanje dodatnih financijskih sredstava za studije koji imaju visoku stopu zapošljavanja nakon diplome, kako bi podigli kapacitete za povećanje upisnih kvota</p> <p>Omogućivanje dodatnih sredstava za studije kod kojih je udio podzastupljenih i/ili ranjivih skupina u skupini diplomiranih jednak (ili bolji) udjelu upisanih</p>	MZO, HSZ, predstavnici vanjskih dionika	Postavljanje jasnih indikatora u programske ugovore vezanih uz stope završavanja studija unutar 150 % nominalnog vremena trajanja studija i vezanih uz zapošljavanje osoba s diplomom
4.6. Pratiti zapošljavanje osoba s diplomom u prva četiri mjeseca nakon završetka studija i redovito izvještavanje VU-a	<p>Postavljanje sustava monitoringa i izvještavanja vezano uz zapošljavanje osoba s diplomom (ovu aktivnost povezati s postupcima vanjskog vrednovanja VU-a)</p> <p>VU prati stope zapošljavanja (u struci) podzastupljenih i ranjivih skupina osoba s diplomom</p>	HZZ, AZVO, VU	<p>Udio zaposlenih četiri mjeseca nakon završetka studija</p> <p>% VU-a koji imaju sustav praćenja alumnija</p>

## CILJ 5: UNAPRIJEDITI SUSTAV FINACIJSKE POMOĆI PRIPADNICIMA PODZASTUPLJENIH I RANJIVIH SKUPINA

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
5.1. Objediniti i centralizirati prikupljanje podataka o financijskoj pomoći studentima na nacionalnoj, lokalnoj i institucijskoj razini.	Uspostava jedinstvenog informacijskog sustava za pružanje financijske pomoći studentima (objedinjuje sve niže navedene aktivnosti).	MZO	Objedinjeni različiti informacijski sustavi i baze u jedinstven informacijski sustav
	Uspostava sustava provjere materijalnog statusa studenata	MZO, MFIN	Pouzdana provjera materijalnog statusa putem jedinstvenog informacijskog sustava – dohodci i primici iz sustava EDIP Porezne uprave.
	Pokretanje jedinstvene nacionalne baze podataka o financijskim potporama studentima (uključuje i bazu stipendija)	MZO, u suradnji sa stručnim organizacijama/udrugama u ovom području	Pokrenuta nacionalna <i>on-line</i> baza koja je javno dostupna
	Evaluiranje prednosti i nedostataka različitih oblika financijske pomoći studentima (stipendije MZO-a, VU-a, lokalne i područne samouprave JLP(R) S; subvencije za hranu i smještaj i sl.), s posebnim fokusom na podzastupljene i ranjive skupine.	MZO	Objavljena godišnja izvješća
	Pokretanje razmjene primjera dobre prakse među dionicima koji dodjeljuju financijsku pomoć studentima ( <i>peer learning</i> ), s posebnim fokusom na podzastupljene i ranjive skupine	MZO osiguravanjem financijskih sredstava za ovakve projekte putem EU fondova	Broj raspisanih natječaja te broj dodijeljenih projekata; Broj primjera dobre prakse unesen u jedinstveni informacijski sustav; Broj organiziranih javnih skupova na ovu temu
	Analiziranje prikupljenih podataka o financijskoj pomoći podzastupljenim i ranjivim studentima putem istraživačkih i stručnih projekata, potaknutih javnim i privatnim financiranjem.	MZO, HUP, HGK, tvrtke; Visoka učilišta, stručne organizacije, udruge	Broj pokrenutih znanstvenih i stručnih projekata na ovu temu te broj objavljenih radova
	Izraditi analizu opravdanosti postojećeg modela oporezivanja studentskog rada putem studentskih ugovora	MZO	Izrađena i objavljena analiza opravdanosti
5.2. Stipendirati kandidate za upis na prvu godinu studija koji pripadaju podzastupljenim i ranjivim skupinama za nastavak obrazovanja na visokoškolskoj razini te pružati pomoć srednjim školama čiji učenici postižu slabije ishode	Pokretanje programa stipendiranja kandidata za upis na prvu godinu studija koji pripadaju podzastupljenim i ranjivim skupinama	MZO, u suradnji s JLP(R)S-om  MZO, visoka učilišta	Broj dodijeljenih stipendija  Broj projekata u partnerstvu visokih učilišta i škola
	Pružanje stručne i financijske pomoći školama za stručno usavršavanje nastavnika o socijalnoj dimenziji obrazovanja i proširivanju pristupa visokom obrazovanju	Udruge, zaklade i druge neprofitne organizacije koje se bave pružanjem psiho-socijalne podrške mladima, edukacijom i slično	

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
5.3. Financijsku pomoć iz javnih izvora temeljiti primarno na izravnim oblicima pomoći u obliku stipendija, pomoć dodjeljivati primarno po kriteriju potrebe te prilagoditi mjesečni iznos stipendije stvarnim troškovima studiranja	Izraditi studiju vezanu uz promjenu financiranja studentskog standarda s neizravnih oblika na izravne (stipendije)	MZO	Izrađena i objavljena studija
	Osloboditi stipendije poreznih nameta	MZO, Ministarstvo financija (MFIN), HSZ	Izmjena propisa
	Revidirati kriterije za dodjelu javnih stipendija te ih temeljiti primarno na kriteriju potrebe	MZO, HSZ, JLP(R)S	Broj javnih natječaja za stipendije s ovakvim kriterijima
	Uz kriterij potrebe, odrediti dodatne kriterije za dodjelu javnih stipendija podzastupljenim i ranjivim skupinama	MZO, HSZ, JLP(R)S	Broj javnih natječaja za stipendije s ovakvim kriterijima
	Omogućiti svim studentima upisanim na visoka učilišta pravo na prijavu javnih stipendija	MZO, HSZ	Podatci o dodijeljenim javnim stipendijama po studentu dostupni u Nacionalnoj <i>on-line bazi</i> podataka o financijskim potporama studentima
	Određivanje ljestvice iznosa javnih stipendija prema ustanovljenim potrebama (pet razina) i stvarnim troškovima studiranja (rabiti tablicu s formulom) <sup>6</sup>	MZO	Kriteriji i ljestvice iznosa javnih stipendija javno dostupni putem internetskih stranica; Javno dostupni podatci o troškovima studiranja sustavnim objavljivanjem istraživanja Euro-student (u obliku koji je prilagođen krajnjim korisnicima: učenici, studenti, roditelji) na internetskim stranicama MZO-a i relevantnih javnih institucija
	Prilagođavanje dinamike isplate javnih stipendija tako da budu dostupne na početku akademske godine	MZO, JLP(R)S	Javno objavljeni datumi isplate rata javnih stipendija
	Ograničavanje razdoblja za primanje javnih stipendija u svrhu poticanja završavanja studija u roku	MZO, HSZ, JLP(R)S	Broj javnih natječaja za stipendije s ovakvim kriterijima
	Izraditi studiju isplativosti neizravnih financijskih potpora studentima u obliku javnih subvencija	MZO	Izrađena i objavljena studija isplativosti
	Razmotriti smanjivanje ili postupno ukidanje neizravnih financijskih potpora studentima u obliku subvencija te preusmjeravanje ovih sredstva u javne stipendije prema kriteriju potrebe	MZO	Izvešća MZO-a o ovoj temi
	Povećati javnu financijsku potporu koja će studentima omogućiti da provedu određeno razdoblje studija u inozemstvu	MZO u suradnji s AMPEU-om i visokim učilištima, HSZ	Broj i visina javnih stipendija koje omogućuju određeno razdoblje studiranja u inozemstvu
5.4. Povećati dostupnost smještaja u studentskim domovima pod povoljnim financijskim uvjetima s ciljem da je više od 20 % studenata smješteno u studentskim domovima	Proširivanje smještajnih kapaciteta u studentskim domovima izgradnjom novih i obnovom postojećih kapaciteta <sup>7</sup>	MZO, u suradnji s visokim učilištima	Povećati udio studenata smještenih u studentskim domovima s trenutanih 8 % na 20 % od ukupnog broja studenata <sup>8</sup>
	Uvođenje kriterija potrebe kao glavnog kriterija za dobivanje smještaja u studentskom domu	MZO, HSZ	Broj javnih natječaja s ovakvim kriterijima
	Osigurati da kriteriji za smještaj u studentskom domu daju prednost podzastupljenim i ranjivim skupinama studenata	MZO	Broj javnih natječaja s ovakvim kriterijima

6 Vidjeti File i sur. (2013). Financiranje visokog obrazovanja i socijalna dimenzija u Hrvatskoj: analiza i preporuke. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Vidjeti str. 65-70.

7 File i sur. (2013). Financiranje visokog obrazovanja i socijalna dimenzija u Hrvatskoj: analiza i preporuke. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Vidjeti str. 65-70.

8 Šćukanec i sur. (2016). Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Vidjeti str. 66-74



PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
5.5. Pokrenuti financiranje visokih učilišta putem cjelovitih programskih ugovora koji će u sebi sadržavati mehanizme za unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja	Pokretanje mehanizma financiranja visokih učilišta temeljen na osnovnom financiranju (broj upisanih studenata), na temelju rezultata (broj diplomiranih) i na temelju projekata – u sva tri segmenta financiranja ugraditi mehanizme kojima se unaprjeđuje socijalna dimenzija visokog obrazovanja <sup>9</sup>	MZO	Broj sklopljenih programskih ugovora s visokim učilištima koji sadržavaju mehanizme kojima se unaprjeđuje socijalna dimenzija visokog obrazovanja
5.6. Pokrenuti mehanizme koji će potaknuti tvrtke, zaklade i udruge na aktivnije uključivanje u stipendiranje studenata iz podzastupljenih i ranjivih skupina	Izrada propisa i postupaka koji će omogućiti da se stipendije ne oporezuju i na temelju kojih će se ukinuti najniži neoporezivi iznos stipendija	MZO i MFIN (Porezna uprava)	Doneseni propisi koji omogućuju da stipendije budu neoporezive i kojima se ne ograničava najviši neoporezivi iznos stipendija
	Izrada poreznih poticaja za one koji izdvajaju za stipendiranje studenata	MZO i MFIN (Porezna uprava)	Doneseni propisi koji omogućuju porezne poticaje za one koji izdvajaju za stipendije.
	Pokretanje programa nagrađivanja institucija koje su razvile najučinkovitije programe stipendiranja podzastupljenih i ranjivih skupina studenata	MZO u suradnji s udrugama, HSZ-om, HUP-om, HGK-om i tvrtkama	Pokrenuti program nagrađivanja i broj dodijeljenih nagrada
5.7. Uvesti edukaciju o financijskom planiranju za uspješno studiranje	Donošenje propisa na temelju kojih će visoka učilišta transparentno istaknuti očekivane troškove studiranja te moguće prihode studentima	MZO i visoka učilišta	Doneseni propis; Broj visokih učilišta koji su na svojim internetskim stranicama objavili ove podatke
	Uvođenje izbornog programa financijske pismenosti za uspješno studiranje u završne razrede srednjih škola za učenike te na visoka učilišta za studente	MZO u suradnji s MFIN te s visokim učilištima i srednjim školama	Broj javnih natječaja za financiranje projekata financijske pismenosti; Broj studentskih službi na visokim učilištima (npr. centri za razvoj karijere, uredi za međunarodnu suradnju i dr.) koji nude programe financijske pismenosti studentima; Broj uspostavljenih suradnji s udrugama koje nude ovakve programe
	Uvođenje programa financijske pismenosti za uspješno studiranje i socijalnu dimenziju visokog obrazovanja, s posebnim naglaskom na potrebe podzastupljenih i ranjivih studenata, u stručno obrazovanje nastavnog i nenastavnog kadra na visokim učilištima	MZO u suradnji s MFIN te visokim učilištima	Broj visokih učilišta koja su pokrenula ovakav program  Broj uspostavljenih suradnji s udrugama koje nude ovakve programe
	Uvođenje programa financijske pismenosti za uspješno studiranje i socijalnu dimenziju obrazovanja, s posebnim naglaskom na potrebe podzastupljenih i ranjivih studenata, u stručno obrazovanje nastavnika srednjih škola	MZO u suradnji s agencijama nadležnima za odgoj i obrazovanje te strukovno obrazovanje	Broj srednjih škola koje su pokrenule ovakav program  Broj uspostavljenih suradnji s udrugama koje nude ovakve programe

## CILJ 6: UKLJUČITI STANDARDE VEZANE UZ UNAPRJEĐIVANJE SOCIJALNE DIMENZIJE VISOKOG OBRAZOVANJA U SUSTAV OSIGURAVANJA KVALITETE

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
6.1. Unaprijediti proces upravljanja i donošenja politika vezanih za veću dostupnost visokog obrazovanja	Izrada institucijskih strateških dokumenata o većoj pristupačnosti visokog obrazovanja ranjivim i podzastupljenim skupinama te procjena učinaka tih strategija	Visoka učilišta	Procijenjeni učinci provedbe strateških dokumenata nakon određenog razdoblja
6.2. Unaprijediti unutarnji sustav osiguravanja kvalitete visokoga učilišta u obliku promicanja i procjene aktivnosti visokoga učilišta usmjerene na olakšavanje studiranja ranjivim i podzastupljenim skupinama	Politika kvalitete visokoga učilišta obuhvaća među ostalim: - unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokoga obrazovanja kao bitne sastavnice sveukupnog unaprjeđenja kvalitete visokoga obrazovanja za dobrobit svih studenata - unaprjeđivanje socijalne uključenosti i studenata i zaposlenika	Visoka učilišta	Prihvaćen i javno objavljen dokument

<sup>9</sup> Vidjeti Šćukanec i sur. (2016). Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUHOSTUDENT V za Hrvatsku za 2014. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.

PODCILJ	AKTIVNOST	ODGOVORNOST	INDIKATOR
	<p>Prihvaćanje odgovarajućih akata kojima se osigurava podrška (financijska, nastavna, mentorska i dr., navedeno pod ciljevima 2 – 5) studentima ranjivih i podzastupljenih skupina te praćenje njihovih učinaka</p> <p>Ustrojavanje odgovarajućih tijela koja osiguravaju podršku (financijsku, nastavnu, mentorsku i dr., vidi ciljeve 2. – 5.) studentima ranjivih i podzastupljenih skupina</p> <p>Učinkovitost sustava osiguravanja kvalitete visokoga učilišta obuhvaća i procjenu aktivnosti kojima visoko učilište potiče i omogućuje pristup, pruža potporu, prati uspješnost i završnost studija te razvoj karijere studenata ranjivih i podzastupljenih skupina</p>		<p>Prihvaćeni, objavljeni i dostupni odgovarajući akti te analiza učinaka provedbe</p> <p>Ustrojena odgovarajuća tijela za podršku</p> <p>Unutarnja prosudba sustava osiguravanja kvalitete obuhvatila je učinkovitost sustava unutarnjeg osiguravanja kvalitete u socijalnom aspektu visokoga obrazovanja</p>
6.3. Uključiti u postupke vanjskoga vrednovanja kvalitete visokih učilišta (reakreditacija, audit) standarde i kriterije koji se odnose na socijalnu dimenziju visokoga obrazovanja	<p>1. Izrada odgovarajućih kriterija i postupaka vanjskoga vrednovanja osiguravanja kvalitete visokoga učilišta</p> <p>2. Uvođenje oznake kvalitete ili odgovarajućeg kriterija za postignuća visokog učilišta u socijalnoj dimenziji visokoga obrazovanja i socijalne uključenosti i studenata i zaposlenika</p>	<p>AZVO, MZO</p> <p>AZVO, MZO, strukovna udruženja, udruge i druge organizacije koje djeluju u ovom području</p>	<p>Prihvaćeni kriteriji i postupci koji obuhvaćaju socijalnu dimenziju visokoga obrazovanja</p> <p>Uvedena oznaka kvalitete ili zasebni kriterij za postignuća visokoga učilišta u socijalnoj dimenziji</p>

## O ciljevima

### CILJ 1: OSTVARITI SUSTAVNO PRIKUPLJANJE I OBRADU PODATAKA KOJI SU RELEVANTNI ZA UNAPRJEĐIVANJE SOCIJALNE DIMENZIJE VISOKOG OBRAZOVANJA TE IH RABITI U TU SVRHU

Donošenje odluka na temelju analize podataka jedno je od načela *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije* (Narodne novine 124/14). Ovo je načelo posebno izraženo u *Nacionalnom planu za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja* s ciljem ostvarivanja sustavnog prikupljanja i obrade podataka koji su relevantni za unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja te njihova korištenja u tu svrhu.

Iako je u proteklih nekoliko godina u Hrvatskoj provedeno više istraživanja čiji su podatci važni za adresiranje socijalne dimenzije visokog obrazovanja i koji čine temelj dokumenta *Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj*, uočeno je nekoliko empirijskih manjkavosti. Primjerice, ne postoji sustavno i standardizirano prikupljanje i obrada podataka relevantnih za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja na razini svakoga pojedinačnog visokog učilišta; za neke ranjive skupine studenata imamo više uvida, za druge vrlo malo; ne postoje podatci o uspješnosti mjera i aktivnosti usmjerenih na poboljšanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja. Uz to, podatci o studentima trenutačno se upisuju u više različitih baza podataka što otežava njihovu sistematizaciju.

Podciljevi i aktivnosti navedeni u *Nacionalnom planu* usmjereni su na prevladavanje tih manjkavosti. Sugerira se integracija postojećih baza podataka studenata (1.1.), sistematizacija postojećih podataka koje prikuplja Državni zavod za statistiku (1.2.), prikupljanje novih podataka o ranjivim skupinama studenata o kojima imamo nedostatne uvide (1.3. i 1.4.), nastavak dobre prakse prikupljanja komparativnih uvida važnih za unaprjeđivanje socijalne dimenzije (1.5.), izrada mehanizma kontinuiranog praćenja obrazovnih i profesionalnih puteva studenata i studentica (1.6.), korištenje podataka u reakreditaciji visokih učilišta, u odlukama o financiranju visokih učilišta te u razvoju mjera za unaprjeđivanje socijalne dimenzije (1.7.) te

prikupljanje podataka o uspješnosti aktivnosti usmjerenih za unaprjeđivanje socijalne dimenzije s ciljem identificiranja primjera dobre prakse (1.8.).

## **CILJ 2: UNAPRIJEDITI PRISTUP VISOKOM OBRAZOVANJU PODZASTUPLJENIM I RANJIVIM SKUPINAMA I UKLONITI PREPREKE PRI ULASKU**

Misija hrvatskog obrazovnog sustava jest osigurati kvalitetno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uvjetima (Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije 2014.; Narodne novine 124/14), što svakako uključuje i dostupnost visokog obrazovanja podzastupljenim i ranjivim skupinama studenata. S tim je ciljem potrebno realizirati čitav niz mjera rane intervencije i uklanjanja prepreka pri ulasku u visoko obrazovanje. To podrazumijeva aktivnosti povezivanja socijalne dimenzije visokog obrazovanja po obrazovnoj vertikali (2.1.), aktivnosti kojima će se povećati interes mladih za uključivanje u visokoobrazovne programe (2.2.), te aktivnosti kojima će se unaprijediti postojeći sustav profesionalnog usmjeravanja što uključuje profesionalno informiranje i prosvjećivanje, kao i profesionalno savjetovanje, ali i samoinformiranje (2.3.).

Rana intervencija u visokom obrazovanju prije svega se odnosi na osiguravanje socijalne dimenzije predtercijarnog obrazovanja i veći angažman resornih institucija, ali i civilnog sektora i lokalne zajednice. U tom pogledu kvalitetno proveden postupak profesionalnog usmjeravanja (u kojemu trebaju sudjelovati stručni suradnici i nastavnici u osnovnim i srednjim školama, ali i savjetnici za profesionalno usmjeravanje iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje) omogućit će pojedincu primjeren odabir srednjega odnosno visokog obrazovanja. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine 87/08, 86/09, 92/10, 105/10 – ispravak, 90/11, 16/12, 86/12, 94/13, 152/14, 7/17 i 68/18) u članku 4. navodi načela odgoja i obrazovanja koja su uporište za provođenje profesionalnog usmjeravanja u školama, a koja uz stjecanje općeobrazovnih i stručnih kompetencija podrazumijevaju i osposobljavanje učenika za cjeloživotno učenje.

Na profesionalne interese pozitivno mogu djelovati različiti oblici grupnog informiranja provedeni od strane stručnjaka iz službi profesionalnog usmjeravanja, ali i osposobljenih stručnih suradnika i nastavnika u školama (što podrazumijeva usmjerena, specijalizirana stručna usavršavanja za područje profesionalnog usmjeravanja i razvoja karijere), kao i uvođenje izbornih ili fakultativnih nastavnih predmeta na temu profesionalnog usmjeravanja i/ili s profesionalnim usmjeravanjem kao međupredmetnom temom (Euroguidance, 2012.)<sup>10</sup>. Uz to, važno je učenicima omogućiti i samoinformiranje tako da se sve informacije relevantne za donošenje odluka o nastavku školovanja, odnosno planiranja daljnjeg profesionalnog razvoja učine dostupnima i prilagođenima mladima. Iako se velik broj ovakvih informacija, kao i korisnih brošura i vodiča, trenutačno može naći na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (<http://www.hzz.hr/>) i njihovih Centara za informiranje i savjetovanje o karijeri (<http://www.cisok.hr/>), portala Upisi.hr (<https://www.upisi.hr/upisi/>) i Instituta za razvoj obrazovanja (<http://www.iro.hr/hr/>) te pojedinih visokih učilišta, s ciljem njihova približavanja potencijalnim studentima trebalo bi ih objediniti. Smotre sveučilišta, sajam stipendija, ljetne škole, dani karijera, dani otvorenih vrata, festivali znanosti i ostale takve aktivnosti vrijedan su dio informiranja i motiviranja kandidata za upis na studij.

Kada se radi o kandidatima s invaliditetom, potrebno je uvesti obvezno dodatno savjetovanje o mogućim teškoćama pri realizaciji ishoda učenja studijskog programa koji kandidati žele upisati, a koje bi trebali provesti koordinatori za studente s invaliditetom, voditelji studijskih programa i prodekani za nastavu. To je potrebno kako bi se prevenirale eventualne teškoće vezane uz nemogućnost postizanja nekih ishoda učenja pojedinog obaveznog kolegija ili studijskog programa, uzrokovano mogućim ograničenjima kao posljedica oštećenja, bolesti ili poremećaja kod studenta i kako bi se na vrijeme osigurale potrebne prilagodbe. Ovakvo dodatno savjetovanje treba, prema želji i potrebi, omogućiti i drugim kandidatima za upis na studij.

<sup>10</sup> Euroguidance (2012). Agencija za mobilnost i programe Europske unije. <http://www.mobilnost.hr/hr/sadrzaj/programi/obrazovanje-i-osposobljavanje/programi-mreze-inicijative-u-podrucju-obrazovanja-i-osposobljavanja/euroguidance/>

Sve informacije o studijskim programima, savjetovanju, postupcima upisa i tijekom studija, mjerama izjednačavanja mogućnosti, financiranju studija i zapošljavanju studentima moraju biti dostupne, a kada se radi o studentima s nekim vrstama invaliditeta, predstavljene i u alternativnim formatima.

### CILJ 3: OMOGUĆITI JEDNAKE PRILIKE SVIM STUDENTIMA TIJEKOM STUDIRANJA

Kako bi se ostvarilo jedno od temeljnih načela Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (Narodne novine 124/14) – ono jednakosti obrazovnih mogućnosti za sve, koje je posebno naglašeno u cilju 6. dijela Strategije koje se bavi visokim obrazovanjem, nužno je djelovati vrlo rano u sustavu studiranja i ukloniti prepreke s kojima se studenti susreću, pogotovo pripadnici ranjivih skupina. Najveća stopa odustajanja od studija, kao i velik dio zaostajanja onih studenata koji ne odustanu od studija, događa se upravo na prvoj godini studija<sup>11</sup>. U tom se kontekstu u Nacionalnom planu predlažu mjere (3.1.) kao što su uvođenje programa nadoknade kompetencija, unaprjeđivanje sustava prilagodbe za studente s invaliditetom te revizija studijskih programa, odnosno raspodjele studentskog opterećenja kroz godine studija. Osim cilja 6. Strategije (u njezinu dijelu o visokom obrazovanju), ove se mjere oslanjaju i na aktivnosti iz cilja 1.2. („Prilagoditi sadržaje studijskih programa jasno definiranim ishodima učenja“).

Znatna je prepreka uspješnom studiranju pripadnika ranjivih skupina studenata također i nedovoljno razvijen sustav studentskog savjetovanja<sup>12</sup> (3.2.). Na visokim učilištima na kojima ovakav sustav postoji, još uvijek se radi uglavnom o isključivo psihološkom savjetovanju. Potrebno je stoga postojeći sustav savjetovanja razviti i proširiti kako bi uključivao i ostale vrste podrške za studente (karijerno, financijsko, akademsko, podrška studentima s invaliditetom).

Još jedna značajka sustava visokog obrazovanja koja negativno utječe na sve studente, a pogotovo je problematična za pripadnike ranjivih skupina, jest nedovoljna fleksibilnost studijskih programa (3.3.). U tom smislu postupci vrednovanja informalnog i neformalnog učenja mogu znatno olakšati pristup i uspješan završetak studija, osobito onima koji su prethodno stupili u radni odnos ili drugi oblik stjecanja praktičnog iskustva prije početka studija, ili tijekom njegova trajanja, pri čemu bitnu konceptualnu podlogu predstavlja strateški dokument za razvoj sustava priznavanja prethodnog učenja. Navedeno se također oslanja i na opći cilj 2. Strategije („Razviti procese i sustav priznavanja neformalno i informalno stečenih znanja i vještina“). Drugi oblik fleksibilizacije studijskih programa jest u primijenjenim nastavnim metodama i metodama procjena znanja. Moguće je rabiti alate učenja na daljinu kako bi se povećala dostupnost za studente, pogotovo one kojima je zbog životnih okolnosti stalna fizička prisutnost otežana ili onemogućena. Ova se mjera oslanja i na cilj 5.2. Strategije („Unaprijediti informacijsko-komunikacijsku infrastrukturu“).

Studentima pripadnicima ranjivih skupina potrebna je i razvijenija podrška u učenju (3.4.). Predložene mjere u ovoj domeni jesu šira dostupnost resursa za učenje, prilagodba nastavnih materijala te uspostava i razvoj sustava mentoriranja studenata. Predložene mjere proizlaze i iz mjere 1.2.3. cilja 1.2. Strategije („Osmisliti i uvesti mentorski sustav na sva visoka učilišta“).

Temeljna pretpostavka dostupnosti i pristupačnosti visokog obrazovanja za ranjive skupine jesu kvalitetno osposobljeni i obrazovani nastavnici i nenastavno osoblje visokih učilišta (3.5.). Trenutačno, čak i nastavnici koji su završili formalno obrazovanje u ovom području (nastavnički studiji) nisu kroz takav program prošli sadržajnu obuku o radu s ranjivim skupinama studenata. Mjere koje se predlažu jesu revizija studijskih programa koji pružaju nastavničke kompetencije i uspostava programa za usavršavanje nastavnika za rad s ranjivim skupinama, a oslanjaju se i na cilj 3. Strategije („Osigurati kvalitetnu kadrovsku strukturu visokih

11 Farnell, T., Doolan, K., Matković, T. i Cvitan, M. (2014). Socijalna uključivost visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza stanja. Zagreb: IRO. ([http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna\\_ukljucivost\\_visokog\\_obrazovanja.pdf](http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna_ukljucivost_visokog_obrazovanja.pdf))

12 Orr, D. i Szabo, M. (2015). Peer Learning for the Social Dimension: Country Review in Croatia – Final Report ([http://www.pl4sd.eu/images/Country\\_Reviews/CR\\_Final\\_Report\\_Croatia.pdf](http://www.pl4sd.eu/images/Country_Reviews/CR_Final_Report_Croatia.pdf))

učilišta kao osnovu za unaprjeđivanje kvalitete visokog obrazovanja“).

Naposljetku, iz perspektive socijalne dimenzije visokog obrazovanja problematična je i razdioba sustava visokog obrazovanja na redovite i izvanredne studije, odnosno studente (3.6.). Izvanredni studenti izglednije će biti pripadnici ranjivih skupina, dok istodobno imaju smanjen ili nikakav pristup instrumentima podrške studentima<sup>13</sup>. Situaciju za ove studente pogoršava i činjenica da, osim što svi plaćaju studij, većina ih nije u stalnom radnom odnosu na puno radno vrijeme. Predložene mjere u ovom Nacionalnom planu za unaprjeđivanje položaja izvanrednih studenata odnose se na ograničavanje školarina studenata izvanrednih studija, zakonsko reguliranje prava studenata izvanrednih studija, omogućivanje dijelu studenata izvanrednih studija pristup alatima za poboljšanje studentskog standarda. Ove se mjere oslanjaju na cilj 2.8. Strategije („Redefinirati model studiranja s djelomičnim opterećenjem (izvanredni studiji“).

#### **CILJ 4: PODIĆI STOPU ZAVRŠAVANJA I ZAPOŠLJAVANJA PODZASTUPLJENIH I RANJIVIH SKUPINA NAKON ZAVRŠETKA STUDIJA**

Stopa nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj među najvišima je u EU-u što ima dugoročno iznimno loše posljedice za gospodarstvo i društvo, te naravno uzrokuje osobne probleme onima koje pogađa. Prema Eurostatu<sup>14</sup> stopa anketne nezaposlenosti mladih u Grčkoj i Španjolskoj u 2016. godini bila je najviša u EU-u, dok je Hrvatska iste godine zauzela visoko četvrto mjesto unutar Europske unije sa stopom od 31,1 %. Prosjek EU-a bio je 18,7 %. Na razini EU-a, a i u Hrvatskoj stopa nezaposlenih mladih pada, ali je u Hrvatskoj i dalje vrlo visoka. U 2015. godini prosječna je stopa nezaposlenosti među mladima u dobi od 15 do 24 godine u Europskoj uniji iznosila 20,3 %, u usporedbi s 22,2 % godinu dana ranije. U Hrvatskoj je stopa nezaposlenosti mladih u 2015. godini iznosila 42,3 %.

Europska komisija 2012. godine, suočena s visokom i još uvijek rastućom nezaposlenošću mladih, donosi niz mjera i inicijativa kako bi se mladima olakšao pristup tržištu rada. U prosincu 2012. godine Europska komisija predlaže i donošenje Paketa za zapošljavanje mladih koji se sastoji od niza prijedloga, uključujući sljedeće<sup>15</sup>:

- sve bi mlade osobe u dobi do 25 godina trebale dobiti kvalitetnu ponudu za zaposlenje, daljnje obrazovanje, naukovanje ili praktičnu izobrazbu u razdoblju od četiri mjeseca od završetka formalnog obrazovanja ili prestanka radnog odnosa (Garancija za mlade<sup>16</sup>)
- savjetovanje europskih socijalnih partnera o okviru kvalitete za praktičnu izobrazbu kojim bi se mladima omogućilo stjecanje visokokvalitetnog radnog iskustva u sigurnim uvjetima
- osnovati Europski savez za naukovanje radi poboljšanja kvalitete i ponude dostupnih naukovanja te utvrđivanje načina za smanjenje prepreka mobilnosti mladih.

U kontekstu zapošljavanja, u ovom se *Nacionalnom planu* predviđa podizanje suradnje visokih učilišta s poslodavcima na osiguravanju studentske prakse (4.1.), zatim se predlaže vrednovanje visokih učilišta iz pozicije potpore ranom razvoju karijere osoba s diplomom temeljem jedinstvenog modela zrelosti (4.3.), uključivanje visokih učilišta u posebne programe potpore zapošljavanju preko fondova EU-a (4.4.), praćenje i nagrađivanje putem programskih ugovora aktivnosti koje pridonose zapošljavanju osoba s diplomom (4.5.) kao i praćenje zapošljavanja studenata u prva četiri mjeseca nakon diplome (4.6.). Neki se od ovih podciljeva nadovezuju na Strategiju znanosti, obrazovanja i tehnologije (Narodne novine 124/14) u čijem se uvodu navodi: „...u dijelu se studijskih programa uočava nedostatak studentske prakse i terenske

13 Šćukanec, N., Sinković, M., Bilić, R., Doolan, K. i Cvitan, M. (2016). Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014. Zagreb: MZOS.

14 Eurostat Employment Statistics: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Youth\\_unemployment\\_figures\\_2007-2016\\_\(%25\)\\_T1.png#filehistory](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Youth_unemployment_figures_2007-2016_(%25)_T1.png#filehistory)

15 [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment\\_statistics/hr&oldid=202404](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Employment_statistics/hr&oldid=202404)

16 Garancija za mlade. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava (2014). <http://www.gzm.hr/>

nastave. Kvalitetno izvođenje stručne prakse za mnoge je studije preduvjet stjecanja kompetencija, pa time i preduvjet bolje zapošljivosti završenih studenata, odnosno njihove bolje pripremljenosti za zahtjeve budućih poslodavaca. Zbog toga je u okviru sektorskih interesnih mreža (vidi mjeru 4.2.4.) potrebno uspostaviti odgovarajuće modele organiziranja ovog oblika praktičnog dijela studija.“

Vežano uz završnost u visokom obrazovanju *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*<sup>17</sup> u uvodnom dijelu za VO navodi: „...nužno je i povećanje učinkovitosti sustava koje vodi skraćivanju vremena studiranja i povećanju završnosti. Sve to može se postići samo povezivanjem napora i inicijativa na svim razinama koje vode pozitivnim pomacima u sustavu visokog obrazovanja, a time i pozitivnim trendovima u hrvatskom društvu.“ I dalje (str. 4.): „Bolja učinkovitost podrazumijeva skraćivanje trajanja studija, povećavanje završnosti studiranja, smanjivanje upisnih kvota na studijima koji obrazuju velik broj studenata u strukama koje ne omogućuju zapošljavanje, povećavanje kvota za studije u deficitarnim zanimanjima, omogućivanje zapošljivosti nakon stjecanja prvostupničke diplome i povećanje kvalitete visokog obrazovanja u svim područjima.“ Tako se navodi i zasebna mjera (1.2.6.): poticati završavanje studija u propisanom vremenu trajanja uz istodobno osiguravanje kvalitete i dostupnosti studija te postizanje ishoda učenja, a ovu mjeru uvrstiti i među ciljeve zadane programskim ugovorima.

Kako bi se studenti iz ranjivih skupina podržali da uspješno završe upisani studij, u *Nacionalnom planu* predviđeno je jačanje centara za podršku studentima (4.2.).

## CILJ 5: UNAPRIJEDITI SUSTAV FINACIJSKE POMOĆI PRIPADNICIMA PODZASTUPLJENIH I RANJIVIH SKUPINA<sup>18</sup>

Razrada ovog cilja vođena je *Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije RH* (Narodne novine 124/14) u dijelu koji se odnosi na razvoj visokog obrazovanja. To se ponajprije odnosi na dva strateška cilja koja su navedena u području visokog obrazovanja: (a) osigurati učinkovit i razvojno poticajan sustav financiranja visokih učilišta (četvrti strateški cilj za visoko obrazovanje) i (b) unaprijediti studentski standard uz posebnu skrb za socijalnu dimenziju studiranja (šesti strateški cilj za visoko obrazovanje). Prijedlozi podciljeva, aktivnosti i indikatora najvećim se dijelom temelje na istraživanjima, glavnim nalazima i preporukama koji su razvijeni unutar različitih međunarodnih projekata za razvoj visokog obrazovanja koji su bili financirani sredstvima EU-a.

Projekt „ACCESS: Prema pravednom i transparentnom pristupu visokom obrazovanju u Hrvatskoj“ (financiran u okviru programa TEMPUS) poslužio je kao temelj za izradu ovdje iznesenih preporuka za reformu financiranja javnih visokih učilišta i sustava financijskih potpora za studente (studentski standard). Ovaj je projekt po prvi put analizirao utjecaj politika financiranja u Hrvatskoj i Europi na socijalnu dimenziju visokog obrazovanja. Konzorcij projekta okupio je, uz ostale, sva hrvatska visoka učilišta, Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH, a njime je upravljao Institut za razvoj obrazovanja (IRO) u razdoblju od 2010. do 2013. godine. Preporuke koje navodimo u ovom poglavlju proizlaze iz komparativnih analiza politika financiranja visokih učilišta i sustava financijske pomoći u šest europskih zemalja. Sve informacije o projektu, zajedno s izvješćima provedenih istraživanja i preporukama, dostupne su na internetskim stranicama [www.iro.hr](http://www.iro.hr) te u popisu literature.

Uz to, projekt „PL4SD: Peer Learning for the Social Dimension“ kojim je upravljao Institute of Advanced Studies iz Beča u razdoblju od 2012. do 2015. imao je za cilj povećati transparentnost te sustavan i cjelovit pristup aktivnostima kojima zemlje članice Europskog prostora visokog obrazovanja (EHEA) unaprjeđuju socijalnu dimenziju. U izradi ovih preporuka rabili smo bazu podataka ovoga projekta, koja je okupila velik broj mjera kojima se unaprjeđuje socijalna dimenzija u zemljama EHEA-e i koja je dostupna na internetskim stranicama projekta [www.pl4sd.eu](http://www.pl4sd.eu). Dodatno, koristili smo se izvještajima o provedenom vanjskom

<sup>17</sup> <http://novebojeznanja.hr/UserDocImages//datoteke/3.1.pdf>

<sup>18</sup> Popis literature na kojoj se temelje prijedlozi nalazi se na kraju dokumenta.

neovisnom vrednovanju (*country review*) politika i mjera kojima Hrvatska kao članica EHEA-e unaprjeđuje socijalnu dimenziju.

Naposljetku, koristili smo se podacima i rezultatima istraživanja Eurostudent. Kako bi se politike za unaprjeđivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja temeljile na podacima, pokrenuto je međunarodno istraživanje Eurostudent koje se provodi u 30 od 47 zemalja EHEA-e. Cilj je istraživanja prikupiti podatke o demografskom profilu studentskog tijela, socio-ekonomskom statusu studenata, troškovima koje studenti imaju za vrijeme studija, izvorima financiranja, zadovoljstvu studenata različitim aspektima studija, radu za vrijeme studija te o njihovim iskustvima i planovima za međunarodnu mobilnost. Hrvatska se prvi put uključila 2010. godine u istraživanje Eurostudent u njegovu četvrtom ciklusu te je zatim sudjelovala i u petom ciklusu istraživanja (Eurostudent V) koje je kod nas provedeno 2014. godine.

Proučavanjem glavnih ishoda ovdje opisanih projekata zaključili smo da je financijsku pomoć iz javnih izvora za pripadnike podzastupljenih i ranjivih skupina važno temeljiti primarno na izravnim oblicima pomoći u obliku stipendija, pomoć dodjeljivati primarno prema kriteriju potrebe te prilagoditi mjesečni iznos stipendije stvarnim troškovima studiranja za ranjive skupine. Takvom bi se mjerom smanjila potreba za plaćenim radom tih studenata, što bi im omogućilo da više vremena posvete studijskim obvezama. Potrebno je razmotriti mogućnost povećanja ukupno dostupnih javnih stipendija kao mehanizma izravne pomoći studentima s ciljem da se poveća udio studenata koji primaju stipendije. Kako bi se to ostvarilo, potrebno je razmotriti je li omjer javnih ulaganja u neizravne oblike pomoći studentima iz subvencija (koje su univerzalno dostupne svima) i u izravne oblike pomoći stipendijama (koje bi trebale biti namijenjene najpotrebitijima) u skladu s načelom pravednosti.

Smatramo također važnim istaknuti podcilj koji se odnosi na povećanje dostupnosti smještaja u studentskim domovima pod povoljnim financijskim uvjetima s ciljem postupnog približavanja skupini Eurostudent zemalja u kojima je više od četvrtine studenata smješteno u studentskim domovima (Slovenija s 27 %, Nizozemska s 29 %, Finska s 32 % te Slovačka s 36 %). Kriterij potrebe trebalo bi uzimati kao glavni kriterij za dobivanje smještaja u studentskom domu.

Kako bi se stipendijama obuhvatio veći udio studenata od trenutačnih 23 % (Šćukanec i sur., 2016.), predlažemo da se razrade mehanizmi koji bi potaknuli tvrtke, zaklade i udruge na aktivnije uključivanje u stipendiranje studenata. Prema nalazima istraživanja Eurostudent V stipendije koje dodjeljuju tvrtke, zaklade ili udruge u Hrvatskoj obuhvaćaju najmanji udio od 8 % među promatranim izvorima stipendija.

## **CILJ 6: UKLJUČITI STANDARDE VEZANE UZ UNAPRJEĐIVANJE SOCIJALNE DIMENZIJE VISOKOG OBRAZOVANJA U SUSTAV OSIGURAVANJA KVALITETE**

Osiguravanje kvalitete može se promatrati kao podrška visokoobrazovnim institucijama u njihovoj prilagodbi novom okruženju i očekivanjima društva, osiguravajući pritom da kvalifikacije studenata i iskustvo studiranja ostanu prioriteta institucionalnih misija. Vanjsko vrednovanje institucija visokoga obrazovanja provodi se u Hrvatskoj u skladu s *Europskim standardima i smjernicama iz 2015.*<sup>19</sup> koje su preoblikovane s naglaskom na studentu kao središnjem fokusu visokoga obrazovanja. Prema tome, u osiguravanju kvalitete posebna se pozornost posvećuje podršci, resursima, nastavnom procesu i učenju prilagođenim studentskim potrebama i mogućnostima.

Sustav osiguravanja kvalitete visokoobrazovnih institucija, s obzirom na strateška opredjeljenja RH te europski okvir, trebao bi obuhvatiti i one procese koji vode k većoj dostupnosti i boljoj prohodnosti visokoga obrazovanja za ranjive i podzastupljene studentske skupine. U tom se kontekstu u Nacionalnom planu preporučuje ugrađivanje indikatora vezanih za socijalnu dimenziju visokoga obrazovanja u unutarnje

<sup>19</sup> Europsko udruženje za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA), Standardi i smjernice za osiguravanje kvalitete u europskom prostoru visokoga obrazovanja, ESG 2015.

sustave osiguravanja kvalitete (6.2.), kao i u vanjsku evaluaciju visokih učilišta (6.3.). Naposljetku, kako bi se unaprijedio proces upravljanja i donošenja politika veće dostupnosti visokog obrazovanja (6.1.), predlaže se izrada institucijskih strateških dokumenata o unaprjeđenju pristupačnosti visokog obrazovanja ranjivim i podzastupljenim skupinama, kao i procjena učinaka tih strategija.

## Popis literature

- Doolan, K., Košutić, I. I Barada, V. (2014). Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica (Izvešće o nalazima istraživanja). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/publikacije-i-resursi/institucijski-poticaji-i-prepreke-za-uspjeh-u-studiju-perspektiva-studenataica-izvjesce-o-nalazima-istrazivanja-2015/>
- Doolan, K., Farnell, T., Šćukanec, N. I File, J. (2016). Student Funding and the Social Dimension in Croatian Higher Education. U Jongbloed, B. I Vossensteyn, H. (Ur.). Access and Expansion Post-Massification: Opportunities and Barriers to Further Growth in Higher Education Participation. New York and London: Routledge/Taylor & Francis Group, str. 131-150.
- Farnell, T., Doolan, K., Matković, T. I Cvitan, M. (2011.). Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: <http://iro.hr/userdocs/File/ACCESS-glavni/1.%20EUROSTUDENT Nacionalno izvjesce RH 2011.pdf>
- Farnell, T., Doolan, K., Matković, T. and Cvitan, M. (2014). Socijalna uključenost visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza stanja. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: [http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna\\_ukljucivost\\_visokog\\_obrazovanja.pdf](http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna_ukljucivost_visokog_obrazovanja.pdf)
- File, J., Farnell, T., Doolan, K., Lesjak, D. I Šćukanec, N. (2013.). Financiranje visokog obrazovanja i socijalna dimenzija u Hrvatskoj: analiza i preporuke. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/publikacije-i-resursi/financiranje-i-socijalna-dimenzija/>
- Hauschildt, K., Gwosc, C., Netz, N., Mishra, S. (2015). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012-2015. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.
- Orr, D., Gwosc, C. I Netz, N. (2011). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of indicators. Final report. Eurostudent IV 2008 – 2011. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag. Dostupno na: [http://www.felvi.hu/pub\\_bin/dload/eurostudent/EUROSTUDENT\\_IV.pdf](http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/eurostudent/EUROSTUDENT_IV.pdf)
- Orr, D., Schnitzer, K. I Frackmann, E. (2008). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Synopsis of indicators. Final report. Eurostudent IV 2005–2008. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag. Dostupno na: [http://www.eurostudent.eu/download\\_files/documents/Synopsis\\_of\\_Indicators\\_EIII.pdf](http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/Synopsis_of_Indicators_EIII.pdf)
- Orr, D. i Szabo, M. (2015). Peer Learning for the Social Dimension: Country Review in Croatia – Final Report. Vienna: Institute of Advanced Studies. Dostupno na: [http://www.pl4sd.eu/images/Country\\_Reviews/CR\\_Final\\_Report\\_Croatia.pdf](http://www.pl4sd.eu/images/Country_Reviews/CR_Final_Report_Croatia.pdf)
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije [Strategija]. (2014.). Zagreb: Hrvatski sabor.
- Šćukanec, N., Doolan, K., Thomas, L., Košutić, I. I Barada, V. (2015.). Unaprjeđivanje kvalitete u visokom obrazovanju kroz jačanje pravednosti i socijalne uključenosti. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/publikacije-i-resursi/unapredjivanje-kvalitete-u-visokom-obrazovanju-kroz-jacanje-pravednosti-i-socijalne-ukljucenosti-pregled-rezultata-projekta-equality-2015/>
- Šćukanec, N. (2015). Izvještaji o stanju pravednosti i socijalne uključenosti na Sveučilištu u Rijeci, Sveučilištu u Zadru i Veleučilištu „Marko Marulić“ u Kninu (Nalazi i preporuke projekta E-Quality). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/publikacije-i-resursi/izvjestaji-o-stanju-pravednosti-i-socijalne-ukljucenosti-na-sveucilistu-u-rijeci-sveucilistu-u-zadru-i-veleucilistu-marko-marulic-u-kninu-nalazi-i-preporuke-projekta-equality-2015/>
- Šćukanec, N. (2015). Smjernice za jačanje pravednosti i socijalne uključenosti na visokim učilištima (Smjernice za visoka učilišta u Hrvatskoj). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/publikacije-i-resursi/smjernice-za-jacanje-pravednosti-i-socijalne-ukljucenosti-na-visokim-ucilistima/>
- Šćukanec, N., Sinković, M., Bilić, R., Doolan, K. I Cvitan, M. (2016). Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH. Dostupno na: [http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V\\_Nacionalno%20izvje%C5%A1%C4%87e%20istra%C5%BEivanja%20za%20Hrvatsku%20za%202014.%20godinu.pdf](http://iro.hr/userdocs/File/EUROSTUDENT%20V_Nacionalno%20izvje%C5%A1%C4%87e%20istra%C5%BEivanja%20za%20Hrvatsku%20za%202014.%20godinu.pdf)
- Thomas, L. (2015). Oznaka kvalitete za unaprjeđivanje pravednosti i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj (Preporuke i pregled međunarodne dobre prakse). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: <http://www.iro.hr/hr/publikacije-i-resursi/oznaka-kvalitete-za-unapredjivanje-pravednosti-i-socijalne-ukljucenosti-u-visokom-obrazovanju-u-hrvatskoj-preporuke-i-pregled-medjunarodne-dobre-prakse-2015/>



## Popis kratica

AMPEU	Agencija za mobilnost i programe Europske unije
AZVO	Agencija za znanost i visoko obrazovanje
CEEPUS	Srednjoeuropski program razmjene za sveučilišne studije
ECTS	Europski sustav prijenosa bodova
EHEA	Europski prostor visokog obrazovanja
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HKO	Hrvatski kvalifikacijski okvir
HSZ	Hrvatski studentski zbor
HUP	Hrvatska udruga poslodavaca
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
IT	Informatička tehnologija
JLP(R)S	Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
MFIN	Ministarstvo financija
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
NCVVO	Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja
OŠ	Osnovne škole
SŠ	Srednje škole
STEM	Znanosti, tehnologija, inženjerstvo i matematika
VU	Visoka učilišta

## Nacionalni plan za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2019. – 2021.

Dokument su izradili članovi Nacionalne skupine za unaprjeđenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, abecednim redom:

1. prof. dr. sc. Karmela Barišić
2. prof. dr. sc. Blaženka Divjak
3. izv. prof. dr. sc. Karin Doolan
4. prof. dr. sc. Lelia Kiš-Glavaš
5. mr. sc. Ana Tecilazić Goršić
6. Sandra Skorušek Blažičko, dipl. psih.
7. mr. sc. Ninoslav Šćukanec
8. Aleksandar Šušnjar

# PODZASTUPLJENE I RANJIVE SKUPINE U VISOKOM OBRAZOVANJU U REPUBLICI HRVATSKOJ

Dokument je izradila Nacionalna skupina za unapređenje socijalne dimenzije  
visokog obrazovanja.

## Sadržaj

<b>Uvod</b> .....	28
<b>O socijalnoj dimenziji u visokom obrazovanju</b> .....	28
<b>Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj</b> .....	29
Studenti čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja.....	29
Studenti iz obitelji nižeg ekonomskog statusa.....	30
Studentice u tehničkom području, studenti u humanističkom području.....	30
Stariji studenti.....	31
Studenti s djecom.....	31
Studenti s invaliditetom.....	32
Studenti koji su završili strukovnu školu.....	33
Studenti koji rade uz studij.....	33
Studenti koji putuju na studij.....	34
Studenti djeca hrvatskih branitelja.....	34
Studenti pripadnici romske manjine.....	35
Studenti pripadnici LGBT orijentacije.....	35
Studenti iz alternativne skrbi.....	35
Studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva.....	35
Studenti iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka.....	36
Izbjegllice i tražitelji azila.....	36
<b>Dodatak</b> .....	37
Izvanredni studenti.....	37
Studenti stručnih studija.....	38
<b>Popis literature</b> .....	41

## Uvod

Hrvatski je sabor 17. listopada 2014. godine prihvatio *Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije* (NN 124/14). U strategiji se u poglavlju o visokom obrazovanju navodi nekoliko zadaća koje su usmjerene na poboljšanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja u Hrvatskoj. Jedna od tih zadaća (mjera 6.2.2.) odnosi se na utvrđivanje podzastupljenih i/ili ranjivih skupina u visokom obrazovanju te čimbenike koji pridonose slabijem uključivanju studenata iz tih skupina u visoko obrazovanje.

Ovaj dokument, na temelju empirijskih podataka i uvida, popisuje podzastupljene i/ili ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj te u kratkim crtama razlaže čimbenike koji pridonose njihovoj podzastupljenosti i/ili ranjivosti. Podzastupljenost u visokom obrazovanju definiramo kao niži udio određene skupine studenata koji se nalaze u sustavu visokog obrazovanja u odnosu na populacijske podatke, odnosno u odnosu na situaciju u drugim europskim zemljama. Identificirane su sljedeće podzastupljene skupine: studenti/ce čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja, studentice u tehničkom području i studenti u humanističkom području, stariji studenti/ce, studenti/ce s djecom, studenti/ce pripadnici romske manjine. U ranjive skupine studenata ubrajamo one koje imaju veći rizik izloženosti teškoćama u obliku akademske ili društvene integracije te koji imaju manje mogućnosti za neke aspekte studiranja poput međunarodne mobilnosti. Identificirane su sljedeće ranjive skupine: stariji studenti/ce, studenti/ce s invaliditetom, studenti/ce s djecom, studenti/ce pripadnici romske manjine, studenti/ce iz obitelji nižeg ekonomskog statusa, iz strukovnih srednjih škola, koji rade uz studij u znatnom opterećenju, koji putuju na studij, pripadnici/ce LGBT orijentacije, studenti/ce iz alternativne skrbi, studenti/ce beskućnici, studenti/ce iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka te izbjeglice i tražitelji azila.

Iako za sve skupine navedene u dokumentu postoje indicije da su podzastupljene u visokom obrazovanju i/ili ranjive, za neke od njih imamo pouzdane podatke, dok za druge imamo vrlo malo podataka. Dodatno, iako je dokument strukturiran prema pojedinim karakteristikama ranjivosti (npr. studenti čiji roditelji imaju niže obrazovanje ili stariji studenti), važno je uzeti u obzir i njihov kumulativni učinak (npr. stariji student čiji roditelji imaju niže obrazovanje). Osim podataka o individualnim karakteristikama ranjivosti, na kraju dokumenta navedena su i dva institucijska aspekta ranjivosti. Naime, izvanredne i stručne studije češće pohađaju ranjive skupine studenata.

S obzirom na to da je istraživanje Eurostudent jedino recentno istraživanje provedeno na reprezentativnom uzorku studenata u Hrvatskoj, a u fokusu su mu socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života, najveći dio podataka navedenih u ovom dokumentu preuzet je iz tog istraživanja (Šćukanec i sur., 2016.). No, uz podatke Eurostudenta navode se i nalazi drugih istraživanja i uvida koji su relevantni za identificiranje ranjivih skupina u hrvatskom visokoškolskom obrazovanju iako dokument nipošto nije iscrpan pregled relevantne literature. Dokument je zamišljen kao temelj za promišljanje intervencija u visokoškolski sustav u Hrvatskoj kojima je cilj podrška studentima iz podzastupljenih i/ili ranjivih skupina, gdje za to postoje dostatni podatci, odnosno kao temelj za identifikaciju istraživanja koja bi se morala provesti kako bismo imali cjelovitiju sliku izazova osiguranja socijalne dimenzije u Hrvatskoj.

## O socijalnoj dimenziji u visokom obrazovanju

U sklopu Bolonjskog procesa socijalna dimenzija spominje se u ministarskim priopćenjima od 2001. godine. Cjelovita i sveobuhvatna definicija socijalne dimenzije usuglašena je u Londonu 2007. godine. Prema njoj

osiguranje socijalne dimenzije znači da „studentska populacija koja upisuje, pohađa i završava visoko obrazovanje na svim razinama odražava različitost naših društava“ uz naglasak da „studenti trebaju biti u mogućnosti završiti studijske programe bez prepreka koje proizlaze iz njihova socijalnog i ekonomskog statusa“ (London Communiqué, 2007.). I posljednje ministarsko priopćenje iz Erevana (svibanj, 2015.) ističe važnost poboljšanja socijalne dimenzije, uključujući osiguravanje rodne ravnoteže u visokom obrazovanju te poboljšanje pristupa visokom obrazovanju, uspješan završetak i mogućnosti za sudjelovanje u međunarodnim programima mobilnosti za studente iz ranjivih skupina. U sklopu Erevanskog priopćenja ministri visokog obrazovanja zemalja koje sudjeluju u Bolonjskom procesu prihvatili su Strategiju za razvoj socijalne dimenzije i cjeloživotno učenje u Europskom prostoru visokog obrazovanja do 2020. godine. U njoj su se europski ministri visokog obrazovanja obvezali na razvoj učinkovitih javnih politika s ciljem osiguravanja većeg pristupa kvalitetnom visokom obrazovanju, poglavito za studente iz podzastupljenih i socijalno ranjivih skupina.

## Podzastupljene i ranjive skupine u visokom obrazovanju u Hrvatskoj

### STUDENTI ČIJI RODITELJI IMAJU NIŽU RAZINU OBRAZOVANJA

Izgledi za pristup visokom obrazovanju u Hrvatskoj povoljniji su za osobe koje dolaze iz obrazovanih obitelji. Prema podacima Eurostudenta ukupno 46 % studenata dolazi iz obitelji gdje je barem jedan roditelj visokoobrazovan, 56 % iz obitelji gdje barem jedan roditelj ima završenu srednju školu, a tek 3 % iz obitelji gdje je najveći završeni stupanj obrazovanja roditelja osnovna škola (Šćukanec i sur., 2016.). Ovi postotci ne odgovaraju distribuciji postignutih obrazovnih razina u populaciji: kada pogledamo populaciju muškaraca i žena u dobi između 40 i 60 godina, dobnu skupinu kojoj pripada većina roditelja anketiranih studenata, među roditeljima studentske populacije ima značajno manje očeva i majki s nižim obrazovanjem nego što je to slučaj u referentnoj populaciji<sup>1</sup>. U uzorku istraživanja Eurostudent (Šćukanec i sur., 2016.) 5,1 % studenata ima oca s najnižim stupnjem obrazovanja, dok u ukupnoj populaciji muškaraca u dobi od 40 do 60 godina 18,5 % ima završenu samo osnovnu školu. To upućuje na značajnu podzastupljenost studenata u visokom obrazovanju u Hrvatskoj čiji očevi imaju najniži stupanj obrazovanja. Manja je razlika u zastupljenosti očeva sa srednjim obrazovanjem s obzirom na to da ih je u uzorku 59 %, a u ukupnoj populaciji 64 %. No, u uzorku se nalazi 34 % očeva s visokom školom ili fakultetom, dok u ukupnoj populaciji 17 % muškaraca u dobi od 40 do 60 godina ima taj stupanj obrazovanja. To upućuje na značajnu nadzastupljenost studenata u visokom obrazovanju u Hrvatskoj čiji očevi imaju visoko obrazovanje. Do sličnih nalaza dolazimo i kada se analizira stupanj obrazovanja majki. Nešto je veća podzastupljenost studenata čije majke imaju najniži stupanj obrazovanja u odnosu na navedene podatke za očeve studenata: u uzorku istraživanja Eurostudent (Šćukanec i sur., 2016.) nalazi se 9 % studenata s majkama koje imaju najniži stupanj obrazovanja, dok ih je u ukupnoj populaciji žena u dobi od 40 do 60 godina 28 %. Nadzastupljeni su studenti čije majke imaju visoko obrazovanje – u uzorku ih ima 31 % nasuprot 18 % u ukupnoj populaciji.

Objašnjenja ovakvih nalaza su višestruka: učenici iz obitelji slabije obrazovanih roditelja u prosjeku imaju slabija obrazovna postignuća na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini (npr. Burušić, Babarović i Marković, 2010.; Jokić i Ristić Dedić, 2010.; Gregurović i Kuti, 2009.), češće upisuju strukovne škole, posebice trogodišnje strukovne škole pri čemu razlike u predmetima koje ti učenici moraju polagati te državna matura otežavaju nastavak školovanja (Matković i sur., 2014.), a identificirano je i nedostatno obrazovno savjetovanje u srednjim školama (Košutić i sur., 2015.).

<sup>1</sup> Kao referentni podatci korišteni su oni iz Popisa stanovništva 2011. godine.

Stupanj obrazovanja roditelja povezan je i s drugim aspektima visokog obrazovanja. Studenti s najmanje jednim visokoobrazovanim roditeljem značajno češće namjeravaju provesti određeno razdoblje studija u inozemstvu (41 %) nego studenti čiji roditelji imaju najviše završenu srednju školu (32 %) ili osnovnu školu (15 %) (Šćukanec i sur., 2016.). Dodatno, čak 60 % studenata visokoobrazovanih roditelja namjerava nastaviti studij na diplomskoj razini, nasuprot 51 % onih čiji roditelji imaju završenu srednju školu te samo 27 % onih čiji su roditelji završili najviše osnovnu školu (Šćukanec i sur., 2016.). Ovim nalazima vjerojatno pridonosi povezanost strukture prihoda studenata s razinom obrazovanja njihovih roditelja<sup>2</sup>.

Prema populacijskim podacima prikupljenima prijavnim listovima od strane Državnog zavoda za statistiku, kod studenata bilo koje godine studija u akademskoj godini 2010./2011. nisu uočene značajne razlike u obrascima trajanja studija (odnosno učestalosti „kašnjenja“) s obzirom na obrazovanje roditelja (Farnell i sur., 2013.).

## STUDENTI IZ OBITELJI NIŽEG EKONOMSKOG STATUSA

Iako ne postoje podatci kojima bismo mogli ustanoviti podzastupljenost osoba nižeg ekonomskog statusa u visokom obrazovanju, dostupna istraživanja pokazuju da niži ekonomski status utječe na odluku o nenastavku školovanja na visokoškolskoj razini (Košutić i sur., 2015.). Prema podacima Košutić i sur. (2015.) srednjoškolci koji planiraju studirati ili još ne znaju hoće li studirati razlikuju se prema imovini koju posjeduju njihovi roditelji: najviše imovine imaju učenici koji planiraju studirati. Trećina učenika koji su u spomenutom istraživanju naveli da ne planiraju nastaviti školovanje označili su nedostatak financijskih sredstava kao jedan od razloga.

U pogledu planova za mobilnost dodatni financijski troškovi koje zahtijeva studiranje u inozemstvu percipirani su kao najveća prepreka za studiranje u inozemstvu (Šćukanec i sur., 2016.). Prema Drusany i sur. (2012) zbog nedostatnih financijskih sredstava studenti se teško odlučuju i na ljetne škole te ostale izvannastavne aktivnosti koje zahtijevaju dodatno financijsko opterećenje.

U međunarodnom programu mobilnosti Erasmus+ studenti iz obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa mogu ostvariti uvećanu financijsku potporu. Prema podacima Agencije za mobilnost i programe EU-a oko 20 % studenata iz Hrvatske koji sudjeluju u Erasmus+ programu korisnici su uvećane financijske potpore. Navedenu financijsku potporu nije moguće ostvariti u sklopu drugih programa mobilnosti kao što su CEEPUS ili bilateralne stipendije.

S obzirom na to da je obavljanje stalnog posla identificirano kao rizični čimbenik za uspješan tijek studija (Doolan, 2010.), važno je primijetiti da stalan posao češće imaju studenti nižeg ekonomskog statusa (Šćukanec i sur., 2016.).

## STUDENTICE U TEHNIČKOM PODRUČJU, STUDENTI U HUMANISTIČKOM PODRUČJU

Ako pogledamo strukturu studentskog tijela prema spolu možemo uočiti da su studentice i studenti relativno ujednačeno zastupljeni, iako studentice čine nešto veći udio studentskog tijela (56 %) (Šćukanec i sur., 2016.). No, razlike u zastupljenosti studentica i studenata zamjetne su prema područjima studija. Dok studenti čine značajnu većinu u tehničkim znanostima (70 %), studentice čine značajnu većinu u humanističkim znanostima (74 %) te studijima u području medicine i zdravstva (71 %) (Šćukanec i sur., 2016.). Slične nalaze navode i Jokić i Ristić Dedić (2014.). Ova se razlika dalje može ilustrirati zastupljenošću

<sup>2</sup> Struktura prihoda povezana je i s razinom obrazovanja roditelja studenata. Prosječni mjesečni prihodi od obitelji iznose 939,00 kn (Šćukanec i sur., 2016.). Iznadprosječne prihode od obitelji imaju studenti čiji barem jedan roditelj ima visokoškolsko obrazovanje (prosječno 1.042,00 kn mjesečno). S druge strane, studenti čiji roditelji imaju osnovnoškolsko obrazovanje rjeđe se mogu oslanjati na prihod od obitelji (prosječno 712,00 kn mjesečno) i uštedevine pa češće obavljaju stalne poslove uz pomoć kojih pokrivaju najveći dio svojih troškova studija. Studenti čiji roditelji imaju osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje znatno češće svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima (53 % studenata čiji roditelji imaju završenu osnovnu školu te 44 % onih čiji roditelji imaju završenu srednju školu) u odnosu na studente čiji roditelji imaju visoko obrazovanje (njih 29 % procjenjuju teškoće vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima).

diplomiranih žena i muškaraca na specifičnim studijima: u 2014. godini na studijima u području računarstva od ukupnog broja diplomiranih diplomiralo je 19,48 % žena, na arhitekturi i građevinarstvu 32,1 %, dok je u studijima za odgajatelje i učitelje diplomiralo 97,01 % žena, a socijalnu skrb 95,29 %. (Žene i muškarci u Hrvatskoj, 2015.). U IT sektoru žene su izrazito podzastupljene i u Hrvatskoj i u svijetu (Divjak, Ostroški, Vidaček, 2010.).

Prema Jugović (2015.) rodni stereotipi o zanimanjima i područjima studija važan su čimbenik odabira različitih područja studija: uvjerenje o slabijem talentu vlastite rodne skupine za određeno zanimanje i područje studija povezano je s manjom vjerojatnošću odabira tog područja studija.

## STARIJI STUDENTI

Većina studenata u Hrvatskoj upisuje po prvi put studij s 18 godina (njih 51 %) odnosno 19 godina (njih 36 %), dok tek 8 % studenata upisuje prvi put studij nakon 21 godine života (Šćukanec i sur., 2016.). O podzastupljenosti starijih studenata u hrvatskom visokom obrazovanju možemo zaključivati usporedbom podataka za Hrvatsku i podataka drugih zemalja EU-a. Prema Hauschildt i sur. (2015.) na temelju komparativnih podataka Eurostudenta 21 % studenata ima 25 ili više godina pri čemu je taj udio u Finskoj primjerice 58 %, Švedskoj 53 %, Norveškoj 52 %, Austriji 46 % i Švicarskoj 44 %. Od 29 zemalja Hrvatska je po udjelu studenata iznad 25 godina na 17. mjestu.

Koji su mogući razlozi niske zastupljenosti starijih studenata u hrvatskom visokom obrazovanju? Jedan mogući razlog su financijske teškoće: više od trećine studenata (37 %) koji su sudjelovali u istraživanju Eurostudent svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima, a među njima se posebno ističu stariji studenti (Šćukanec i sur., 2016.). Svoje financijske teškoće ocjenjuje vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima 51 % studenata koji su studij upisali s 21 godinom i više, dok to isto misli samo 36 % studenata koji su studij upisali s manje od 21 godinu (Šćukanec i sur., 2016.). Radi se o skupini koja zasigurno u manjoj mjeri od mlađih kolega i kolegica može ovisiti o financijskoj podršci roditelja. Dodatan razlog može biti izazov studiranja uz rad: među studentima koji su najzastupljeniji u obavljanju stalnih poslova nalaze se studenti koji su upisali studij nakon 21. godine. 47 % studenata koji su studij upisali nakon 21. godine radi puno radno vrijeme (35 ili više sati tjedno), dok to čini samo 10 % onih koji su upisali studij prije 21. godine (Šćukanec i sur., 2016.). Ova skupina rjeđe dobiva stipendiju koja bi mogla pridonijeti manjem radnom opterećenju: stipendije kao izvor prihoda navelo je nešto manje od četvrtine studenata (23 %) koji su sudjelovali u istraživanju Eurostudent, i to u prosječnom iznosu od 949 kn mjesečno pri čemu izrazito visok udio studenata koji su upisali studij s 21 godinom i više ne prima stipendije (93 %). Otegotna okolnost za ovu skupinu studenata može biti i uvjet položene državne mature za upis na studij s obzirom na to da su neki svoje srednjoškolsko obrazovanje završili prije uvođenja državne mature.

Studenti koji upisuju studij s 21 ili više godina rjeđe planiraju nastavak na diplomskoj razini od mlađih kolega (31 % nasuprot 56 %) (Šćukanec i sur., 2016.), a postoje indicije da je nezavršavanje prve godine studija učestalije kod starijih studenata (Mihaljević Kosor, 2010.) te da je za tu skupinu teža i socijalna integracija na studiju (Doolan i sur., 2014.).

## STUDENTI S DJECOM

Ukupno 3 % studenata ima djecu (Šćukanec i sur., 2016.). Radi se o podzastupljenoj skupini usporedimo li ovaj udio s onim iz drugih europskih zemalja. Prema Hauschildt i sur. (2015.) na temelju komparativnih podataka Eurostudenta Hrvatska je po udjelu studenata s djecom na 25. mjestu od 29 zemalja (u Norveškoj primjerice 25 % studenata ima dijete, u Švedskoj 21 %, što je povezano i s većim udjelom starijih studenata u tim zemljama).

Što čini ovu skupinu ranjivom? Prema iskazima studenata prosječni ukupni semestralni trošak za studente u Hrvatskoj iznosio je 15.417,00 kn. Taj iznos uključuje životne i studentske troškove. Studenti s djecom pripadaju u skupinu studenata koje imaju najviše troškove i njihov prosječni ukupni semestralni trošak

iznosi 33.204,00 kn. Time oni imaju dvostruko veće prosječne semestralne troškove naspram studenata koji nisu roditelji (14.586,00 kn). Više od trećine studenata (37 %) u Hrvatskoj svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima, a među njima se posebno ističu studenti s djecom (Šćukanec i sur., 2016.). Ne iznenađuje stoga da je većina studenata roditelja (njih 65 %) zaposlena na puno radno vrijeme ili dio radnog vremena (Šćukanec i sur., 2016.).

Stipendije kao izvor prihoda navelo je nešto manje od četvrtine hrvatskih studenata (23 %) u prosječnom iznosu od 949,00 kn mjesečno. Izrazito visok udio studenata koji imaju djecu ne prima stipendije (93 %).

Izrazito je nizak udio studenta roditelja koji namjeravaju nastaviti studij na diplomskoj razini (14 %). Očekivano, čak 90 % studenata s djecom ne planira studirati u inozemstvu.

U Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. U većoj mjeri od prosjeka studij prekidaju studenti roditelji (22 %). Studenti roditelji tvrde da im je studiranje teže nego studentima koji nemaju djece: negativnije procjenjuju vrijeme koje im je na raspolaganju za učenje (Doolan i sur., 2014.).

## STUDENTI S INVALIDITETOM

Prema članku 3. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu iz 2013. godine<sup>3</sup> studenti s invaliditetom su „...svi studenti koji zbog bolesti, oštećenja ili poremećaja, bez obzira na rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, imaju stalne, povremene ili privremene teškoće u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti (studenti s oštećenjima vida i sluha, motoričkim poremećajima, kroničnim bolestima, psihičkim bolestima i poremećajima i specifičnim teškoćama učenja kao primjerice disleksijom, disgrafijom i ADHD-om, te ostalim zdravstvenim stanjima i teškoćama koje mogu utjecati na tijek studiranja)“. Iako se vodi evidencija o studentima s invaliditetom koji primaju neke od oblika potpore na pojedinim institucijama visokog obrazovanja, ne postoje pouzdani podatci o broju studenata s invaliditetom na hrvatskim visokim učilištima. Prema evidenciji institucionalnih službi podrške studentima s invaliditetom na sedam hrvatskih sveučilišta evidentiran je ukupno 571 student/ica s invaliditetom koji prima neki od oblika potpore u sustavu visokog obrazovanja. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom<sup>4</sup> izvješćuje o 364 studenta s invaliditetom u Republici Hrvatskoj od čega 329 redovitih studenata.

Iako u istraživanju Eurostudent većina studenata navodi da nema teškoća koje utječu na tijek njihova studija, čak 14 % studenata samoprocjenjuje da ima neku od zdravstvenih teškoća, i to: kronične bolesti 5 %, oštećenja vida ili sluha 5 %, teškoće učenja 3 %, neku dugotrajnu fizičku ili zdravstvenu teškoću 3 %, psihički poremećaj 2 % i 1 % teškoće pri kretanju (Šćukanec i sur., 2016.).

58 % studenata iz skupine studenata koji procjenjuju da imaju neke zdravstvene teškoće izjavljuje da im tijekom studija nije potrebna nikakva potpora, više od četvrtine studenata s teškoćama (njih 27 %) smatra da je potpora koja im se pruža izrazito nekvalitetna. Samo 1 % njih odgovorilo je da je potpora jako kvalitetna. To ističe nedostatke u kvaliteti potpore namijenjene studentima s teškoćama, tj. da ona nije u cjelini prilagođena specifičnim potrebama i specifičnim okolnostima u kojima studira ova skupina studenata (Šćukanec i sur., 2016.).

Istraživanje provedeno u sklopu IPA projekta „Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu“<sup>5</sup> pokazalo je da se studenti razlikuju u procjeni zadovoljstva sustavom potpore u odnosu na vrstu oštećenja te da su studenti s oštećenjima sluha značajno manje zadovoljni sustavom potpore u odnosu na ostale spomenute skupine studenata, osim studenata s tzv. nevidljivim oštećenjima, dok su najzadovoljniji studenti s motoričkim poremećajima koji

3 <http://www.unizg.hr/uredssi/index.php/lang-hr/dokumenti>

4 <http://www.posi.hr/>

5 <http://dodir.hr/ipa/>



se kreću uz pomoć invalidskih kolica (Kiš-Glavaš, 2014.). Potonje je zasigurno rezultat pozitivne percepcije studenata o znatnom unapređenju prostorne pristupačnosti općenito, pa tako i institucija visokog obrazovanja (Bačani i sur., 2015.).

Prema podacima Eurostudenta na ljestvici od jedan („uopće nisam zadovoljan“) do pet („jako sam zadovoljan“) prosječna ocjena zadovoljstva hrvatskih studenata kvalitetom nastave, organizacijom studija i rasporedom, odnosom administrativnog osoblja prema studentima te opremljenošću prostora kreće se oko srednje ocjene tri (3). Veće nezadovoljstvo od prosjeka pokazuju studenti sa zdravstvenim teškoćama<sup>6</sup> koji izražavaju manje zadovoljstvo specifičnim aspektima, posebice organizacijom studija i rasporedom predavanja (2,8) te mogućnošću odabira kolegija (2,6).

U Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. U većoj mjeri od prosjeka studij prekidaju studenti s fizičkim teškoćama, mentalnim teškoćama ili poremećajima učenja (16 %) (Šćukanec i sur., 2016.). I Drusany i sur. (2012.) utvrdili su invalidnost kao jedan od ometajućih čimbenika u studiranju.

Zbog različitih zdravstvenih stanja ili akutnih bolesti studenti se susreću s različitim preprekama: neki moraju na fizikalnu terapiju, nekima je otežano sjediti cijeli dan na predavanjima, nekima su potrebna vizualna povećala za tekstualne materijale, dok je nekima otežano doći do dislociranih fakultetskih zgrada (Doolan i sur., 2014.).

U Hrvatskoj ne postoje pouzdani podatci o sudjelovanju osoba s invaliditetom u međunarodnoj mobilnosti. Prema dostupnim podacima Agencije za mobilnost i programe EU u 2014. godini dvoje je studenata s invaliditetom sudjelovalo u razmjeni Erasmus, a u 2015. godini petero. No, Agenciji nisu dostupne informacije o sudjelovanju studenata s invaliditetom među odlaznim studentima ako nisu zatražili dodatnu financijsku potporu.

## STUDENTI KOJI SU ZAVRŠILI STRUKOVNU ŠKOLU

Učenicima trogodišnjih strukovnih škola otežan je nastavak školovanja na visokoškolskoj razini: prema Baranović (2015.), dok 98,5 % gimnazijalaca i 75 % učenika četverogodišnjih strukovnih škola planira studirati, planove za studiranje ima tek 16,5 % učenika trogodišnjih strukovnih škola. Prema Matkoviću i sur. (2014.) učenicima trogodišnjih strukovnih škola prepreku upisu studija čini obveza stjecanja četverogodišnje strukovne kvalifikacije te polaganje državne mature.

Vrsta završene srednje škole povezana je i s planovima za međunarodnu studentsku mobilnost – studenti sa završenom gimnazijom značajno češće planiraju provesti određeno razdoblje studija u inozemstvu (njih 43 %) nego oni sa završenom strukovnom školom (njih 27 %) (Šćukanec i sur., 2016.).

Postoje indicije da je studentima koji su završili srednju strukovnu školu teže položiti ispite na prvoj godini studija (Mihaljević Kosor, 2010.; Doolan, 2010.). Prema Doolan (2010.) studenti koji su završili određene strukovne škole pokazuju nezadovoljstvo načinom na koji ih je srednja škola pripremila za studij, sadržajno i u pogledu radnih navika.

## STUDENTI KOJI RADE UZ STUDIJ

Nužnost rada uz studij u nekim slučajevima određuje i vrstu upisanog studija, pa nisu nerijetke situacije kada se oni koji moraju raditi odlučuju za studij koji nije vremenski intenzivan jer omogućuje studiranje uz radno opterećenje (Doolan i sur., 2014.).

<sup>6</sup> Kategoriju studenata s teškoćama čine studenti koji su izjavili da imaju jednu ili više od ponuđenih teškoća: kronične bolesti, oštećenja vida ili sluha, poremećaj učenja, psihički poremećaji, teškoće pri kretanju, neke druge dugotrajne fizičke i/ili zdravstvene teškoće.

Prema podacima Eurostudenta (Šćukanec i sur., 2016.) 44 % studenata obavljalo je neki plaćeni stalni ili povremeni posao tijekom semestra u kojemu je provedeno istraživanje. Studenti čiji roditelji nemaju visoko obrazovanje, studenti koji su upisali studij nakon 21. godine i studenti roditelji nadzastupljeni su u obavljanju stalnih poslova (Šćukanec i sur., 2016.).

U istraživanju Drusany i sur. (2012.), 18,8 % studenata navelo je da ih posao koji rade katkad do izrazito ometa u studiranju.

Studenti sa stalnim zaposlenjem češće intenzitet studijskih obveza procjenjuju nižim od studenata koji ne rade (Šćukanec i sur., 2016.).

Obveza prisustvovanja na nastavi ovim studentima otežava redovitost u studiranju (Doolan i sur., 2014.). Naime, za ove je studente najveći izazov usklađivanje radnih i studijskih obveza.

## STUDENTI KOJI PUTUJU NA STUDIJ

Prema podacima Eurostudenta (Šćukanec i sur., 2016.) 13 % studenata putuje na studij u drugu županiju. Dok je za neke studente udaljenost između studija u jednoj i doma u drugoj županiji neznatna, za druge uključuje vremenski i financijski znatan put.

Prema Doolan i sur. (2014.) studenti koji putuju na studij iz druge županije ranjiva su skupina jer ne mogu biti prisutni na svim predavanjima zbog troškova puta, ali i neredovitih linija javnog prijevoza. Studenti koji žive izvan županije studiranja u prosjeku svoje financijske teškoće ocjenjuju ozbiljnijima u odnosu na one koji žive u mjestu studiranja (Šćukanec i sur., 2016.). Zbog vremena utrošenog na putovanje ovi studenti imaju i manje vremena za učenje (Doolan i sur., 2014.).

## STUDENTI DJECA HRVATSKIH BRANITELJA

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.) prepoznala je dio hrvatskih branitelja i dio stradalnika ratnih zbivanja i članove njihovih obitelji kao posebnu kategoriju građana koji su suočeni s problemima poput siromaštva, invalidnosti, nezaposlenosti, bolesti, neriješenog stambenog pitanja, otežanih socijalnih kontakata i sur. Dio djece hrvatskih branitelja odrasta i školuje se u otežanim životnim uvjetima što se odražava na njihov školski uspjeh i kasniji pristup visokom obrazovanju.

Od Domovinskog rata su za najranjivije skupine djece hrvatskih branitelja (djeca smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja i djeca najtežih HRVI-ja 100 % I. skupine), zakonski ili Sporazumom o poticajnim mjerama za upis u ustanove visokog obrazovanja, koji su 2007. potpisali ministarstva nadležna za obrazovanje i branitelje te Rektorski zbor RH, provedene poticajne mjere za upis na visoka učilišta.

Prema posljednjim obrađenim podacima u evidencijama Ministarstva hrvatskih branitelja ukupno je 7499 djece smrtno stradalih i djece zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja, a njih 1750 trenutačno se redovito školuje, od čega 726 na visokim učilištima. 302 djece smrtno stradalih hrvatskih branitelja mlađe od 19 godina u sljedećem će razdoblju tek pristupati visokom školovanju. Prema uvidima Ministarstva hrvatskih branitelja, ukupan broj djece hrvatskih branitelja mnogo je veći te za tu skupinu mladih još uvijek ne postoji sustavno prikupljanje podataka i nema dovoljno saznanja. Predstavnici Ministarstva hrvatskih branitelja navode da je životni put i tijek školovanja djece hrvatskih branitelja, primarno ili sekundarno traumatizirane ratnim događanjima i/ili stradanjem roditelja, promijenjen u odnosu na planirani tijekom koji je postojao u mirnodopskim uvjetima, a kod djece smrtno stradalih, zatočenih ili nestalih hrvatskih branitelja rani gubitak i odrastanje bez jednoga ili čak oba roditelja mogli su znatno utjecati na njihov školski uspjeh te ih time dovesti u neravnopravan položaj u pristupu visokom obrazovanju u odnosu na ostale. Prema istraživanju koje je proveo Kovač (2015.), koje je za cilj imalo izmjeriti dimenzije gubitka roditelja za vrijeme rata na razvoj djece, posebno na kvalitetu školovanja, gubitak roditelja ima dugotrajan negativni utjecaj na školski uspjeh, negativan je utjecaj veći što je dulje vrijeme dijete odrastalo bez roditelja te su

psihološke posljedice ranoga gubitka roditelja izraženije što je dijete starije.

## STUDENTI PRIPADNICI ROMSKE MANJINE

Na nacionalnoj razini nisu dostupni podatci o sustavnom praćenju zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u visokom obrazovanju niti o tome postoje opsežna istraživanja. No, postoje indicije da su podzastupljeni pripadnici romske manjine. Prema podacima tadašnjeg Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za akademsku godinu 2014./2015. upisano je bilo svega sedam studenata/ica koji su se izjasnili kao pripadnici romske manjine.

Prepreke nastavku školovanja na visokoškolskoj razini nastaju na nižim razinama obrazovanja. Pripadnici romske manjine ranjiva su skupina u pogledu završetka osnovnoškolskog obrazovanja (Novak, 2008.), a oni koji upišu srednjoškolsko obrazovanje češće upisuju trogodišnje strukovno obrazovanje što čini prepreku nastavku školovanja na visokoškolskoj razini (Baranović, 2009.). Dodatno, prema Baranović (2009.) relativno mali broj ispitanika Roma pokazuje aspiracije za visoko obrazovanje.

## STUDENTI PRIPADNICI LGBT ORIJENTACIJE

U okviru istraživanja provedenog u sklopu projekta „E-Quality: Povezivanje kvalitete i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj“ studenti su istaknuli da su na visokim učilištima u Hrvatskoj studenti pripadnici LGBT orijentacije potencijalno ranjiva skupina studenata u kontekstu društvene integracije. No, za ovu skupinu u Hrvatskoj još uvijek ne postoji sustavno prikupljanje podataka i nema dovoljno saznanja. Nalazi istraživanja provedenog na učenicima srednjih škola u Hrvatskoj (Jugović i Bezinović, 2015.) pokazuju da su učenici LGBT orijentacije češće od učenika heteroseksualne orijentacije izloženi relacijskom i fizičkom nasilju. Takvi podatci nisu prikupljeni i za studentsku populaciju.

## STUDENTI IZ ALTERNATIVNE SKRBI

Prema podacima udruge Korak u život u Hrvatskoj godišnje dvjestotinjak djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz dječjih domova i udomiteljskih obitelji završava srednju školu pri čemu dio njih želi nastaviti školovanje. U brošuri Smjernice za zadovoljavanje potreba mladih izašlih iz sustava skrbi (Šimić, Kusturin i Zenko, 2011.) navodi se podatak od oko 172 mladih u dobi od 18 do 21 godine koji godišnje izađu iz skrbi. Susreti s mladima iz alternativne skrbi, koji čine jedan od temelja brošuri, doveli su do sljedećih uvida relevantnih za obrazovne puteve mladih: mladi su istaknuli da su bili primorani upisati školu koja će im omogućiti da odmah nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja počnu raditi, što je im je otežalo nastavak školovanja na visokoškolskoj razini; istaknuli su da prepreke nastavku školovanja čini i nedostatak financijskih sredstava (sredstva za knjige, školarine, instrukcije) te da im nedostaju informacije o mogućim stipendijama. Istaknuto je i da se mladi iz alternativne skrbi koji odluče nastaviti školovanje nekoliko godina nakon završetka srednje škole susreću s problemima kao što su nemogućnost ostvarivanja smještaja u studentskim domovima i nemogućnost ostvarivanja pojedinih stipendija. Navedeno je da rad uz studij zbog financijske nužnosti negativno utječe na njihovo ispunjavanje studijskih obveza.

## STUDENTI BESKUĆNICI I ONI KOJI SE NALAZE U RIZIKU OD BESKUĆNIŠTVA

Prema Europskoj federaciji nacionalnih organizacija koje rade s beskućnicima (FEANTSA) mladi beskućnici jesu osobe u dobi od 13 do 24 godine koji žive odvojeno od roditelja i nemaju stalno mjesto prebivališta te izvore financiranja. FEANTSA ističe da se može očekivati porast mladih beskućnika u većini europskih država zbog globalne ekonomske krize.

Prema informacijama iz Ureda pučke pravobraniteljice, koje su dobivene iz razgovora s predstavnicima Hrvatske mreže za beskućnike, u 2015. i 2016. godini zabilježeni su slučajevi mladih osoba (među kojima i nekoliko studenata) koji su tražili pomoć regionalnih centara/prihvatilišta za beskućnike, jer su zbog izvanrednih životnih okolnosti ostali bez stalnog mjesta stanovanja.

Za ovu skupinu studenata u Hrvatskoj još uvijek ne postoji sustavno prikupljanje podataka i nema dovoljno saznanja.

## STUDENTI IZ RURALNIH PODRUČJA, MANJIH MJESTA I OTOKA

Ne postoje istraživanja o zastupljenosti studenata iz ruralnih područja u hrvatskom visokom obrazovanju. No, ad hoc analiza koja se temelji na razgovorima sa studentima, profesorima i administrativnim osobljem na visokim učilištima u Hrvatskoj (Krpan, 2009.), a i na recentnim svjetskim istraživanjima (Brown i sur. 2016.; Looker i Andres, 2001.; Rural aspiration, 2015.), pokazuje da postoje temelji da se položaj te skupine u visokom obrazovanju posebno istraži u Hrvatskoj. Naime, postoje indicije da su osobe iz ruralnih područja u većem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti te imaju slabiju zdravstvenu zaštitu i višu stopu nezaposlenosti (Operativni program Europskog socijalnog fonda 2014.-2020.). Za sada je radna hipoteza da učenici iz ruralnih područja rjeđe upisuju studije od onih iz urbanih sredina te da, ako ih i upisuju, tada su to studiji koji su im blizu po mjestu stanovanja.

Prema dostupnim međunarodnim analizama (Brown i sur., 2016.; Looker i Andres, 2001.) razlozi podzastupljenosti studenata iz ruralnih područja su sljedeći: 1) financijski, jer su visoka učilišta smještena u gradovima; 2) škole u ruralnim područjima često ne raspolažu jednakim materijalnim, a posebno nastavničkim resursima kao škole u urbanim područjima (u Hrvatskoj je to posebno izraženo zbog decentraliziranih funkcija u osnovnom i srednjem obrazovanju gdje gradovi raspolažu znatno većim sredstvima od županija za ove funkcije); 3) potpora obitelji i okoline za studiranje uglavnom je slabija u ruralnim područjima; 4) postoji i problem digitalnog rascjepa (digital divide) u odnosu na studente iz urbanih područja.

## IZBJEGLICE<sup>7</sup> I TRAŽITELJI AZILA

Na nacionalnoj razini nisu dostupni podatci o zastupljenosti pripadnika ove skupine u visokom obrazovanju niti o tome postoje relevantna istraživanja na razini Republike Hrvatske. Prema službenim statistikama Ministarstva unutarnjih poslova za posljednjih šest godina raste broj evidentiranih tražitelja azila u odnosu na razdoblje od 2005. do 2009. godine. Porast broja tražitelja azila u Republici Hrvatskoj evidentiran je 2010. godine kada je bilo 290 tražitelja azila, 2011. godine – 807, 2012. godine – 1194, 2013. – 1089, 2014. – 453 te 2015 – 15 (MUP 2014., 2015., 2016.). Dosad je u Republici Hrvatskoj odobreno 97 azila i 71 supsidijarna zaštita (MUP, 2016.). Broj odobrenih zaštita raste u odnosu na razdoblje do 2009. godine; u 2010. godini odobreno je 14 zahtjeva za zaštitom, u 2011. godini – 11, u 2012. godini – 35, u 2013. – 24, u 2014. – 25 te u 2015. – 37 (MUP, 2016.). S obzirom na povećanje broja osoba pod međunarodnom zaštitom pojavljuje se potreba za uspostavljanjem učinkovitijih mehanizama društvene i socijalne integracije u svim područjima, a posebno u području obrazovanja te tržišta rada.

Izbjeglice i tražitelji azila su u europskom i hrvatskom prostoru prepoznati kao ranjiva skupina čiju integraciju nacionalne države moraju sustavno podupirati. Europska je komisija u dokumentu „*Migration and Mobility: Challenges and Opportunities for EU Education Systems*“ (Europska komisija, 2008.) na temu migracija i mobilnosti u kontekstu obrazovanja prepoznala izbjeglice, tražitelje azila i azilante kao ranjivu skupinu na svim razinama obrazovanja.

Izbjeglice i tražitelji azila pod supsidijarnom zaštitom u Hrvatsku dolaze zbog osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, političkog mišljenja, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili pak u Hrvatsku dolaze jer se ne smatraju sigurnima zbog ratnih sukoba u svojim matičnim zemljama. Neki od čimbenika koji čine skupinu ranjivom jesu nepoznavanje hrvatskog jezika, lošiji

<sup>7</sup> Izbjeglicama se smatraju sve osobe pod međunarodnom pravnom zaštitom (prema hrvatskom zakonodavstvu su to azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom). Prema međunarodnom pravu u skupinu izbjeglica pripadaju i tražitelji azila.

socio-ekonomski status, nedostatna integracija u društvo, obrazovne sustave te tržište rada, neriješeno stambeno pitanje i dr. Zbog tih je čimbenika ova skupina izložena riziku marginalizacije i diskriminacije unutar društva u koje su doputovali.

Hrvatska je člankom 70. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 70/15 i 127/17) propisala da azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom ima pravo na visoko obrazovanje pod istim uvjetima kao i hrvatski državljani u skladu s posebnim propisima.

## Dodatak

### IZVANREDNI STUDENTI<sup>B</sup>

U Hrvatskoj postoji znatan udio izvanrednih studenata u ukupnoj studentskoj populaciji (27 %), od kojih velik udio (njih 60 %) radi tijekom studija. Studenti koji su završili gimnaziju zastupljeniji su među redovitim studentima, a među izvanrednim studentima oni sa završenom strukovnom srednjom školom. Premda većina studenata na preddiplomskom studiju u Hrvatskoj namjerava nastaviti studij na diplomskoj razini (54 %), u manjoj mjeri to namjeravaju učiniti izvanredni studenti (38 %).

Prema iskazima studenata prosječni ukupni semestralni trošak za studente u Hrvatskoj iznosio je 15.417,00 kn. Taj iznos uključuje životne i studentske troškove. Izvanredni studenti pripadaju u skupine studenata koje imaju najviše troškove studiranja. Studiranje u statusu izvanrednog studenta financijski je zahtjevnije od studiranja u statusu redovitog studenta. Prosječni ukupni semestralni trošak izvanrednih studenata iznosi 23.341,00 kn nasuprot 15.926,00 kn u redovitim studenata s plaćanjem, odnosno 11.001,00 kn u redovitim studenata bez plaćanja.

Posao je posebno važan i visok izvor prihoda za izvanredne studente. Visok postotak izvanrednih studenata (37 %) radi u punome radnom vremenu (više od 35 sati tjedno). S druge pak strane njihov prihod od stipendija i obitelji je nizak. Stipendije su neravnomjerno raspoređene s obzirom na status studenata: visoki udio redovitih studenata koji ne plaćaju školarinu prima stipendiju (34 %), dok izvanredni studenti koji plaćaju puni iznos školarine gotovo ne primaju nikakav oblik stipendije. Više od trećine studenata u Hrvatskoj (37 %) svoje financijske teškoće ocjenjuje vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima. No, izvanredni studenti znatno iznad prosjeka ocjenjuju svoje financijske teškoće vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima.

Najveći udio studenata u Hrvatskoj (60 %) provodi više od 30 sati tjedno u studijskim obvezama (u učenju i studiranju). Pritom čak 44 % izvanrednih studenata (koji bi trebali studirati na studijima s djelomičnim opterećenjem) provodi više od 30 sati tjedno u studijskim obvezama. Time je izvanrednim studentima znatno otežano raditi uz studij, na što je pak dio prisiljen kako bi pokrili svoje troškove studiranja. Ponajviše zbog obveza koje proizlaze iz posla, studenti izvanrednih studija u nastavi provode gotovo dvostruko manje vremena nego redoviti studenti koji studiraju bez plaćanja školarine (11 sati nasuprot 19 sati tjedno). Što se tiče procjene vremena provedenog u učenju, nema značajne razlike među izvanrednim i redovitim studentima.

Na ljestvici od jedan („uopće nisam zadovoljan“) do pet („jako sam zadovoljan“) prosječna ocjena zadovoljstva hrvatskih studenata kvalitetom nastave, organizacijom studija i rasporedom, odnosom administrativnog osoblja prema studentima te opremljenošću prostora kreće se oko srednje ocjene tri (3). Veće nezadovoljstvo pokazuju studenti koji društveni status svoje obitelji procjenjuju kao nizak i izvanredni studenti, što ne začuđuje s obzirom na opisane otežavajuće okolnosti u kojima studiraju.

8 Prikazani su podatci iz istraživanja Eurostudent za Hrvatsku (Šćukanec i sur., 2016.).

Redoviti studenti koji plaćaju školarinu ili participaciju u školarini (njih 42 %) i oni koji ne plaćaju školarinu (njih 39 %) češće planiraju studirati u inozemstvu u odnosu na izvanredne studente (njih 25 %).

## STUDENTI STRUČNIH STUDIJA

Prema nalazima istraživanja Eurostudent 50,7 % studenata završilo je gimnaziju prije upisa na visoko učilište, a 43,1 % četverogodišnju strukovnu srednju školu. Studenti sa završenom gimnazijom čine većinu studenata na sveučilišnim studijima (65 %), dok oni sa završenom strukovnom školom čine većinu na javnim (78 %) i privatnim (72 %) stručnim studijima.

Prema nalazima istraživanja Eurostudent većina studenata na preddiplomskoj razini namjerava nastaviti studij na diplomskoj razini (54 %). No, u manjoj mjeri to namjeravaju učiniti studenti stručnih studija (37 %). U Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. Studenti sveučilišnih studija rjeđe prekidaju studij (9 %) prije završetka preddiplomskog studija od studenata stručnih javnih (14 %) i stručnih privatnih studija (30 %).

Prema iskazima studenata prosječni ukupni semestralni trošak za studente u Hrvatskoj iznosio je 15.417,00 kn. Taj iznos uključuje životne i studijske troškove. Studenti stručnih studija (javnih i privatnih) imaju veće semestralne troškove od studenata sveučilišnih studija. Prosječni ukupni semestralni trošak studenata koji studiraju na privatnim stručnim studijima iznosi 29.239,00 kn, prosječni trošak onih koji studiraju na javnim stručnim studijima iznosi 16.281,00 kn, dok prosječni trošak studenata koji studiraju na sveučilišnim studijima iznosi 14.012,00 kn.

Studenti sveučilišnih studija značajno češće primaju stipendiju u odnosu na studente stručnih studija. Studenti stručnih studija ponajviše se oslanjaju na prihod od posla. Više od trećine hrvatskih studenata (37 %) svoje financijske teškoće ocjenjuje vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima, a među njima se posebno ističu studenti javnih veleučilišta i visokih škola.

Udio studenata koji planiraju provesti određeno razdoblje studija u inozemstvu povećao se s 21 % na 36 % u odnosu na rezultate hrvatskog istraživanja Eurostudent iz 2010. godine (Farnell i sur., 2011.). Taj je postotak značajno viši u studenata sveučilišnih studija (40 %) nego u onih na javnim stručnim studijima (24 %).

## Sažetak nalaza o podzastupljenim i ranjivim skupinama

PODZASTUPLJENE I RANJIVE SKUPINE U VISOKOM OBRAZOVANJU U HRVATSKOJ	DOSTUPNI PODATCI O PRISTUPU I TIJEKU STUDIJA TE MOBILNOSTI	NEKI OD ČIMBENIKA KOJI ČINE SKUPINU RANJIVOM
<p>Studenti čiji roditelji imaju nižu razinu obrazovanja</p>	<p>U uzorku istraživanja Eurostudent (Šćukanec i sur., 2016.) nalazi se 5,1 % studenata čiji očevi imaju najniži stupanj obrazovanja, dok je u populaciji muškaraca u dobi od 40 do 60 godina 18,5 % sa završenom samo osnovnom školom. U uzorku se nalazi 34 % očeva s visokom školom ili fakultetom, dok ih je u ukupnoj populaciji 17 %. U pravilu, djeca visokoobrazovanih roditelja češće studiraju te češće planiraju studij u inozemstvu (Šćukanec i sur., 2016.).</p> <p>Prema populacijskim podacima prikupljenima prijavnim listovima od strane Državnog zavoda za statistiku kod studenata bilo koje godine studija u akademskoj godini 2010./2011. nisu uočene značajne razlike u obrascima trajanja studija (odnosno učestalosti „kašnjenja“) s obzirom na obrazovanje roditelja (Farnell i sur., 2013.).</p>	<p>Slabija obrazovna postignuća na prethodnim stupnjevima obrazovanja učenika iz obitelji slabije obrazovanih roditelja (Burušić, Babarović i Marković, 2010.; Jokić i Ristić Dedić, 2010.; Gregurović i Kuti, 2009.).</p> <p>Učenici čiji roditelji imaju niži stupanj obrazovanja češće upisuju strukovne škole, posebice trogodišnje strukovne škole (razlike koje učenici trogodišnjih škola moraju polagati te državna matura otežavaju nastavak školovanja) (Matković i sur., 2014.).</p> <p>Nedostatno obrazovno savjetovanje u srednjim školama (Košutić i sur., 2015.).</p> <p>Studenti čiji roditelji imaju osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje značajno češće svoje financijske teškoće ocjenjuju vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima u odnosu na studente čiji roditelji imaju visoko obrazovanje (Šćukanec i sur., 2016.).</p>
<p>Studenti nižeg ekonomskog statusa</p>	<p>Istraživanje Košutić i sur. (2015.) pokazuje kako se srednjoškolci koji planiraju studirati razlikuju od onih koji ne planiraju studirati ili još ne znaju hoće li studirati prema imovini koju posjeduju njihovi roditelji: najviše imovine imaju učenici koji planiraju studirati.</p>	<p>U istraživanju Košutić i sur. (2015.) 1/3 učenika navela je nedostatak financijskih sredstava kao razlog za nenastavljanje školovanja.</p> <p>Stalan posao češće imaju studenti nižeg ekonomskog statusa, pri čemu studenti sa stalnim zaposlenjem češće intenzitet studijskih obveza procjenjuju nižim od studenata koji ne rade (Šćukanec i sur., 2016.).</p>
<p>Studentice u tehničkom području, studenti u humanističkom području</p>	<p>Dok studenti čine značajnu većinu u tehničkim znanostima (70 %), studentice čine značajnu većinu u humanističkim znanostima (74 %) te studijima u području medicine i zdravstva (71 %) (Šćukanec i sur., 2016.).</p>	<p>Prema Jugović (2015.) rodni stereotipi o zanimanjima i područjima studija važan su čimbenik odabira različitih područja studija: uvjerenje o slabijem talentu vlastite rodne skupine za određeno zanimanje i područje studija povezano je s manjom vjerojatnošću odabira tog područja studija.</p>
<p>Stariji studenti</p>	<p>U Hrvatskoj 8 % studenata upisuje prvi put studij nakon 21. godine života (Šćukanec i sur., 2016.). Prema Hauschildt i sur. (2015.) na temelju komparativnih podataka Eurostudenta 21 % studenata ima 25 ili više godina pri čemu je taj udio primjerice u Finskoj 58 %, Švedskoj 53 %, Norveškoj 52 %, Austriji 46 % i Švicarskoj 44 %. Od 29 zemalja Hrvatska je po udjelu studenata iznad 25 godina na 17. mjestu. Postoje indicije da je nezavršavanje prve godine studija učestalije kod starijih studenata (Mihaljević Kosor, 2010.).</p>	<p>Financijske teškoće: svoje financijske teškoće ocjenjuje vrlo ozbiljnima ili ozbiljnima 51 % studenata koji su studij upisali s 21. godinom i više, dok to isto misli samo 36 % studenata koji su studij upisali s manje od 21 godinu (Šćukanec i sur., 2016.).</p> <p>Izazov studiranja uz rad: među studentima koji su najzastupljeniji u obavljanju stalnih poslova nalaze se studenti koji su upisali studij nakon 21. godine (Šćukanec i sur., 2016.). Postoje indicije da je socijalna integracija teža za starije studente (Doolan i sur., 2014.).</p> <p>Nemaju položenu državnu maturu jer su srednjoškolsko obrazovanje završili prije uvođenja ispita državne mature.</p>
<p>Studenti s djecom</p>	<p>Ukupno 3 % studenata ima djecu (Šćukanec i sur., 2016.). Radi se o podzastupljenoj skupini ako ovaj udio usporedimo s onim iz drugih europskih zemalja. Prema Hauschildt i sur. (2015.) na temelju komparativnih podataka Eurostudenta Hrvatska je po udjelu studenata s djecom na 25. mjestu od 29 zemalja. 90 % studenata s djecom ne planira studirati u inozemstvu (Šćukanec i sur., 2016.). U Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. U većoj mjeri od prosjeka studij prekidaju studenti roditelji (22 %) (Šćukanec i sur., 2016.).</p>	<p>Studenti roditelji tvrde da im je studiranje teže nego studentima koji nemaju djece: negativnije procjenjuju vrijeme koje im je na raspolaganju za studijske obveze (Doolan i sur., 2014.).</p> <p>Većina studenata roditelja (njih 65 %) zaposlena je na puno radno vrijeme ili dio radnog vremena (Šćukanec i sur., 2016.).</p>

PODZASTUPLJENE I RANJIVE SKUPINE U VISOKOM OBRAZOVANJU U HRVATSKOJ	DOSTUPNI PODATCI O PRISTUPU I TIJEKU STUDIJA TE MOBILNOSTI	NEKI OD ČIMBENIKA KOJI ČINE SKUPINU RANJIVOM
Studenti s invaliditetom	Prema podacima Eurostudenta u Hrvatskoj 15 % svih studenata privremeno prekida studij na najmanje godinu dana. U većoj mjeri od prosjeka studij prekidaju studenti s fizičkim teškoćama, mentalnim teškoćama ili poremećajima učenja (16 %) (Šćukanec i sur., 2016.).	Zbog različitih zdravstvenih stanja ili akutnih bolesti studenti se susreću s različitim preprekama: neki moraju na fizikalnu terapiju, nekima je otežano sjediti cijeli dan na predavanjima, nekima su potrebna vizualna povećala za tekstualne materijale, dok je nekima otežano doći do dislociranih fakultetskih zgrada (Doolan i sur., 2014.).
Studenti koji su završili strukovnu školu	Prema Baranović (2015.) dok 98,5 % gimnazijalaca i 75 % učenika četverogodišnjih strukovnih škola planira studirati, planove za studiranje ima tek 16,5 % učenika trogodišnjih strukovnih škola. Studenti sa završenom gimnazijom značajno češće planiraju provesti određeno razdoblje studija u inozemstvu (njih 43 %) nego oni sa završenom strukovnom školom (njih 27 %) (Šćukanec i sur., 2016.). Postoje indicije da je studentima koji su završili srednju strukovnu školu teže položiti ispite na prvoj godini određenih studija (Mihaljević Kosor, 2010.; Doolan, 2010.).	Prema Matkoviću i sur. (2014.) učenicima trogodišnjih strukovnih škola prepreku upisu studija čini obveza stjecanja četverogodišnje strukovne kvalifikacije te polaganje državne mature.  Prema Doolan (2010.) studenti koji su završili određene strukovne škole pokazuju nezadovoljstvo načinom na koji ih je srednja škola pripremila za studij, sadržajno i u pogledu radnih navika.
Studenti koji rade uz studij	Prema podacima Eurostudenta (Šćukanec i sur., 2016.) 44 % studenata obavljalo je neki plaćeni stalni ili povremeni posao tijekom semestra u kojemu je provedeno istraživanje.  Studenti čiji roditelji nemaju visoko obrazovanje, studenti koji su upisali studij nakon 21. godine i studenti roditelji nadzastupljeni su u obavljanju stalnih poslova (Šćukanec i sur., 2016.).	Studenti sa stalnim zaposlenjem imaju manje vremena za studijske obveze od studenata koji ne rade (Šćukanec i sur., 2016.).
Studenti koji putuju na studij iz druge županije	Prema podacima Eurostudenta (Šćukanec i sur., 2016.) 13 % studenata putuje na studij u drugu županiju.	Prema Doolan i sur. (2014.) studenti koji putuju na studij iz druge županije ne mogu biti prisutni na svim predavanjima zbog troškova puta, ali i neredovitih linija javnog prijevoza.  Zbog vremena utrošenog na putovanje ti studenti imaju i manje vremena za učenje (Doolan i sur., 2014.).
Studenti djeca hrvatskih branitelja	302 djece smrtno stradali hrvatskih branitelja mlađe od 19 godina u sljedećem će razdoblju tek pristupati visokom školovanju (Ministarstvo hrvatskih branitelja Republike Hrvatske, 2016.).	Gubitak roditelja ima dugotrajan negativni utjecaj na školski uspjeh, negativan utjecaj je veći što je dulje vrijeme dijete odrastalo bez roditelja te su psihološke posljedice ranoga gubitka roditelja izraženije što je dijete starije (Kovač, 2015.).
Studenti pripadnici romske manjine	Prema Baranović (2009.) svega nekoliko pripadnika romske nacionalne manjine pohađa visokoškolsko obrazovanje: u izvješću se navode podatci MZOS-a za 2007. godinu prema kojima je tada bilo upisano svega 10 studenata/ica romske nacionalnosti.	Pripadnici romske manjine rjeđe upisuju gimnazijsko obrazovanje što čini prepreku nastavku školovanja na visokoškolskoj razini (Baranović, 2009.).  Prema Baranović (2009.) relativno mali broj ispitanika pokazuje aspiracije za visoko obrazovanje.
Studenti pripadnici LGBT orijentacije	U okviru istraživanja provedenih unutar projekta „E-Quality: Povezivanje kvalitete i socijalne uključenosti u visokom obrazovanju u Hrvatskoj“ studenti su istaknuli da su u Hrvatskoj studenti pripadnici LGBT orijentacije na visokim učilištima potencijalno ranjiva skupina studenata.	Nalazi istraživanja provedenog na učenicima srednjih škola u Hrvatskoj (Jugović i Bezinić, 2015.) pokazuju da su učenici LGBT orijentacije češće od učenika heteroseksualne orijentacije izloženi relacijskom i fizičkom nasilju.
Studenti iz alternativne skrbi	U Hrvatskoj godišnje dvjestotinjak djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz dječjih domova i udomiteljskih obitelji završava srednju školu pri čemu dio njih želi nastaviti školovanje.	Mladi iz alternativne skrbi često upisuju strukovne programe nakon kojih je nastavak školovanja na visokoškolskoj razini otežan, a i financijske poteškoće otežavaju nastavak školovanja na visokoškolskoj razini za ovu skupinu mladih (Šimić, Kusturin, Zenko, 2011.).
Studenti beskućnici i oni koji se nalaze u riziku od beskućništva	Prema informacijama iz Ureda pučke braniteljice, koje su dobivene iz razgovora s predstavnicima Hrvatske mreže za beskućnike, u 2015. i 2016. godini zabilježeni su slučajevi mladih osoba (među kojima i nekoliko studenata) koji su tražili pomoć regionalnih centara/prihvatilišta za beskućnike, jer su zbog izvanrednih životnih okolnosti ostali bez stalnog mjesta stanovanja.	Financijske teškoće.



PODZASTUPLJENE I RANJIVE SKUPINE U VISOKOM OBRAZOVANJU U HRVATSKOJ	DOSTUPNI PODATCI O PRISTUPU I TIJEKU STUDIJA TE MOBILNOSTI	NEKI OD ČIMBENIKA KOJI ČINE SKUPINU RANJIVOM
Studenti iz ruralnih područja, manjih mjesta i otoka	Osobe iz ruralnih područja u većem su riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, imaju slabiju zdravstvenu zaštitu i višu stopu nezaposlenosti (Operativni program, 2015.).	Razlozi podzastupljenosti studenata iz ruralnih područja uključuju financijske poteškoće jer su visoka učilišta smještena u gradovima, škole u ruralnim područjima često ne raspolažu jednakim resursima kao škole u urbanim područjima, potpora obitelji i okoline za studiranje često je slabija u ruralnim područjima, postoji i problem digitalnog rascjepa u odnosu na učenike iz urbanih područja.
Izbjeglance i tražitelje azila	Europska je komisija u dokumentu iz 2008. na temu migracija i mobilnosti u kontekstu obrazovanja prepoznala izbjeglice, tražitelje azila i azilante kao ranjivu skupinu.	Nepoznavanje hrvatskog jezika, lošiji socio-ekonomski status, nedostatna integracija u društvo, obrazovne sustave te tržište rada, neriješeno stambeno pitanje.

## Popis literature

- Bačani, R., Čivrag, T., Vukašinec, M. (2015.): Diskriminacija osoba s invaliditetom u visokom obrazovanju, neobjavljeni rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Baranović, B. (2015). Materijali za radionice s nastavnicima proizašli iz projekta *Socijalni identiteti, pristup visokom obrazovanju i odabir studija*, financiran sredstvima Hrvatske zaklade za znanost.
- Baranović, B. (2009). Život Romkinja u Hrvatskoj s naglaskom na pristup obrazovanju. Izvještaj o rezultatima istraživanja. Udruga žena Romkinja „Bolja budućnost“. Dostupno na: [http://www.ijf.hr/socijalna\\_ukljucenost/adminmax/files/Izvjestaj\\_ZivotiObrazRomkinja.pdf](http://www.ijf.hr/socijalna_ukljucenost/adminmax/files/Izvjestaj_ZivotiObrazRomkinja.pdf)
- Brown, M. G., Wohn, D. Y., Ellison, N. (2016). Without a map: College access and the online practices of youth from low-income communities. *Computers & Education*, 92-93, 104-116.
- Burušić, J., Babarović, T., Marković, N. (2010). Koliko daleko padaju jabuke od stabla? Odnos obrazovnih postignuća djece i obrazovne razine njihovih roditelja. *Društvena istraživanja*, 108-109 (4-5), 709-730.
- Doolan, K., Košutić, I. I Barada, V. (2014). Institucijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica (Izvešće o nalazima istraživanja). Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: <http://www.ipa-equality.eu/publikacije/>
- Doolan, K. (2010). "My dad studied here too": social inequalities and educational (dis)advantage in a Croatian higher education setting. Doktorski rad, Sveučilište u Cambridgeu.
- Divjak B., Ostroški M., Vidaček Hainš V. (2010). Sustainable student retention and gender issues in Mathematics for ICT study. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, 413, 293-310.
- Drusany, D., Ajduković, M., Divjak, B., Jokić-Begić, N., Kranželić, V., Rimal, I. (2012). *Istraživanje procjene potreba studenata za podrškom tijekom studija. Izvešće za Senat Sveučilišta u Zagrebu*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: Državni zavod za statistiku (2016), Žene i muškarci u Hrvatskoj 2015., [https://www.dzs.hr/Hrv\\_Eng/menandwomen/men\\_and\\_women\\_2015.pdf](https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2015.pdf)
- Europska komisija. (2008). *Migration and Mobility: Challenges and Opportunities for EU Education Systems*. Dostupno na: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7a1f2071-3a01-4ced-ae9-dbf9310f6da3/language-en>
- Farnell, T., Doolan, K., Matković, T., i Cvitan, M. (2013). Socijalna uključenost visokog obrazovanja u Hrvatskoj: analiza stanja. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: [http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna\\_ukljucivost\\_visokog\\_obrazovanja.pdf](http://www.iro.hr/userdocs/File/Publikacije/Socijalna_ukljucivost_visokog_obrazovanja.pdf)
- Farnell, T., Doolan, K., Matković, T. I Cvitan, M. (2011.). Socijalna i ekonomska slika studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT za Hrvatsku. Zagreb: Institut za razvoj obrazovanja. Dostupno na: [http://iro.hr/userdocs/File/ACCESS-glavni/1.%20EUROSTUDENT\\_Nacionalno\\_izvjesce\\_RH\\_2011.pdf](http://iro.hr/userdocs/File/ACCESS-glavni/1.%20EUROSTUDENT_Nacionalno_izvjesce_RH_2011.pdf)
- Gregurović, M., i Kuti, S. (2010). Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006. Revija za socijalnu politiku, 17(2), 179-196.
- Hauschildt, K., Gwosc, C., Netz, N., Mishra, S. (2015). Social and Economic Conditions of Student Life in Europe: Synopsis of Indicators. Eurostudent V 2012-2015. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag.
- Jokić, B., Ristić-Dedić, Z. (2014.). *Postani student u Hrvatskoj*. Zagreb: Agencija za znanost i visoko obrazovanje. Dostupno na: [https://www.azvo.hr/images/stories/publikacije/Postati\\_student\\_u\\_Hrvatskoj.pdf](https://www.azvo.hr/images/stories/publikacije/Postati_student_u_Hrvatskoj.pdf)
- Jokić, B., i Ristić-Dedić, Z. (2010). Razlike u školskom uspjehu učenika trećih i sedmih razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj s obzirom na spol učenika i obrazovanje roditelja: populacijska perspektiva. Revija za socijalnu politiku, 17(3), 345-362.

- Jugović, I., Bezinović, P. (2015). Školska iskustva i percipirana dobrobit učenika koji osjećaju istospolnu privlačnost, u: Zarevski, P., Jurin, T., Modrić Stanke K. (ur.). Zbornik skupa 22. Dani Ramira i Zorana Bujasa, Zagreb, 16. – 18. travnja, 2015, str. 89.
- Jugović, I. (2015). Rodna dimenzija odabira područja studija, u: Baranović, B. (ur.). Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? Pristup visokom obrazovanju i odabir studija. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 165-185.
- Kiš-Glavaš, L. (2014.): Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti studenata s invaliditetom u visokoškolskom obrazovanju – kvantitativno istraživanje, U: Uzun, T. (ur.): Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama u razvoju i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu, Izvješće o istraživanju, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir, ISBN: 078-953-7645-02-1.
- Kovač, D. (2015). Growing up Fatherless and Education Outcomes. Rad proizašao iz doktorske disertacije – predstavljen na Sveučilištu Princeton. <http://www.ers.princeton.edu/events/ers-events/dejan-kovac-princeton-university-%E2%80%9Cgrowing-fatherless-effects-paternal-mortality>
- Košutić, I., Puzić, S., Doolan, K. (2015). Društveni i institucionalni aspekti odluke o studiranju i odabira visokoškolske institucije, u: Baranović, B. (ur.). Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? Pristup visokom obrazovanju i odabir studija. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 123-163.
- Krpan M. (2009). Intervju: Thomas Farnell, koordinator obrazovnih programa u Institutu za razvoj obrazovanja. Pravnika, 43 (87), 17-21.
- Looker, E. D., Andres, L. (2001). Rurality and capital: educational expectations and attainments of rural, urban/rural and metropolitan youth. *The Canadian Journal of Higher Education*, 31(2), 1-45.
- London Communiqué. (2007). Towards the European Higher Education Area: Responding to Challenges in a Globalised World. Dostupno na: [http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/London\\_Communique18May2007.pdf](http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/London_Communique18May2007.pdf)
- Matković, T., Buković, N., Lukić, N., Doolan, K. (2014). Destination uncertain? Trends, perspectives and challenges in strengthening vocational education for social inclusion and social cohesion. Luxembourg: European Training Foundation. [http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/17E7427BD455393CC1257BC10032C7E5/\\$file/VET%20x%20social%20inclusion\\_Croatia.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/17E7427BD455393CC1257BC10032C7E5/$file/VET%20x%20social%20inclusion_Croatia.pdf)
- Mihaljević Kosor, M. (2010). Rani odlazak sa studija: determinante nezavršavanja studija u hrvatskom visokom obrazovanju. Revija za socijalnu politiku, 17(2), 197-213.
- Novak, J., 2008. Romi i Romkinje u visokom obrazovanju. Dostupno na: <http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/romi-i-romkinje-u-visokom-obrazovanju>.
- Rural aspiration: access to Higher Education in rural, coastal and dispersed communities A report by IntoUniversity funded by the Cabinet Office Social Action Fund (2015). <http://intouniversity.org/sites/all/files/userfiles/files/IntoUniversity%20Rural%20Aspiration%20Report%202015.pdf>
- Šćukanec, N., Sinković, M., Bilić, R., Doolan, K., Cvitan, M. (2016). Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj: nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH.
- Šimić, A., Kusturin, S., Zenko, A. (2011). Smjernice za zadovoljavanje potreba mladih izašlih iz sustava skrbi. Zagreb: Udruga „Igra“ i Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece.
- Yerevan Communiqué. (2015). EHEA Ministerial Conference. Dostupno na: [http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5\\_2015/112705.pdf](http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/112705.pdf)

**SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE  
SUSTAVA POTPORE  
STUDENTIMA S INVALIDITETOM U VISOKOM  
OBRAZOVANJU U REPUBLICI HRVATSKOJ**

Autorica dokumenta je prof. dr. sc. Lelia Kiš-Glavaš u suradnji s članicama i članovima Nacionalne skupine za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja.

## Sadržaj

<b>Uvod</b> .....	45
Zakonodavni okvir.....	46
Tko su studenti s invaliditetom?.....	46
Koliko ima studenata s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj?.....	47
Institucionalne službe potpore.....	48
Ocjena sustava potpore studentima s invaliditetom.....	50
<b>Upis na studij</b> .....	52
Važnost pravodobnog informiranja.....	52
Prednost pri upisu na studij.....	53
<b>Za vrijeme trajanja studija</b> .....	54
Subvencioniranje troškova studija.....	54
Olakšanje pristupa studiju studentima s invaliditetom.....	55
Stipendije studentima s invaliditetom.....	56
Prilagodbe u nastavi i važnost edukacije nastavnoga, stručnog i administrativnog osoblja na visokoškolskim institucijama.....	58
Osiguravanje prilagođenih provjera stečenih kompetencija.....	59
Vršnjačka potpora i/ili obrazovna asistencija.....	60
Osiguravanje prostorne pristupačnosti.....	61
Osiguravanje prilagođenog prijevoza.....	61
Osiguravanje prilagođenog smještaja.....	63
Obveze studenata s invaliditetom.....	65
<b>Realizacija mjera</b> .....	65
<b>Zaključno</b> .....	68
<b>Izvori</b> .....	69

## UVOD

Na javnim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj iz godine u godinu obrazuje se sve više studenata s invaliditetom (Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, NN 124/14). To je zasigurno rezultat bolje osviještenosti samih osoba s invaliditetom o svojim pravima i mogućnostima te njihova većega samopouzdanja i snažnije motivacije za donošenje odluke da se uhvate u koštac s izazovima studentskoga života. U jednom svom dijelu povećanje broja studenata s invaliditetom rezultat je i snažnoga razvoja sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u našoj zemlji, kojemu svjedočimo posljednjih nekoliko godina. Sve je započelo studentskim aktivizmom i kvalitetnim radom studentskih i udruga osoba s invaliditetom na rješavanju svakodnevnih problema s kojima su se studenti s invaliditetom susretali, a nastavlja se osnivanjem i razvojem institucionalnih službi potpore studentima s invaliditetom na svim hrvatskom sveučilištima, kao i nekim veleučilištima i visokim školama. Unatoč spomenutom, postoji potreba za daljnjim unapređenjem sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj. Ovaj je dokument doprinos aktivnostima kojima je to cilj.

Naime, 17. listopada 2014. godine Hrvatski sabor prihvatio je Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN 124/14). Jedna od mjera Strategije (Mjera 6.2.1.) odnosi se na osnivanje međusektorske Nacionalne skupine za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja koja treba djelovati kao savjetodavno tijelo Vlade RH, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Rektorskog zbora i Vijeća veleučilišta i visokih škola. Nacionalna skupina osnovana je 18. rujna 2015. godine.

U odnosu na unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom izjednačavanjem pristupa visokom obrazovanju, zadatak je Nacionalne skupine realizirati nekoliko mjera Strategije:

Mjera 6.4.2. Prijavne i upisne procedure na visokim učilištima prilagoditi osobama s invaliditetom. Sve potrebne informacije o upisu na visoka učilišta trebaju biti jednako dostupne osobama s invaliditetom.

Mjera 6.4.3. Izvođenje nastave i provjeru znanja, vještina i sposobnosti prilagoditi studentima s invaliditetom i omogućiti im da na pravedan način dokažu postizanje definiranih ishoda učenja. U tom smislu provesti edukaciju nastavnika.

Mjera 6.4.5. Osigurati rad institucionalnih službi i stručnih tijela za potporu studentima s invaliditetom.

Iako je jedna od aktivnosti Radnog programa Nacionalne skupine za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja<sup>1</sup> izrada sažetka postojećih materijala o studentima s invaliditetom odnosno dokumenta sa smjernicama za potporu studentima s invaliditetom, ovaj dokument daje i široku empirijsku osnovu za izradu dijela Nacionalnog plana za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja od 2016. do 2020. godine vezano uz problematiku studenata s invaliditetom. Naime, položaj i problematika studenata s invaliditetom u visokom obrazovanju vrlo su kompleksni te će cjelovitiji uvid dati kvalitetniju osnovu i više utemeljene argumente za njegovu izradu.

Ovaj dokument stoga prikazuje i analizira aktualno stanje potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj na osnovi pregleda literature i rezultata znanstvenih istraživanja provedenih u našoj zemlji, čiji su sudionici bili upravo studenti s invaliditetom, njihovi nastavnici i vršnjaci. Uz to, dokument se temelji i na podacima prikupljenim od visokih učilišta putem anketnog upitnika koji je obuhvaćao područja prava, prilagođenih procedura, sustava informiranja, institucionalnih oblika potpore, prostorne pristupačnosti, smještaja, stipendija, prikupljanja podataka i međuinstitucionalne suradnje vezano uz pitanja studenata s invaliditetom.

1 [https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/nacionalna\\_skupina\\_radni\\_program\\_javno-lektor.pdf](https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/nacionalna_skupina_radni_program_javno-lektor.pdf)

U prvom svom dijelu dokument sažeto prikazuje zakonske pretpostavke pristupačnosti visokog obrazovanja osobama s invaliditetom te u nastavku obuhvaća definiciju studenata s invaliditetom, daje procjene njihova broja u Republici Hrvatskoj, opisuje institucionalne službe potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju, kao i ocjene toga sustava od strane studenata s invaliditetom. Potom slijedi opis prava i nužnih mjera koje je potrebno poduzeti kako bi studenti ta prava mogli realizirati, od upisa na studij (važnost pravodobnog informiranja i prednost pri upisu na studij) preko prava za vrijeme trajanja studija (subvencioniranje troškova studija, olakšanje pristupa studiju, stipendije, prilagodbe u nastavi, važnost edukacije nastavnoga, stručnog i administrativnog osoblja na visokoškolskim institucijama, osiguravanje prilagođenih provjera stečenih kompetencija, vršnjačka potpora i obrazovna asistencija, kao i osiguravanje prostorne pristupačnosti, prilagođenog prijevoza i smještaja), a pred sam kraj dokumenta govori se i o obvezama studenata s invaliditetom.

Dokument također u svakom dijelu daje smjernice, odnosno preporuke za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom, a na samom kraju i argumentaciju kao i razradu spomenutih mjera Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN 124/14) za koje su navedene i konkretne aktivnosti provedbe, zaključak i izvori literature.

## Zakonodavni okvir

Zakonske pretpostavke za osiguravanje jednakih mogućnosti, odnosno pristupačnosti visokog obrazovanja osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj postoje iako nisu obuhvaćene jedinstvenim dokumentom. Protežu se od Ustava Republike Hrvatske<sup>2</sup> preko Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (Ujedinjeni narodi, 2006.), Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 46/07, 63/11, 94/13, 139/13), Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08), Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja (NN 85/14, 95/15), Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj (NN 82/15) i Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (NN 63/07) do statuta javnih sveučilišta i drugih javnih visokih učilišta, ali i brojnih njihovih drugih dokumenata i natječaja. Ono što ne prati uvijek važeće propise jesu konkretne mjere nadležnih institucija kako bi se jednake mogućnosti, definirane u propisima, zaista i primijenile u praksi (Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, 2012.).

I sami studenti s invaliditetom ističu važnost implementacije zakonodavnog okvira kao preduvjeta realizacije njihovih prava (Bačani i suradnici, 2015.).

## Tko su studenti s invaliditetom?

U Republici Hrvatskoj ne postoji jedinstvena definicija studenata s invaliditetom iako je u najvećoj mjeri u visokom obrazovanju prihvaćena definicija koju donosi prvi dokument u ovom području, Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu iz 2007. godine, kao i Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu iz 2013. godine<sup>3</sup> (članak 3). Prema ovom pravilniku studenti s invaliditetom su „svi studenti koji zbog bolesti, oštećenja ili poremećaja, bez obzira na rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, imaju stalne, povremene ili privremene teškoće u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti (studenti s oštećenjima vida i sluha, motoričkim poremećajima, kroničnim bolestima, psihičkim bolestima i poremećajim<sup>4</sup> i specifičnim teškoćama učenja kao primjerice disleksijom, disgrafijom i ADHD-om, te ostalim zdravstvenim stanjima i teškoćama koje mogu utjecati na tijek studiranja)“. Ova je definicija idejno usklađena s definicijom osoba s invaliditetom navedenom u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom

2 Pročišćeni tekst, <http://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>

3 <http://www.unizg.hr/uredssi/index.php/lang-hr/dokumenti>

4 Mentalna oštećenja prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (Ujedinjeni narodi, 2006.).

(Ujedinjeni narodi, 2006.) te u potpunosti s Minimalnim standardima pristupačnosti za osobe s invaliditetom na sveučilištima članicama UNICA-e iz 2008. godine<sup>5</sup>.

Skupinu studenata s invaliditetom čini tako izrazito heterogena populacija pa su stoga i njihove teškoće i potrebe u sustavu visokog obrazovanja raznolike i individualizirane. Unatoč tome, one se uopćeno mogu promatrati u odnosu na vrstu oštećenja te se kreću od potrebe za prostornom pristupačnošću, odnosno dostupnošću svih prostora, ali i usluga (osobe s motoričkim poremećajima), potrebe za prilagođenim pristupom literaturi (osobe s oštećenjima vida), potrebe za osiguravanjem komunikacijskog posrednika (osobe s oštećenjima sluha), potrebe za fleksibilnošću u postavljenim rokovima ispunjavanja studentskih obveza i katkad dnevnom ritmu aktivnosti (studenti s kroničnim bolestima i psihičkim smetnjama) do prilagođenih nastavnih materijala i načina provjere znanja (studenti sa specifičnim teškoćama učenja, ali katkad i studenti s motoričkim i senzoričkim oštećenjima). Uz spomenute prilagodbe, koje su najvećim dijelom u nadležnosti visokog učilišta, mogućnost uključivanja osoba s invaliditetom ovisit će i o pripremljenosti djece s teškoćama u razvoju na nastavak obrazovanja, o prilagođenom prijevozu, prilagođenom smještaju, ispomoći u studentskim domovima i menzama, dostupnoj pomoćnoj tehnologiji i slično (Kiš-Glavaš, 2012.).

### Koliko ima studenata s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj?

Kako je već istaknuto, na javnim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj iz godine u godinu obrazuje se sve više studenata s invaliditetom (Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, NN 124/14). I sami studenti s invaliditetom ističu povećanje broja upisanih osoba s invaliditetom u programe u visokom obrazovanju kao pozitivnu promjenu koja svakako pridonosi smanjivanju diskriminacije osoba s invaliditetom (Bačani i suradnici, 2015.). Iako se vodi evidencija o studentima s invaliditetom koji primaju neke od oblika potpore na pojedinim institucijama visokog obrazovanja, ne postoje pouzdani podatci o njihovom broju na hrvatskim visokim učilištima. Prema evidenciji institucionalnih služba potpore studentima s invaliditetom na sedam hrvatskih sveučilišta, evidentiran je ukupno 571 student s invaliditetom koji prima neki od oblika potpore u sustavu visokog obrazovanja. Na 34 veleučilišta i visokih škola za koje postoje podatci, obrazuje se 110 studenata s invaliditetom. Stoga je moguće govoriti o oko 700 evidentiranih studenata s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom<sup>6</sup> izvješćuje o 364 studenta s invaliditetom u Republici Hrvatskoj od čega 329 redovitih studenata. Prema procjenama Odsjeka za istraživanje i razvoj područja invaliditeta s registrom osoba s invaliditetom (Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom, NN 64/01), iako se međusobno uvelike razlikuju, što ovisi o primijenjenoj metodologiji, procjenjuje se da u Republici Hrvatskoj trenutačno studira između 400 - 500 (projekcija s obzirom na učestalost visokoobrazovanih osoba s invaliditetom u ukupnoj populaciji visokoobrazovanih građana s uključenim trendom porasta) i čak 6400 osoba s invaliditetom (projekcija prema učestalosti invaliditeta u dobnoj skupini od 18 do 25 godina u odnosu na ukupni broj studenata u Republici Hrvatskoj). Ovako velike razlike u podacima i projekcijama o broju studenata s invaliditetom upućuju na potrebu sustavnog prikupljanja ove vrste podataka.

Rezultati istraživanja EUROSTUDENT V za Republiku Hrvatsku (EUROSTUDENT, 2014.) pokazuju da od ukupno 2551 studenta uključenog u istraživanje čak 14 % ih samoprocjenjuje da ima neku od zdravstvenih teškoća, i to: 5 % da imaju kroničnu bolest, 5 % da imaju oštećenje vida ili sluha, 3 % teškoće učenja, 3 % neku dugotrajnu fizičku i/ili zdravstvenu teškoću, 2 % psihički poremećaj i 1 % teškoće pri kretanju.

Prema podacima Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja<sup>7</sup>, broj pristupnika s prilagodbom ispitne tehnologije, koji su pristupili barem jednom ispitu državne mature, kreće se od 178 školske godine

5 <http://www.unizg.hr/uredssi/index.php/lang-hr/dokumenti>

6 <http://www.posi.hr/>

7 <http://www.ncvvo.hr/drzavnamatura/web/public/home>

2009./2010. (tada ih je 148 položilo obvezne ispite te je njih 127 ostvarilo pravo upisa na neki od studija u sustavu visokog obrazovanja) i sustavno raste do školske godine 2014./2015., kada iznosi 569 (tada ih je 423 položilo obvezne ispite te je njih 445 ostvarilo pravo upisa na neki od studija u sustavu visokog obrazovanja). Pretpostavimo li da su svi kandidati s invaliditetom koji su ostvarili upis na neki od studijskih programa u posljednjih pet godina upravo oni koji se u sustavu trenutačno i nalaze, radi se o ukupno 1648 studenata s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj. No, iskustvo pokazuje da, iako su realizirali pravo na prilagodbu ispitne tehnologije na ispitima državne mature, ne odlučuju se svi studenti s invaliditetom, osobito oni s takozvanim nevidljivim oštećenjima (specifične teškoće učenja, kronične bolesti, psihičke smetnje), na korištenje posebnih prilagodbi na koje imaju pravo u visokom obrazovanju, čime posredno nisu evidentirani kao studenti s invaliditetom. Razlozi za to mogu ležati u činjenici da neki studenti možda smatraju da bi tako bili obilježeni, da smatraju da mogu sami svladati studijske programe bez posebnih prilagodbi i pozitivnih mjera, ali i da neki od njih možda nisu upoznati sa svojim pravima kao i da im na visokom učilištu uopće nisu dostupne prilagodbe, odnosno sustav potpore.

#### **SMJERNICE:**

- intenzivirati informiranje javnosti, posebice učenika s teškoćama u razvoju o pravima i sustavu prilagodbe studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju
- sustavno prikupljati podatke o studentima s invaliditetom koji primaju oblike potpore u visokom obrazovanju

### **Institucionalne službe potpore**

Sami studenti s invaliditetom, sudionici jednoga kvalitativnog istraživanja provedenog na Sveučilištu u Zagrebu, ističu važnost sustavne potpore na razini visokog učilišta i prepoznaju pozitivnu ulogu Ureda za studente s invaliditetom u okviru kojega mogu dobiti potrebne informacije i potporu (Bačani i suradnici, 2015.). Sva hrvatska sveučilišta imaju neki oblik formalizirane službe potpore studentima s invaliditetom.

Najstariji i najrazvijeniji takav oblik potpore upravo i jest Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu<sup>8</sup> koji je započeo s radom 2007. godine odlukom Senata Sveučilišta, te je iste godine prihvaćen i Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu (2007., 2013.) kojim su formalno uređeni organizacija, nadležnosti, način djelovanja, zadaće i aktivnosti Ureda. U okviru organizacije Ureda djeluje Povjerenstvo za studente s invaliditetom koje je stručno tijelo sa zadaćom kreiranja planova, prioriteta i aktivnosti Ureda, kao i davanja stručnih mišljenja i preporuka radi rješavanja teškoća s kojima se studenti s invaliditetom, ali i njihovi nastavnici i ostali sveučilišni djelatnici susreću tijekom studija. Važnu ulogu u radu Ureda imaju koordinatori za studente s invaliditetom – nastavnici, te Koordinacija za studente s invaliditetom – studentski predstavnici, imenovani za svaku od sastavnica. 2011. godine Sveučilište u Zagrebu prihvatilo je Smjernice za izjednačavanje mogućnosti studiranja osoba s disleksijom<sup>9</sup>, a 2015. godine u okviru IPA projekta StuDiSupport (koji je proveden u suradnji sa Sveučilištem u Rijeci i Fakultetom organizacije i informatike Sveučilišta u Zagrebu) i Smjernice postupanja za studente sa psihičkim smetnjama i kroničnim bolestima u okviru akademskog okruženja<sup>10</sup> što čini važan pomak u osiguravanju prava i potpore ovim skupinama studenata. Također, donesena je i Strategija razvoja podrške studentima Sveučilišta u Zagrebu od 2013. do 2025. godine<sup>11</sup>, kao i Prijedlog smjernica za razvoj sustava podrške studentima<sup>12</sup>. Danas Ured djeluje u okviru Centra za savjetovanje i podršku studentima Sveučilišta u Zagrebu<sup>13</sup>. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu također je osnovao vlastiti Ured za studente s invaliditetom 2015. godine. Trenutačno na Sveučilištu u Zagrebu oko 400 studenata s invaliditetom prima

8 <http://www.unizg.hr/uredssi/>

9 [http://www.unizg.hr/uredssi/images/datoteke/smjernice\\_disleksija.pdf](http://www.unizg.hr/uredssi/images/datoteke/smjernice_disleksija.pdf)

10 <http://www.ssc.uniri.hr/hr/sveucilisni-savjetovalisni-centar/projekti-i-suradnje/ipa-projekt-studisupport.html>

11 <http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/dokumenti-i-javnost-informacija/dokumenti-sveucilista/strateski-dokumenti/>

12 <http://www.ssc.uniri.hr/hr/sveucilisni-savjetovalisni-centar/projekti-i-suradnje/ipa-projekt-studisupport.html>

13 <http://www.unizg.hr/studiji-i-studiranje/podraska-studentima/centar-za-savjetovanje-i-podrsku-studentima/>



neki oblik potpore, a samo je jedna osoba zaposlena u Uredu za studente s invaliditetom.

Na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Ured za studente s invaliditetom<sup>14</sup> počeo je s radom 2009. godine te su službeno imenovani koordinatori za studente s invaliditetom na pojedinim sastavnicama, a na pojedinima je za pitanja studenata s invaliditetom neslužbeno zadužen djelatnik studentske referade. Ured za studente s invaliditetom Sveučilišta u Osijeku, u kojemu je također zaposlena jedna osoba, prema potrebi surađuje i s prodekanima za nastavu i studente i zamjenicima pročelnika za nastavu i studente sveučilišnih sastavnica. Trenutačno su na ovom sveučilištu evidentirana 54 studenta s invaliditetom.

Na Sveučilištu u Rijeci sustav potpore studentima s invaliditetom razvija se u okviru Sveučilišnoga savjetovališnog centra, a u okviru Ureda za studente s invaliditetom<sup>15</sup> djeluje i Savjet Ureda za studente s invaliditetom kao stručno tijelo koje pomaže u radu koordinatoru Ureda (jedna zaposlena osoba), razmatra pitanja iz djelokruga Ureda te daje savjete, mišljenja i preporuke vezano za djelokrug rada Ureda. Sveučilište u Rijeci na svim je svojim sastavnicama imenovalo koordinateure za studente s invaliditetom, nastavnike zadužene za potporu na razini sastavnice. Prema podacima Ureda za studente s invaliditetom na Sveučilištu u Rijeci trenutačno studira 58 studenata s invaliditetom.

Na Sveučilištu u Zadru potpora studentima s invaliditetom nudi se putem Povjerenstva za studente s invaliditetom kojim rukovodi prorektorica za studije i studente. Trenutačno imaju pet studenata s invaliditetom koji primaju neki od oblika potpore.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli osnovalo je Povjerenstvo za studente s invaliditetom na razini Sveučilišta<sup>16</sup>, a osnovano je i Savjetovalište za studente. Na Sveučilištu u Puli trenutačno je evidentirano četvero studenata s invaliditetom.

Sveučilište u Splitu nema institucionalni oblik potpore studentima s invaliditetom poput ureda, ali na svim je svojim sastavnicama imenovalo povjerenike za poslove studenata s invaliditetom. Osnovan je i Sveučilišni centar za savjetovanje studenata koji integrira sljedeća savjetovališta: karijerno, savjetovalište za studente s invaliditetom<sup>17</sup>, medicinsko savjetovalište, psihološko savjetovalište, kineziološko savjetovalište, pravno savjetovalište i savjetovalište za međureligijski dijalog i studentski pastoral. U akademskoj godini 2014./2015. evidentirano je 49 studenata s invaliditetom.

Sveučilište u Dubrovniku imenovalo je koordinatoricu za studente s invaliditetom<sup>18</sup>. Trenutačno imaju dvoje studenata s invaliditetom.

Većina sveučilišta putem institucionalnih služba potpore studentima s invaliditetom na razini sveučilišta i njihovih sastavnica nudi različite oblike potpore, iako ne i sve oblike na svim sveučilištima i svim njihovim sastavnicama. Prema pisanim izvorima voditelja institucionalnih oblika potpore na sveučilištima, oblici potpore uključuju izravnu potporu studentima, budućim studentima, nastavnicima, administrativnom i stručnom osoblju na sveučilištima; također nude informacije, predavanja, radionice, savjetovanje i edukaciju, izradu vodiča o prostornoj pristupačnosti sastavnica, osiguravaju individualiziranu prilagodbu u nastavi i na ispitima, prilagodbu nastavnih materijala, izradu i prilagodbu audiosnimki predavanja, videosnimanje i titlovanje predavanja, digitalizaciju literature, pokretanje e-kolegija pristupačnih osobama s invaliditetom, posredovanje pri osiguravanju prilagođenog prijevoza, smještaj u dom u prilagođenim sobama i asistenciju u domovima, edukaciju osoblja u menzama, prostorne prilagodbe i nabavu pomoćne tehnologije, stipendije i nagrade najuspješnijim studentima s invaliditetom, vršnjačku potporu, obrazovnu asistenciju, usluge volontera, kontakte s udrugama i resornim institucijama.

14 <http://www.unios.hr/studenti/studenti-s-invaliditetom/podrska/>

15 <http://www.ssc.uniri.hr/hr/ured-za-studente-s-invaliditetom>

16 <http://www.unipu.hr/index.php?id=1583&L=1%2Fsupport.php%3Fid%3D%27>

17 [http://www.ffst.unist.hr/intranet/studenti\\_s\\_invaliditetom](http://www.ffst.unist.hr/intranet/studenti_s_invaliditetom)

18 [www.unidu.hr](http://www.unidu.hr)

Prema rezultatima anketnog upitnika, i na nekim veleučilištima i visokim školama, posebice na onima na kojima su registrirani studenti s invaliditetom, osnovane su institucionalne službe potpore studentima s invaliditetom, najčešće putem savjetovališta, ali i ureda i pravobranitelja za studente, koji surađuju i s udrugama osoba s invaliditetom na lokalnoj razini. Što se tiče sustava potpore studentima s invaliditetom, ona se veoma razlikuje, a uglavnom se odnosi na usmjeravanje studenata na e-učenje, savjetovanje i upute nastavnicima od strane stručnih osoba, alternativne načine polaganja ispita, primjenu računala pri provjeri znanja, aktivnosti koordinatora, studenata mentora ili studenata asistenata i slično.

Prema istraživanju koje su proveli Milić Babić i Dowling (2015.), studenti s invaliditetom ističu da bi potpora pružena od strane koordinatora na visokim učilištima trebala uključivati inicijalni razgovor sa studentom koji se obrati koordinatoru, definiranje potreba, praćenje, evaluaciju iskustava, izradu plana za unapređenje prakse i, iznad svega, opću strategiju za razvoj i kontinuirani individualizirani pristup temeljen na potrebama i iskustvima mladih s invaliditetom. Ovdje je potrebno istaknuti da, iako ih se nastoji sustavno educirati i podržavati u njihovim nastojanjima da pruže prikladnu potporu studentima s invaliditetom, koordinatori za studente s invaliditetom, ovisno o njihovoj temeljnoj struci, nisu uvijek jednako pripremljeni za pružanje takve potpore, potporu pružaju volonterski, to im nije navedeno u normi i ne računa se kao dio poslova koji se vrednuju za napredovanja te nisu za svoj dodatni angažman ni financijski niti ikako drugačije nagrađeni. Radi se o entuzijastima koji su svoje vrijeme odlučili posvetiti ovoj ranjivoj skupini studenata te vrlo često moraju provoditi aktivnosti koje uključuju i prijemne s kolegama kao i u pravilu snažan emocionalni angažman kroz empatiju za osobne probleme studenata.

Na kraju je potrebno dodati kako je najveći zamah razvoju različitih služba i usluga potpore realiziran provođenjem Tempus projekta „*Education for Equal Opportunities at Croatian Universities – EduQuality*”<sup>19</sup> čiji je nositelj bilo Sveučilište u Zagrebu, a u kojemu su (iako ne sva formalno) sudjelovala sva hrvatska sveučilišta. Tijekom projekta osnovane su institucionalne službe potpore na svim sveučilištima na kojima ih nije bilo, razvijene su nove aktivnosti kojima se dodatno pridonosi izjednačavanju mogućnosti za studente s invaliditetom, a time i podizanju studentskoga standarda i osiguravanju kvalitete: nabavljena je pomoćna tehnologija za studente s invaliditetom na svim sveučilištima, razvijen je i pokrenut sveučilišni kolegij „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“, razvijena je edukacija nastavnog, stručnog i administrativnog sveučilišnog osoblja o mogućnostima studenata s različitim oblicima invaliditeta te načinima prilagodbe akademskih sadržaja njihovim mogućnostima kojima se pritom ne kompromitiraju akademski standardi. Jedan od najvažnijih ishoda projekta jest izrada Prijedloga nacionalnog dokumenta Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj (2012.) koji je Rektorski zbor u 2013. godini podržao te posebnom odlukom prihvatio dio koji se odnosi na minimalne standarde pristupačnosti. Dokument je 2013. godine prihvatio i Senat Sveučilišta u Zagrebu. U okviru dokumenta identificirani su ključni problemi s kojima se studenti s invaliditetom susreću, a koje je potrebno sustavno rješavati, te su dane konkretne smjernice i preporuke za njihovo rješavanje od strane odgovornih i nadležnih institucija.

#### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- na svim visokim učilištima (veleučilištima i visokim školama) uspostaviti institucionalni oblik potpore studentima s invaliditetom, u skladu s brojem i potrebama studenata s invaliditetom
- angažman koordinatora, povjerenika i drugih osoba koje pružaju potporu studentima s invaliditetom uvrstiti kao jedan od kriterija za napredovanje u nastavna zvanja

### **Ocjena sustava potpore studentima s invaliditetom**

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom navodi kako se „može zaključiti da nema sustavne potpore studentima s invaliditetom, odnosno tamo gdje i ima, ona nije dovoljna i nije propisana” (Slonjšak, 2014.).

<sup>19</sup> <http://www.eduquality-hr.com/>

Rezultati istraživanja EUROSTUDENT V (EUROSTUDENT, 2014.) pokazuju da 58 % studenata iz skupine studenata koji procjenjuju da imaju neke zdravstvene teškoće izjavljuje da im tijekom studija nije potrebna nikakva potpora, 1 % smatra da je potpora koja im je na raspolaganju jako kvalitetna i čak 27 % izjavljuje da uopće nije kvalitetna.

Iako studenti s invaliditetom pokazuju visoka očekivanja od sustava potpore u visokom obrazovanju, rezultati IPA projekta "Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu"<sup>20</sup>, provedenog na uzorku od 73 studenata s invaliditetom sa sveučilišta iz Zagreba, Splita, Rijeke, Osijeka, Pule i Zadra, nositelja Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba Dodir, pokazuju da studenti s invaliditetom postojeći sustav potpore ocjenjuju blago pozitivnim, pri čemu je prisutna velika raspršenost rezultata što upućuje na postojanje velike razlike među odgovorima studenata (Kiš-Glavaš, 2014.). Sveučilišni su djelatnici, njih 173, nešto stroži u procjeni aktualnog stanja sustava potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju i njihov rezultat ide blago u negativnom smjeru. Pritom sveučilišni nastavnici iz Zagreba znatno boljim procjenjuju postojeći sustav potpore studentima s invaliditetom u odnosu na sveučilišne nastavnike s ostalih hrvatskih sveučilišta (Kiš-Glavaš, 2014.). Kvalitativni dio ovog istraživanja pokazuje da su iskustva studenata, s obzirom na pristupačnost pojedinim fakultetima i prilagodbu nastave, raznolika i neujednačena: od izrazito pozitivnih i podržavajućih iskustava do iskustava koja upućuju na neosjetljivost sustava i neinformiranost nastavnika, ali i drugih uključenih sudionika. Studenti s pravom prepoznaju da sustav čine ljudi te da nije dovoljno osloniti se na tehnološki napredak koji omogućuje lakše praćenje nastave, već je potrebno nadalje sustavno educirati nastavno i nenastavno osoblje (Urbanc i suradnici, 2014.).

Daljnje analize pokazale su da se studenti razlikuju u procjeni zadovoljstva sustavom potpore u odnosu na vrstu oštećenja te da su studenti s oštećenjima sluha kao populacija statistički značajno manje zadovoljni sustavom potpore u odnosu na ostale spomenute skupine studenata (vjerojatno zbog neriješenog pitanja komunikacijskog posrednika), osim studenata s tzv. nevidljivim oštećenjima, dok su najzadovoljniji studenti s motoričkim poremećajima koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica (Kiš-Glavaš, 2014.). Ovo potonje zasigurno je rezultat pozitivne percepcije studenata o znatnom unapređenju prostorne pristupačnosti općenito, pa tako i institucija visokog obrazovanja (Bačani i suradnici, 2015.).

Pokazalo se i da studenti vršnjaci, njih 511, ali i članovi udruga osoba s invaliditetom, njih 53, pokazuju slabu informiranost o sustavu akademske potpore studentima s invaliditetom, pri čemu članovi udruga pokazuju malo bolje poznavanje zakonske regulative, a studenti vršnjaci nešto bolje poznavanje prava studenata s invaliditetom tijekom studija, uključujući i pravo na prilagodbe u nastavi i na ispitima (Kiš-Glavaš, 2014.).

Jedno drugo istraživanje (Franjkić i suradnici, 2014.) pokazuje da, općenito gledajući, studenti bez invaliditeta pozitivno percipiraju mogućnosti studenata s invaliditetom da ispune zahtjeve studijskog programa, no upućuju i na potrebu za razvijanjem i usavršavanjem relevantnih programa informiranja i edukacije studenata o značajkama i mogućnostima osoba s invaliditetom.

S druge pak strane istraživanje Bačani i suradnika (2015.) navodi prisutnost predrasuda studenata bez invaliditeta prema studentima s invaliditetom o tome da im nastavnici „gledaju kroz prste“ i smanjuju očekivanja.

### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- sustavno provoditi evaluaciju sustava potpore od strane studenata s invaliditetom, nastavnika te stručnog i administrativnog osoblja na visokim učilištima i, u skladu s rezultatima, raditi na njegovu unapređenju
- sustavno informirati sudionike visokog obrazovanja, ali i širu javnost, o mogućnostima, pravima i obvezama osoba s invaliditetom u visokom obrazovanju

<sup>20</sup> <http://dodir.hr/ipa/>

## UPIS NA STUDIJ

### Važnost pravodobnog informiranja

Iako imaju pravo na odabir bilo kojega studijskog programa, nikako ne smijemo previdjeti činjenicu da studenti s invaliditetom ipak, u odnosu na bolesti, oštećenja ili poremećaje koje imaju, nose određena ograničenja (invaliditet kao funkcionalno smanjena sposobnost ili sposobnosti) u odnosu na ispunjenje zahtjeva pojedinih studijskih programa (Franjkić i suradnici, 2014.). Istraživanje Urbanc i suradnika (2014.) pokazuje da sami studenti s invaliditetom ističu kako je svijest o vlastitim ograničenjima iznimno važna pri izboru studija za sve studente, pa tako i studente s invaliditetom. Stoga je profesionalno usmjeravanje kao postupak ključno u donošenju ispravne odluke o izboru studijskog programa. Odluka se primarno treba temeljiti na profesionalnim interesima kandidata s invaliditetom, ali jednako tako i na sposobnostima koje posjeduje. Stoga je iznimno važno kvalitetno informirati kandidata o potencijalnim preprekama na koje može naići tijekom pohađanja određenog studijskog programa te mu omogućiti da donese informiranu odluku o izboru studijskog programa i da time preuzme odgovornost, i za uspjeh i za eventualni neuspjeh u studiju. Takav oblik informiranja budućih studenata trebao bi postati obavezan, a kandidati bi od visokog učilišta na koje se namjeravaju upisati trebali dobiti preporuku, ako nije detektirana nesavladiva prepreka vezano uz realizaciju definiranih ishoda učenja studijskog programa, a u odnosu na funkcionalne sposobnosti kandidata.

Dostupnost informacija vrlo je važna u životu svakog studenta, osobito kada je riječ o studentima s invaliditetom koji, suočavajući se s različitim preprekama, često ostaju zakinuti za ono što je većini drugih ljudi dostupno ili samo po sebi razumljivo, i u svakodnevnome životu i u obrazovnom okruženju (Barić i suradnici, 2012.). Kada se radi o pristupu informacijama za osobe s invaliditetom, to je područje regulirano brojnim propisima kao što su Zakon o pravu na pristup informacijama (NN 172/03), Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Ujedinjeni narodi, 2006.), Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08), Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine (NN 63/07) i drugi.

Od samoga trenutka ulaska u sustav visokog obrazovanja kandidatima je za donošenje odluke o izboru studija iznimno važno raspolagati svim relevantnim informacijama o samome studiju, uvjetima koje je za njegov upis potrebno ispuniti, ali i o mogućnostima koje se studentima nude u mjestu studiranja, osobito ako je ujedno riječ o preseljenju u drugu sredinu, što podrazumijeva i veće osamostaljenje studenta. Ovo posljednje, iako važno svim studentima, za studente s invaliditetom posebno je važno jer oni nerijetko ovise o različitim oblicima pomoći i potpore drugih osoba. Tako će dostupnost određenih usluga i službi katkad biti presudan čimbenik za odluku o studiju i mjestu studiranja koje će studenti s invaliditetom odabrati (Barić i suradnici, 2012.).

Studentima s invaliditetom, jednako kao i ostalim studentima, potrebno je stoga učiniti dostupnima informacije o visokom učilištu, informacije o studijima i izboru studija, informacije o posebnim pravima studenata s invaliditetom te ostale važne informacije (poput informacija o radnom vremenu, dostupnosti i prilagođenosti studentskih referada, knjižnica i ostalih službi važnih studentima)<sup>21</sup>. Prilagođene informacije, u tradicionalnom i alternativnim formatima (crni tisak, brajica, uvećani tisak, obavijest poslana u elektroničkom obliku *e-mailom*, SMS-om na mobilni telefon i slično) trebaju se nalaziti na oglasnim pločama, prilagođenim mrežnim stranicama izrađenim prema pravilima e-pristupačnosti<sup>22</sup>, kao i na društvenim mrežama i drugim sličnim servisima te sustavima za e-učenje (Smjernice za osiguravanje pristupačnosti nastavnih materijala koji se postavljaju u sustav za e-učenje<sup>23</sup>).

21 Više o tome u Barić i sur. (2012) na [http://www.eduquality-hr.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=107&Itemid=48&lang=hr](http://www.eduquality-hr.com/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=48&lang=hr)

22 <http://www.w3.org/TR/WCAG10/>

23 <http://www.srce.unizg.hr/vijest/prilagodba-sustava-za-e-ucenje-merlin-prema-smjernicama-pristupacnosti-738/>

Upravo pravodobno i potpuno informiranje omogućuje donošenje informirane odluke, što je osobito važno kada je riječ o važnim životnim odlukama kao što je to izbor studija. Uz to, kako je već naglašeno, sve kandidate s invaliditetom treba obvezati na razgovor s koordinatorima za studente s invaliditetom, voditeljima studijskih programa i prodekanima za nastavu o mogućim teškoćama pri realizaciji ishoda učenja studijskog programa koji nastoje upisati. To je potrebno kako bi se prevenirale eventualne teškoće vezane uz nemogućnost postizanja nekih ishoda učenja pojedinog obveznog kolegija ili studijskog programa, uzrokovano mogućim ograničenjima kao posljedica oštećenja, bolesti ili poremećaja kod studenta, te kako bi se na vrijeme osigurale potrebne prilagodbe.

### SMJERNICE DJELOVANJA:

- objavljevati prilagođene informacije o visokim učilištima, studijskim programima i uvjetima studiranja na internetskim stranicama visokih učilišta i njihovih sastavnica
- educirati osoblje zaduženo za uređivanje internetskih stranica visokih učilišta o pravilima e-pristupačnosti
- za učenike s teškoćama koji pokazuju interes i namjeru za nastavak obrazovanja na visokoškolskoj razini, uvesti obvezu savjetovanja s institucionalnom službom potpore studentima s invaliditetom visokog učilišta na koji se učenik namjerava upisati
- kandidatu za kojega nisu detektirane prepreke vezane uz realizaciju definiranih ishoda učenja studijskog programa, a u odnosu na njegove funkcionalne sposobnosti, odnosno ako je prepreke moguće ukloniti sustavom potpore, izdati preporuku za upis studijskog programa

### Prednost pri upisu na studij

Sveučilišta u Zagrebu, Splitu, Rijeci, Osijeku, Zadru i Dubrovniku osiguravaju kandidatima s invaliditetom pravo na prednost pri upisu na studij tako da se u natječajima za upis studenata u prvu godinu sveučilišnog preddiplomskog, integriranog preddiplomskog i diplomskog te stručnog studija, koji raspisuju svake akademske godine, navodi da kandidati koji imaju utvrđen postotak tjelesnoga oštećenja 60 % i više<sup>24</sup>, studij mogu upisati pod uvjetom da prijeđu razredbeni prag i zadovolje na eventualnoj posebnoj provjeri dodatnih sposobnosti, koja također uključuje individualizirane prilagodbe. Ako nisu rangirani unutar odobrene kvote, upisuju se izvan kvote. Jednako tako prednost pri upisu imaju kandidati s invaliditetom i na nekim veleučilištima i visokim školama.

Ova je mjera vjerojatno poduzeta jer se smatra da tijekom osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja, redovitog ili posebnog, ovi kandidati nisu stekli jednake kompetencije koje bi ih stavile u isti inicijalni položaj s ostalim kandidatima za upis na studij, a da bi se povećao udio studenata s invaliditetom u općoj populaciji studenata. Ovakvom su mjerom brojne osobe s invaliditetom dobile šansu visoko se obrazovati i to uz osiguravanje razumne prilagodbe, odnosno svih potrebnih i opravdanih kompenzacijskih mjera<sup>25</sup>, trebaju vlastitim trudom i motivacijom steći potrebne profesionalne kompetencije. Uz to, također trebaju nadoknaditi one koje tijekom ranijih razina obrazovanja eventualno nisu stekli, a zbog čega su i stavljeni u povoljniji položaj prilikom upisa na studij. Neki studenti s invaliditetom to ipak nisu u mogućnosti.

Prednost pri upisu na studij primjer je mjera kojima se nastoji izjednačiti nepovoljniji položaj kandidata s invaliditetom u odnosu na tipičnu populaciju, a naziva se povlašten način postupanja. Ovakav način izjednačavanja mogućnosti podrazumijeva da se osobe s invaliditetom stavljaju u povoljniji položaj u odnosu na druge jer su zbog svoga invaliditeta ili zbog neprilagođenosti okoline njihovim mogućnostima

<sup>24</sup> Upravo je navedeni postotak tjelesnog oštećenja (60 % i više) najčešći kriterij za ostvarivanje prava studenata s invaliditetom, što isključuje brojne skupine studenata koji se susreću s nizom prepreka u visokom obrazovanju uzrokovano njihovim oštećenjima, bolestima ili poremećajima, a nemaju tjelesna oštećenja (studenti sa specifičnim teškoćama učenja, mentalnim oštećenjima i nekim kroničnim bolestima i poremećajima), što ih svakako diskriminira.

<sup>25</sup> Kompenzacijske mjere podrazumijevaju kompenziranje za nepovoljniji položaj, omogućivanjem osobama s invaliditetom dostupnost svih resursa kroz razumnu prilagodbu, dakle osiguranjem pristupačnosti, pomagala, potpore i dr. U kontekstu visokog obrazovanja to bi se odnosilo na osiguravanje prostorne pristupačnosti i dostupnosti prilagođenih informacija, prilagodbu nastavnog materijala i načina polaganja ispita, osiguravanje pomagala u nastavnom procesu i slično. Pri provedbi kompenzacijskih mjera treba voditi računa o tome da one vode k većoj samostalnosti studenata s invaliditetom, a ne k njihovoj većoj ovisnosti.

u nepovoljnijem položaju. Kako je to zapravo odlaženje u drugu krajnost, pri čemu nije moguće izbjeći diskriminaciju „drugih“, primjenjuje se isključivo u situaciji kada nije moguće drugačije realizirati ciljeve, i to uvijek privremeno i iznimno, isključivo dok se inicijalni razlozi za ovakvu mjeru ne uklone, pri čemu treba pravodobno rješavati inicijalni problem. Nažalost, u Hrvatskoj se još uvijek veoma malo čini na podizanju kvalitete obrazovanja djece s teškoćama u razvoju u smislu pripreme za uspješan nastavak obrazovanja na visokoškolskoj razini.

U konačnici, ovakav način pristupa osobama s invaliditetom najčešće postaje kontraproduktivan jer smanjuje motivaciju osoba s invaliditetom i povećava prisutnost negativnih stavova društvene zajednice zbog nepravednosti u pristupu te povećava nepovjerenje u sposobnosti osoba s invaliditetom, odgađa rješavanje problema, odnosno svodi se samo na „krpanje rupa“, a ne na trajno rješavanje problema koji s godinama može eskalirati, a pritom je i iznimno skupo (Kiš-Glavaš, 2012.).

U istraživanju Milić Babić i Dawling (2015.) sudionici, studenti s invaliditetom, navode da bi trebalo obustaviti pozitivnu diskriminaciju koja se očituje upravo prednošću pri upisu na studij, uz kriterij postojanja invaliditeta, odnosno određenog postotka tjelesnog oštećenja za studente s invaliditetom.

Ovakav pristup također rezultira činjenicom da se zbog sniženih kriterija upisa kandidata s invaliditetom na mnoge „atraktivne“ studijske programe upisuje velik broj studenata s invaliditetom, što znatno povećava ukupan broj studenata na studijskom programu upisanih iznad kvote. To može izravno negativno utjecati na kvalitetu realizacije nastavnog procesa zbog poteškoća s organizacijom i provedbom vježbi, seminara i praktične nastave, uzrokovano velikim brojem studenata.

#### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- proširiti definiciju studenata s invaliditetom koji mogu ostvariti specifična prava u sustavu visokog obrazovanja (prednost pri upisu na studij, subvencioniranje troškova studija, stipendije)
- u pružanju potpore studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju treba ustrajati na primjeni kompenzacijskih mjera, a tek u iznimnim slučajevima, i to samo privremeno, moguće je posegnuti i za mjerama stavljanja studenata s invaliditetom u povoljniji položaj
- pri realizaciji kompenzacijskih mjera treba voditi računa o tome da one vode k većoj samostalnosti studenata s invaliditetom, a ne k njihovoj većoj ovisnosti
- da bi se izbjegli negativni učinci mjere pozitivne diskriminacije, pravo studenata s invaliditetom na prednost pri upisu na studij, odnosno izravan upis izvan upisne kvote, treba ograničiti na maksimalno 20 % manje stečenih ukupnih bodova za upis u odnosu na najniže rangiranog kandidata na listi koji je stekao pravo redovitog upisa te na maksimalno 15 % (u odnosu na upisnu kvotu) upisanih kandidata s invaliditetom izvan kvote

## **ZA VRIJEME TRAJANJA STUDIJA**

### **Subvencioniranje troškova studija**

Snovim sustavom participacije u troškovima studija od 2012. godine studenti s invaliditetom imaju određene povlastice. Odlukom Vlade Republike Hrvatske o punoj subvenciji participacije u troškovima studija za redovite studente na javnim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj u akademskim godinama 2012./2013.,

2013./2014. i 2014./2015.<sup>26</sup> i Odlukom Vlade Republike Hrvatske o punoj subvenciji participacije redovitih studenata u troškovima studija i sufinanciranju materijalnih troškova javnim visokim učilištima u Republici Hrvatskoj u akademskim godinama 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018.<sup>27</sup>, studenti s invaliditetom koji imaju utvrđen postotak tjelesnoga oštećenja 60 % i više ostvaruju pravo na punu subvenciju u troškovima studija ako su u prethodnoj akademskoj godini stekli najmanje 30 ECTS bodova (za razliku od studenata koji nemaju utvrđeno tjelesno oštećenje 60 % i više i koji za ostvarivanje ovoga prava trebaju steći najmanje 55 ECTS bodova).

Osim ove odluke na nacionalnoj razini, Sveučilište u Rijeci je na sjednici Senata donijelo odluku da se pravo skupine izvanrednih studenata s invaliditetom koji imaju više od 60 % tjelesnog oštećenja izjednači s pravom skupine studenata djece hrvatskih ratnih vojnih invalida iz Domovinskog rata, odnosno da im se omogući plaćanje najviše do 50 % punog iznosa školarine izvanrednog studija<sup>28</sup>.

I neka veleučilišta i visoke škole u potpunosti ili djelomično oslobađaju školarine osobe s invaliditetom s utvrđenim postotkom tjelesnog oštećenja 60 % i više.

### SMJERNICE DJELOVANJA:

- nastaviti sa subvencioniranjem troškova studija studentima s invaliditetom uz jasan kriterij uspješnosti studenata

### Olakšanje pristupa studiju studentima s invaliditetom

Kako je već navedeno, u 2012. godini javna visoka učilišta su s tadašnjim Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta sklopila trogodišnje ugovore o financiranju, odnosno ugovore o subvenciji participacije redovitih studenata u troškovima studija u akademskim godinama 2012./2013., 2013./2014. i 2014./2015. U okviru ugovora visoka učilišta obvezala su se na ostvarivanje općih i posebnih ciljeva koje su odabrala, a koji služe ostvarenju poboljšanja u sustavu nastave i studija u Republici Hrvatskoj, te time i posrednom unapređenju kvalitete upravljanja javnim visokim učilištima. Visoka su se učilišta za vrijeme trajanja ugovora trebala obvezati raditi na ostvarenju najmanje četiriju ciljeva od kojih su najmanje tri s liste općih ciljeva. Četiri od sedam hrvatskih sveučilišta (Sveučilište u Zagrebu, Sveučilište u Zadru, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku) te tri od četrnaest veleučilišta i visokih učilišta (Veleučilište u Karlovcu, Tehničko veleučilište u Zagrebu i Veleučilište Lavoslav Ružička u Vukovaru) kao jedan od općih ciljeva odabrala su cilj „Olakšanje pristupa studiju i potpora pri studiju za studente slabijega socijalno-ekonomskog statusa i studente s invaliditetom“. U okviru ovoga cilja svako je visoko učilište predložilo rezultate koje se obvezalo postići u vremenu trajanja ugovora, kao i indikatore za praćenje rezultata.

U 2015. godini tadašnje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta je sa svim javnim visokim učilištima (sveučilištima, veleučilištima i visokim školama) potpisalo Ugovor o sufinanciranju troškova studiranja redovitih studenata i materijalnih troškova u akademskim godinama 2015./2016., 2016./2017. i 2017./2018. Jedan od obveznih općih ciljeva tog ugovora jest i osiguravanje jednakog pristupa visokom obrazovanju svim redovitim studentima u Republici Hrvatskoj, uključujući i olakšanje pristupa studiju studentima s invaliditetom. Za mjere u okviru navedenog cilja visoko učilište u dogovoru s predstavnicima studenata predlaže postizanje rezultata/indikatora u smislu prikazivanja udjela sredstava utrošenih na olakšanje pristupa studiju studentima s invaliditetom. Ovaj se udio razlikuje u odnosu na pojedina visoka učilišta, a kreće se od 15 %, koliko planira utrošiti Sveučilište Sjever, do 0,2 % planiranih sredstava Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku<sup>29</sup>. Korisno bi bilo dobiti uvid u namjenu i učinkovitost utrošenih sredstava za

26 [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012\\_08\\_90\\_2085.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_08_90_2085.html)

27 [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015\\_07\\_83\\_1594.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_83_1594.html)

28 [www.uniri.hr](http://www.uniri.hr)

29 2% planira utrošiti Sveučilište u Zadru, Tehničko veleučilište u Zagrebu i Veleučilište u Šibeniku, 1,5 % Veleučilište u Karlovcu, 1 % Sveučilište u Dubrovniku, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilište u Zagrebu, Međimursko veleučilište u Čakovcu, Veleučilište „Nikola Tesla“ u Gospiću,

studente s invaliditetom.

### SMJERNICE DJELOVANJA:

- analizirati korisnost utrošenih sredstava iz tzv. programskih ugovora vezano uz olakšanje pristupa studiju studentima s invaliditetom i u skladu s potrebama nastaviti s financiranjem ovih aktivnosti

## Stipendije studentima s invaliditetom

U svrhu pružanja financijske potpore tijekom studiranja, studentima s invaliditetom dostupni su različiti izvori stipendiranja. Na nacionalnoj razini Ministarstvo znanosti i obrazovanja<sup>30</sup> svake godine dodjeljuje državne stipendije redovitim studentima sveučilišnih i stručnih studija te naknade dijela troškova školarine studentima s invaliditetom na poslijediplomskim studijima. Do akademske godine 2012./2013. u okviru natječaja Ministarstva određen broj stipendija bio je namijenjen i studentima s invaliditetom koji pohađaju preddiplomske, diplomske i integrirane sveučilišne studije te stručne i specijalističke diplomske stručne studije (u okviru posebne kategorije natječaja). No, od akademske godine 2012./2013. stipendije je Ministarstvo prenijelo u nadležnost Nacionalne zaklade za potporu učeničkom i studentskom standardu<sup>31</sup> koja također svake godine dodjeljuje stipendije studentima sveučilišnih i stručnih studija, među kojima je za studente s invaliditetom namijenjen veći broj stipendija. Akademske godine 2014./2015. 60 studenata s invaliditetom primalo je stipendiju u iznosu od 1000 kuna mjesečno putem Nacionalne zaklade za potporu učeničkom i studentskom standardu<sup>32</sup>, jednako kao i akademske godine 2015./2016., no kako je natječaj raspisan tek 13. lipnja 2016. godine i zatvoren 28. lipnja 2016. godine, upitan je smisao takvog stipendiranja studenata s invaliditetom.

Zatim, pojedina visoka učilišta u okviru svojih redovitih programa stipendiranja određen broj stipendija dodjeljuju studentima s invaliditetom. U okviru Natječaja za dodjelu stipendija Sveučilišta u Zagrebu studentima s invaliditetom omogućena je prijava na sve kategorije natječaja: izvrsnost (A), socio-ekonomski status (B) i invaliditet (C). Akademske godine 2014./2015. bile su tri kategorije natječaja: A – izvrsnost, B – STEM i C – stipendije studentima podzastupljenih skupina (C1 – studenti s invaliditetom, C2 – studenti bez odgovarajuće roditeljske skrbi i C3 – studenti samohrani roditelji). Sveučilište u Zagrebu u okviru kategorije Studenti s invaliditetom određen broj stipendija nudi i studentima sa specifičnim teškoćama učenja (disleksijom).

Natječaj Sveučilišta u Osijeku sadržava četiri kategorije natječaja: A – izvrsnost, B – aktivni sportaši, C – studenti u stanju socijalne potrebe (C1 – studenti slabijeg socijalno-ekonomskog stanja, C2 – studenti s invaliditetom, C3 – studenti koji pripadaju potencijalno ranjivim skupinama) i D – jednokratne potpore studentima u stanju socijalne potrebe. Studenti s invaliditetom također se mogu prijaviti na sve kategorije natječaja.

U okviru Natječaja za dodjelu stipendija Sveučilišta u Rijeci studentima s invaliditetom omogućena je prijava na sve kategorije Natječaja: a) stipendije za diplomski studij, b) stipendije za podzastupljene skupine studenata (A – socijalni status, B – studenti bez jednog ili oba roditelja, C – studenti čiji roditelji imaju nižu ili nisku stručnu spremu, D – studenti roditelji, E – studenti s invaliditetom), c) stipendije za STEM/IT, d) stipendije za strance. Također, studentima s invaliditetom omogućena je prijava i na Natječaj za dodjelu stipendija za izvrsnost. Osim navedenih stipendija, studentima s invaliditetom omogućena je i prijava na Natječaj za dodjelu stipendija iz programa „Solidarnost“ Fonda „Aleksandar Abramov“: a) za studente

Veleučilište u Požegi i Zdravstveno veleučilište, **0,5 %** Sveučilište u Rijeci i Sveučilište u Splitu, dok ostala visoka učilišta planiraju zajednički za studente slabijeg socio-ekonomskog statusa i studente s invaliditetom utrošiti sljedeći udio sredstava: Veleučilište „Marko Marulić“ u Kninu (3 %), Veleučilište u Rijeci (3 %), Veleučilište u Slavonskom Brodu (2,5 %), Veleučilište „Lavoslav Ružička“ u Vukovaru (2 %), Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici (2 %) i Visoko gospodarsko učilište u Križevcima (2 %).

30 [www.mzo.hr](http://www.mzo.hr)

31 [www.nzpuss.hr](http://www.nzpuss.hr)

32 [http://www.stipendije.info/hr/natjecaji/stipendije\\_nacionalne\\_zaklade\\_za\\_potporu\\_ucenicom\\_i\\_studentskom\\_standardu](http://www.stipendije.info/hr/natjecaji/stipendije_nacionalne_zaklade_za_potporu_ucenicom_i_studentskom_standardu)



slabijeg imovinskog stanja za pokriće participacije u troškovima studija, b) kao potpora studentima slabog socijalno-ekonomskog statusa ili teškog zdravstvenog stanja (student bez oba roditelja, nezaposlena oba roditelja, student s invaliditetom, student s težim zdravstvenim stanjima i sl.). Ujedno, Sveučilište u Rijeci svake akademske godine raspisuje i Natječaj za dodjelu jednokratne novčane nagrade najuspješnijem studentu s invaliditetom prema inicijativi Ureda za studente s invaliditetom, koja se dodjeljuje u okviru obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli radi na izradi općeg akta temeljem kojeg će se dodjeljivati novčana pomoć studentima s invaliditetom u obliku stipendije ili jednokratne pomoći.

Pojedine jedinice lokalne i regionalne samouprave u okviru svojih redovitih programa stipendiranja određen broj stipendija dodjeljuju studentima s invaliditetom<sup>33</sup>, ali se iznosi stipendija međusobno uvelike razlikuju. Dobar primjer stipendiranja studenata s invaliditetom na lokalnoj razini pruža Grad Zagreb<sup>34</sup> koji svake godine raspisuje poseban natječaj za dodjelu stipendija ovoj skupini studenata. Akademske godine 2015./2016. Grad Zagreb dodijelio je 12 stipendija studentima s invaliditetom u visini 50 % prosječne neto plaće u Gradu Zagrebu za razdoblje od siječnja do kolovoza 2015. godine<sup>35</sup>, što je iznos od 3200 kuna mjesečno<sup>36</sup>.

Važnu ulogu imaju i zaklade koje stipendiraju pojedine skupine studenata s invaliditetom, primjerice Zaklada Marko Brkić<sup>37</sup> koja dodjeljuje stipendije studentima s oštećenjima vida.

U okviru međunarodne razmjene studenata Erasmus, studenti s invaliditetom imaju pravo na povećan iznos stipendija zbog objektivno većih troškova, u skladu s njihovim specifičnim potrebama. Prema podacima Agencije za mobilnost i programe Europske unije<sup>38</sup> dvoje studenata s invaliditetom u 2014. i petero u 2015. godini prijavilo se i ostvarilo dodatnu financijsku potporu za razmjenu Erasmus. Ovdje se radi isključivo o studentima koji su ovaj oblik potpore zatražili, a ako potporu nisu zatražili, a studenti su s invaliditetom, o njima se ne vodi evidencija.

Kako je vidljivo, studentima s invaliditetom dostupan je velik broj stipendija što ih svakako motivira za upis studija, ali ne nužno u svakom pojedinom slučaju i za uspjeh u studiju, odnosno njegovo završavanje i općenito nastavak obrazovanja na visokoškolskoj razini. Neki studenti na taj način nastoje riješiti svoje socijalne, odnosno financijske teškoće, što nije bila namjera stipendiranja ovih studenata. Stoga bi bilo korisno, uz kriterij tjelesnog oštećenja, odnosno invaliditeta, uvesti i kriterij uspješnosti za dobivanje stipendije i za ovu skupinu studenata.

Također, praktično bi moglo biti i centralizirati natječaje za stipendiranje studenata s invaliditetom iz javnih izvora, čime bi kriteriji za stipendiranje mogli biti objedinjeni i jasniji, a iznosi stipendija usklađeni.

#### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- nastaviti sa stipendiranjem studenata s invaliditetom
- uz kriterij određenog postotka tjelesnog oštećenja, odnosno postojanje invaliditeta, oštećenja, poremećaja ili teškoće, za stipendiranje studenata s invaliditetom treba uvesti i dodatni kriterij uspješnosti (30 ECTS-a ostvarenih u prethodnoj akademskoj godini ako se ne radi o studentima 1. godine preddiplomskog studija)
- centralizirati natječaje za stipendiranje studenata s invaliditetom iz javnih izvora

33 [www.stipendije.info](http://www.stipendije.info)

34 [www.zagreb.hr](http://www.zagreb.hr)

35 [http://www.zagreb.hr/UserDocsImages/GZ\\_natjecaj\\_stipendije\\_STUDENTI\\_VL\\_174x169.jpg](http://www.zagreb.hr/UserDocsImages/GZ_natjecaj_stipendije_STUDENTI_VL_174x169.jpg)

36 <http://www.tportal.hr/tema/?keywords=prosje%C4%8Dna+pla%C4%87a>

37 <http://www.savez-slijepih.hr/hr/kategorija/zaklada-marko-brkic-17/>

38 <http://www.mobilnost.hr/>

## Prilagodbe u nastavi i važnost edukacije nastavnoga, stručnog i administrativnog osoblja na visokoškolskim institucijama

Studenti s invaliditetom, ovisno o prirodi oštećenja ili teškoće, mogu imati probleme u pohađanju ili praćenju nastave, pri čemu imaju pravo na određene prilagodbe, uključujući i korištenje pomoćne tehnologije. Stoga fleksibilnost u izvođenju nastave postaje nužna značajka rada nastavnika, koji trebaju nastavu učiniti poticajnom i pristupačnom svim studentima (Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, 2012.).

Rezultati kvalitativnog istraživanja pod nazivom „Percepcija visokoškolske nastave pristupačne studentima s invaliditetom“ pokazali su kako bi nastavnom kadru u radu sa studentima s invaliditetom pomoglo pravodobno informiranje o sudjelovanju studenata s invaliditetom u nastavnom procesu, supervizija te dodatne edukacije koje bi omogućile stjecanje kompetencija za planiranje i realiziranje nastave pristupačne studentima s invaliditetom (Fajdetić i suradnici, 2013.), što se i realizira na većini sveučilišta kao i na nekim veleučilištima i visokim školama.

U okviru Tempus projekta EduQuality<sup>39</sup> započet je proces edukacije nastavnika te stručnih i administrativnih djelatnika na hrvatskim sveučilištima o radu sa studentima s invaliditetom te načinima prilagodbe akademskog okruženja njihovim mogućnostima. Za provođenje edukativnih radionica educirane<sup>40</sup> su 22 osobe sa svih hrvatskih sveučilišta (šest sa Sveučilišta u Zagrebu, po tri sa sveučilišta u Rijeci, Zadru, Osijeku i Splitu te po dvije sa sveučilišta u Dubrovniku i Puli). Educirane su osobe koje su uključene u rad sveučilišnih služba potpore za studente s invaliditetom i osobe koje se bave pitanjima i tematikom osoba s invaliditetom te su zainteresirane za provođenje radionica. Educirane su osobe u akademskoj godini 2011./2012. na svome sveučilištu započele s provođenjem dvodnevnih radionica za nastavno osoblje i jednodnevnih radionica za stručno i administrativno sveučilišno osoblje. Plan je da educirane osobe nastave s provođenjem radionica u okviru rada služba potpore za studente s invaliditetom, što je realizirano na Sveučilištu u Zagrebu. Tako je do danas na Sveučilištu u Zagrebu educirano 75 nastavnika s 26 sastavnica, većinom koordinatora za studente s invaliditetom, prodekana za nastavu, koordinatora za potporu studentima, pročelnika odsjeka i predstojnika zavoda, kao i članova povjerenstava i odbora za kvalitetu. Također je educirano i 99 stručnih i administrativnih djelatnika s 24 sastavnice, ali i iz Rektorata sveučilišta kao i Studentskog centra, najčešće voditelja i suradnika studentskih službi, knjižnica i ureda za međunarodnu suradnju te ISVU koordinatora, administrativnih i informatičkih referenata i tajnika odsjeka.

Također, u okviru Tempus projekta EduQuality kreirani su i tiskani te distribuirani na sve sastavnice svih sveučilišta u Republici Hrvatskoj edukativni priručnici (komplet od osam priručnika: *Opće smjernice, Prostorna pristupačnost, Pristup informacijama i uslugama, Izvođenje nastave i ishodi učenja, Mentorstvo i konzultacije, Međunarodna mobilnost studenata, Slobodno vrijeme i Psihosocijalne potrebe studenata*) namijenjeni nastavnom, stručnom i administrativnom osoblju, koji, među ostalim, sadržavaju niz praktičnih i konkretnih smjernica o radu sa studentima s invaliditetom i mogućnostima akademskih prilagodbi (Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, 2012.).

Pri odabiru alternativnih metoda, tehnika, oblika nastave i nastavnih materijala posebice treba paziti da se ne kompromitiraju akademski standardi, a to su ciljevi obrazovanja, odnosno određene razine obrazovanja. Ta je odgovornost upravo na nastavnicima (Kiš-Glavaš, 2012.). S jedne strane oni trebaju prilagoditi nastavni proces svim svojim studentima, pa tako i studentima s invaliditetom, kako bi mogli dosegnuti definirane ishode učenja, ali istodobno moraju biti oprezni u tome da im ne „gledaju kroz prste“ jer ni taj pristup neće osigurati postizanje postavljenih ishoda učenja, odnosno negativno će se odraziti na stjecanje profesionalnih kompetencija ovih studenata. Prema istraživanju Doolan i suradnika (2015.), provedenom s fokusnim skupinama studenata s invaliditetom u Zadru i Rijeci, naglašeno je

39 [www.eduquality-hr.com](http://www.eduquality-hr.com)

40 „Edukacija edukatora“

kako je studentima važno da profesori nemaju dvostruka mjerila u vezi s ocjenjivanjem studenata s invaliditetom. Kod nastavnika, međutim, postoji strah od popuštanja studentima s invaliditetom jer ih neki sažalijevaju (Fajdetić i suradnici, 2013.), iako su svjesni da ne bi nikako smjeli zloupotrijebiti ishode učenja tako da smanjuju nastavni sadržaj koji očekuju da će student s invaliditetom svladati. Također, ističu teškoće postavljanja granica prilagodbi, primjerice u nastavi stranog jezika ili glazbene kulture kod gluhih studenata, a posebice vezano uz studente sa psihičkim smetnjama<sup>41</sup>, za koje nisu sigurni da će moći primjereno ispuniti svoje buduće radne obveze, osobito ako će u budućnosti raditi s djecom ili ranjivim skupinama.

Rezultati istraživanja autorice Urbanc i suradnika (2014.) pokazuju pak da ima i nekih studenata s invaliditetom koji su skloni iskorištavati svoj status kako bi si olakšali svladavanje studijskih obveza. Naime, pokazalo se da su iskustva glede prihvaćanja i odnosa prema vlastitom invaliditetu vrlo oprečna i kreću se od činitelja koji pridonosi osobnoj psihosocijalnoj otpornosti na različite teškoće do invaliditeta koji pridonosi razvoju neučinkovitih obrazaca ponašanja, kao što je to primjerice naučena bespomoćnost.

Kvalitativno istraživanje provedeno na skupini studenata s invaliditetom pokazuje pak da su studenti uglavnom zadovoljni sustavom potpore koju im pružaju sveučilišni nastavnici, da ih tretiraju jednako kao i druge studente, poštuju njihove sposobnosti i da su spremni prilagoditi zahtjeve i obveze studenata u akademskom okruženju (Milić Babić, Dowling, 2015.).

#### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- uvesti obvezu pravodobnog informiranja nastavnika o upisu studenta s invaliditetom na njihov predmet kako bi se na vrijeme mogli pripremiti za realizaciju prilagodbi u nastavi
- učiniti obveznom i sustavnom edukaciju nastavnoga, stručnog i administrativnoga osoblja na visokim učilištima o mogućnostima studenata s različitim oblicima invaliditeta te načinima prilagodbe akademskih sadržaja njihovim mogućnostima, kojima se pritom ne kompromitiraju akademski standardi

### **Osiguravanje prilagođenih provjera stečenih kompetencija**

U svrhu izjednačavanja mogućnosti prezentacije stečenih kompetencija studenata s invaliditetom s mogućnostima ostalih studenata, pojedina visoka učilišta osiguravaju individualizirano prilagođeni način polaganja ispita (i kolokvija) za studente kod kojih postoji takva potreba (primjerice produljeno vrijeme pisanja ispita, promjena termina ispita, polaganje ispita u više navrata, usmene provjere umjesto pismenih i suprotno, uvećani tisak, primjena osobnog računala) i koji svoj zahtjev potkrijepe odgovarajućom dokumentacijom, vodeći pritom računa da se ne kompromitiraju akademski standardi i definirani ishodi učenja. Individualizirano prilagođeni načini polaganja ispita osiguravaju se studentima na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Dubrovniku i Zadru, kao i na nekim veleučilištima i visokim školama, na temelju preporuke sveučilišnih službi potpore za studente s invaliditetom (ureda za studente s invaliditetom na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci i Osijeku, preko odluke Stručnog vijeća na Sveučilištu u Dubrovniku te putem Savjetovališta i Povjerenstva za studente s invaliditetom na Sveučilištu u Zadru). Pravo studenata s invaliditetom na individualizirano prilagođeni način polaganja ispita Sveučilište u Osijeku pravno je reguliralo u srpnju 2015. unošenjem članka 59., stavka 4. u novi Pravilnik o studijima i studiranju na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: "Znanstveno/umjetničko-nastavne sastavnice obveze su osigurati prilagođeni pristup za rješavanje specifičnih potreba studentima s invaliditetom na ispitima".

Pristupanjem polaganju ispita i ostalim načinima provjere stečenosti propisanih ishoda učenja studijskog programa, studenti s invaliditetom trebaju pokazati razinu stečenih kompetencija. Pritom im se ni na koji način ne bi smjelo popuštati, odnosno smanjivati očekivanja, a time i akademske standarde. To, međutim, kao što je napomenuto i u prethodnoj cjelini, nije uvijek tako (Fajdetić i sur., 2013.). Kvalitativno istraživanje

41 Mentalna oštećenja prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (Ujedinjeni narodi, 2006.)

koje je 2015. godine provedeno sa skupinom od devet studenata s invaliditetom pokazuje da studenti s invaliditetom ističu kako im se događalo da nastavnici smanjuju zahtjeve u odnosu na njih te smanjuju količinu gradiva koju očekuju da studenti s invaliditetom svladaju, pa takvu neujednačenost kriterija vide upravo kao ugrožavanje ishoda učenja i doživljavaju kao diskriminaciju u sustavu visokog obrazovanja (Bačani i suradnici, 2015.). Na jednom je našem veleučilištu čak navedeno da se, u skladu s procjenom predmetnog nastavnika, studente s invaliditetom „oslobađa dijela ili cijelog ispita“.

### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- visokoškolske nastavnike dodatnom edukacijom treba osnažiti u shvaćanju njihove odgovornosti u stjecanju i procjeni stečenih kompetencija svih studenata, pa tako i studenata s invaliditetom

### **Vršnjačka potpora i/ili obrazovna asistencija**

Važan oblik potpore studentima s invaliditetom u nastavi pruža sveučilišni kolegij „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“, koji je u okviru Tempus projekta EduQuality uveden kao izborni kolegij na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci i Puli. Sveučilište u Zagrebu prvo je započelo s njegovim provođenjem akademske godine 2011./2012. i do danas ga je odslušalo i položilo 48 studenata. Kolegij je dostupan za upis studentima sa svih sastavnica sveučilišta i na svim razinama studija (preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj). Ovim kolegijem studenti s invaliditetom mogu ostvariti potporu vršnjaka asistenta koja im je, ovisno o vrsti teškoća/oštećenja, potrebna u akademskom okruženju (potpora pri dolasku na fakultet i kretanju po prostoru, u predavaonice, kabinete, knjižnice, referade, studentske menze i sl.; potpora pri rješavanju nekih administrativnih procedura; potpora pri “hvatanju” bilješki s predavanja; verbalni opisi vizualno prezentiranih sadržaja; potpora u različitim socijalnim situacijama poput posredovanja u komunikaciji, osobna potpora prema potrebi, poput potpore pri korištenju toaleta i slično).

Kao alternativa kolegiju „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“ u posljednje se vrijeme sve više pojavljuje tzv. obrazovna asistencija, i to kao primarno rješenje za približavanje mogućnosti studentima s invaliditetom upravo na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci i Puli, gdje se i nudi kolegij „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“. Nažalost, radi se o neprimjerenom obliku potpore budući da u visokom obrazovanju ne bi trebalo biti „obrazovne“ asistencije kao pomoći u učenju i ispunjavanju studijskih obveza jer postoji opasnost da će to onemogućiti studente s invaliditetom u primjerenom i potpunom stjecanju profesionalnih kompetencija. Vršnjačka potpora naglasak stavlja upravo na potporu, a ne na pomoć, dakle na potporu studentu s invaliditetom u obliku izjednačavanja mogućnosti te omogućivanja da maksimalno samostalno ispunjava svoje studijske obveze. Osim toga, tzv. obrazovna asistencija jest plaćena asistencija, koja nema ni sustavne pripreme, odnosno edukacije studenata asistenata, kao ni njihova sustavnog praćenja i evaluacije rada, što je i najveći nedostatak ovakvog oblika asistencije. Vršnjačka potpora s druge pak strane osigurava se besplatno, studenti su educirani kroz 45 sati (15 sati predavanja i 30 sati vježbi), praćeni s 30 sati sustavne dvotjedne supervizije i provodi se obvezna evaluacija kolegija. Također, prema potrebi uključenih studenata uvode se dodatne radionice, a raspoloživost nositelja i suradnika na kolegiju je 24 sata dnevno, za svaku nepredviđenu situaciju. U dio sati nastave uključeni su i sami studenti s invaliditetom, a obostranim potpisivanjem semestralnog plana potpore obje se strane (student asistent i student s invaliditetom) obvezuju na poštivanje dogovorenih oblika i načina potpore te na punu suradnju.

Uz sve navedeno, rezultati provedene evaluacije kolegija „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“ govore u prilog korisnosti i uspješnosti kolegija u pogledu senzibiliziranosti za studente s invaliditetom, osposobljenosti za pružanje vršnjačke potpore, spremnosti i sigurnosti u zagovaranju prava studenata s invaliditetom, snalaženja i promišljanja etičkih pitanja u odnosu vršnjačke potpore u akademskom i širem socijalnom okruženju i drugo (Ferić Šlehan i sur., 2013.). Rezultati upućuju na zaključak da je ovakav način ostvarivanja jednakih mogućnosti za studente s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja učinkovit i obostrano koristan. Stoga bi alternativni oblici asistencije, poput one „obrazovne“, mogli biti iznimka, ali ne i pravilo, i to isključivo u situacijama kada ne postoji mogućnost uvođenja vršnjačke potpore ili se radi o potrebi za većim ukupnim brojem sati neposredne potpore negoli se ona može pružiti kroz vršnjačku

potporu (5 sati tjedno), uz obveznu edukaciju, superviziju i evaluaciju rada asistenata studentima s invaliditetom. Uz to nikako ne treba zaboraviti da većina studenata s invaliditetom ostvaruje i pravo na osiguravanje usluge osobne asistencije<sup>42</sup> putem natječaja Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, a preko civilnog sektora, pa bi i nju prema potrebi trebalo uvesti u akademsko okruženje.

#### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- uvesti obveznu edukaciju, superviziju i evaluaciju rada asistenata sa studentima s invaliditetom
- nuditi kolegij „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“ na svim visokim učilištima, a edukaciju edukatora prepustiti stručnjacima sa sveučilišta u Zagrebu, Rijeci i Puli, koji su o tome educirani i iskusni u provođenju

### **Osiguravanje prostorne pristupačnosti**

Prostorna pristupačnost visokih učilišta osnovni je preduvjet za pristup visokom obrazovanju studentima s motoričkim poremećajima. Rezultati jednog nedavno provedenog istraživanja pokazuju da su upravo studenti s motoričkim poremećajima, i to oni koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica, najzadovoljniji sustavom potpore u odnosu na ostale skupine studenata s invaliditetom (Kiš-Glavaš, 2014.). To je zasigurno rezultat pozitivne percepcije studenata o znatnom unapređenju prostorne pristupačnosti općenito, pa tako i institucija visokog obrazovanja (Bačani i suradnici, 2015.).

Mnoge sastavnice sveučilišta u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu poduzele su velike napore za osiguravanje prostorne pristupačnosti studentima s invaliditetom (izgradnja rampa, dizala, pokretnih traka, sanitarnih čvorova za studente s invaliditetom, taktilnih crta vođenja i oznaka na brajici). Na Sveučilištu u Zadru u potpunosti su uklonjene sve prostorne prepreke i osiguran je pristup za osobe s motoričkim oštećenjima u svim zgradama Sveučilišta<sup>43</sup>. I brojna veleučilišta i visoke škole mnogo su učinili i čine kako bi osigurali dostupnost svih prostora osobama s invaliditetom.

U okviru Tempus projekta EduQuality izrađen je priručnik *Prostorna pristupačnost*<sup>44</sup> u čijem se prilogu nalazi Lista za utvrđivanje prostorne pristupačnosti koja nudi procjenu postojeće prostorne pristupačnosti i prijedloge prostornih rješenja.

#### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- nastaviti s unapređenjem prostorne pristupačnosti visokih učilišta

### **Osiguravanje prilagođenog prijevoza**

Prilagođeni prijevoz velik je problem studentima s invaliditetom koji imaju teškoće u kretanju. Naime, javni gradski prijevoz uglavnom nije prilagođen, a tamo gdje jest (primjerice u Zagrebu), nije potpuno prilagođen pristup vozilima javnoga gradskog prijevoza. Zato neki studenti s invaliditetom koriste prilagođena kombi-vozila, no njih je uvijek premalo, posjeduju ih uglavnom udruge osoba s invaliditetom, a potreba za njima je velika. U Zagrebu takva vozila posjeduju i ZET (Zagrebački električni tramvaj) kao dio Zagrebačkog holdinga koji obavlja javni prijevoz. Na temelju [Pravilnika o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom](#)<sup>45</sup>, prijevoz može koristiti isključivo osoba s invaliditetom koja se kreće u invalidskim kolicima i osoba s teškim motoričkim smetnjama. Studentima problem predstavlja zahtjev da redoviti korisnici (oni koji koriste prijevoz najmanje jednom mjesečno) termin i rutu vožnje naruče najkasnije dan ranije, a povremeni korisnici najmanje tri dana ranije. S obzirom na katkad promjenjiv raspored, „rupe“ između

42 <http://www.mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/natjecaji-udruge-zaposljavanje-eu-fondovi/1696>

43 <http://www.unizd.hr/Default.aspx?alias=www.unizd.hr/studentisininvaliditetom&>

44 [http://www.eduquality-hr.com/index.php?option=com\\_content&view=article&id=107&Itemid=48&lang=hr](http://www.eduquality-hr.com/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=48&lang=hr)

45 <http://web1.zagreb.hr/default.aspx?id=21329>

predavanja, neplanirane konzultacije i ostale studentske obveze, ovakav je način prijevoza za neke studente s invaliditetom suviše krut i nepraktičan te mnogo vremena provode čekajući prijevoz koji je rijetko moguće realizirati precizno, u točno traženo vrijeme, zbog poteškoća organizacije. Osim toga, sve do ljetnog semestra akademske godine 2015./2016. ova je usluga u Zagrebu bila manjkava i po tome što je pravo bilo ograničeno samo na studente s invaliditetom s prebivalištem u Gradu Zagrebu, dok se studenti koji dolaze iz drugih gradova, a imaju prijavljeno boravište u Gradu Zagrebu, nisu mogli njime koristiti. Stoga se neki studenti koriste uslugama Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“<sup>46</sup>, koja za tu svrhu posjeduje dva prilagođena kombi-vozila te ima posebnu službu koja organizira prijevoz. Neke sastavnice izravno iz programskih ugovora financiraju ovaj prijevoz za svoje studente, a neke su prekinule takvu praksu zbog nezadovoljstva kvalitetom usluge i rješenje potražile na drugi način. Tako je, primjerice, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu sklopio ugovor o prilagođenom prijevozu s IBUS-om<sup>47</sup>.

U Rijeci javni gradski prijevoz također nije prilagođen osobama s invaliditetom, međutim Komunalno društvo „Autotrolej“<sup>48</sup> u suradnji s odjelom gradske uprave Grada Rijeke za zdravstvo i socijalnu skrb organizira prijevoz za osobe s invaliditetom. No, tu uslugu prijevoza studenti ne mogu koristiti u svrhu odlaska na fakultet i za potrebe studija. Stoga je Ured za studente s invaliditetom Sveučilišnog savjetovališnog centra sklopio Ugovor o financiranju prijevoza studenata s invaliditetom s Udrugom za mlade i studente s invaliditetom Primorsko-goranske županije „Znam“<sup>49</sup>, koja posjeduje prilagođeno kombi-vozilo. No, i tu se pojavljuju problemi vezani uz striktni vremenski raspored vožnji te dotrajalost kombi-vozila. Ovu uslugu prijevoza za studente s invaliditetom sufinanciraju Grad Rijeka, Primorsko-goranska županija i Sveučilište u Rijeci.

U Osijeku se problem neprilagođenog javnog prijevoza pokušava riješiti i na razini lokalne zajednice, na temelju Pravilnika o obavljanju prijevoza osoba s invaliditetom, odnosno sporazuma sklopljenog između Grada Osijeka i Gradskog prijevoza putnika d.o.o.<sup>50</sup> Za osobe s invaliditetom osigurana su prilagođena kombi-vozila, no i ovdje je striktno propisano vrijeme vožnje studentima koji nemaju stalan raspored nastave često velik problem.

Grad Pula subvencionira cijenu gradskog prijevoza za osobe s invaliditetom prema Odluci o socijalnoj skrbi. Pulapromet d.o.o. za prijevoz putnika ima određen broj autobusa prilagođenih za ukrcaj i iskrcaj osoba s invaliditetom.

Sveučilište u Zadru potpisalo je ugovor sa Županijom, jedinicama lokalne samouprave i udrugama civilnog društva za pružanje usluga prijevoza osobama s invaliditetom.

U drugim sveučilišnim i veleučilišnim gradovima ne postoje ovakve inicijative na razini lokalne zajednice.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja osigurava naknadu dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom sveučilišnih i stručnih te poslijediplomskih studija prema Pravilniku o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na novčanu potporu za podmirenje dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom (NN 23/15). Jedan od kriterija za ostvarivanje ove naknade jest da student ima utvrđeni postotak tjelesnog oštećenja 60 % i veći.

Prema Odluci o visini iznosa novčane potpore za podmirenje dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom za akademsku godinu 2015./2016. naknada iznosi 1000 kuna<sup>51</sup>, jednako kao i akademske

46 [www.zamisli.hr](http://www.zamisli.hr)

47 <http://www.ibus.hr/>

48 <http://www.autotrolej.hr/default.asp?ru=125>

49 [www.udruga-znam.hr/pgz/](http://www.udruga-znam.hr/pgz/)

50 <http://www.osijek.hr/index.php/cro/Povjerenstvo-za-OSI/Generalni-servis>

51 <https://mzo.hr/hr/rubrike/studentski-standard>

godine 2014./2015. Unatoč tome, iznos je premalen s obzirom na uvećane troškove prijevoza studenata s invaliditetom koji se ne mogu koristiti javnim gradskim prijevozom. Naime, studenti koji ne uspiju osigurati prijevoz prilagođenim kombi-vozilom putem javnoga gradskog prijevoza ili udruge osoba s invaliditetom, često samostalno organiziraju prijevoz taksijem što zahtijeva povećane troškove. S druge pak strane, to se pravo osigurava svim studentima koji imaju utvrđen postotak tjelesnoga oštećenja 60 % i veći te se ne provjerava može li se student samostalno koristiti sredstvima javnoga gradskog prijevoza ili ne, pa ga ostvaruju i mnogi kojima nije potrebno za tu namjenu (studenti s oštećenjima sluha, vida, s tjelesnim oštećenjima koja ne utječu na mogućnost samostalnog kretanja, a koji imaju utvrđeno 60 % ili više tjelesnog oštećenja).

Kako očito postoji velik problem osiguravanja prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom općenito, pa tako i studente s invaliditetom, postoji inicijativa da se sredstva MZO-a koja se trenutačno isplaćuju pojedinačno studentima s invaliditetom preusmjere izravno u financiranje prijevoza za sve one studente s invaliditetom kojima je to potrebno, tako da MZO putem javnog natječaja sklopi ugovor o prilagođenom prijevozu studenata tamo gdje je takav prijevoz potreban.

#### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- revidirati korisnike sredstava MZO-a namijenjenih prilagođenom prijevozu studenata s invaliditetom
- sredstva MZO-a namijenjena prilagođenom prijevozu studenata s invaliditetom preusmjeriti onim studentima koji se ne mogu samostalno koristiti javnim gradskim prijevozom, putem ugovora MZO-a i najboljeg ponuđača usluge na razini lokalne zajednice gdje postoji takva potreba

### **Osiguravanje prilagođenog smještaja**

Temeljem Odluke tadašnjeg Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta o kriterijima za raspodjelu mjesta u studentskim domovima studentskih centara u Republici Hrvatskoj<sup>52</sup> i na temelju Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava redovitih studenata na subvencionirano stanovanje u Republici Hrvatskoj<sup>53</sup>, koju Ministarstvo donosi svake godine, studenti s invaliditetom od 1. do 5. kategorije invaliditeta (iznad 50 % tjelesnog oštećenja), uključujući i studente s invaliditetom na poslijediplomskome sveučilišnom studiju, imaju pravo na izravno dobivanje mjesta u studentskom domu. Studenti s invaliditetom od 6. do 10. kategorije invaliditeta (do 50 % tjelesnog oštećenja) ostvaruju dodatne bodove. No, Odlukom nisu definirani kriteriji gubitka prava na izravan smještaj ove skupine studenata, što može dovesti do nedostatka smještajnih kapaciteta za novoupisane studente s invaliditetom koji također ostvaruju ovo pravo.

Vezano za pitanje osiguravanja prilagođenog smještaja za studente s invaliditetom, svi su novoizgrađeni studentski domovi većim dijelom osigurali pristupačnost studentima s invaliditetom, ali stariji domovi, nažalost, nisu. Kao primjere dobre prakse među studentskim domovima treba istaknuti studentski dom „Cvjetno naselje“ u Zagrebu, novi studentski dom u Osijeku, studentski dom u Varaždinu i studentski dom u Zadru. Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu<sup>54</sup> ima ukupno 31 sobu prilagođenu studentima koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica i šest soba prilagođenih studentima koji se otežano kreću, a slijepi studenti smješteni su u jednokrevetnim sobama. U tijeku je obnova studentskih domova te će se određen broj soba prilagoditi za studente koji se kreću uz pomoć kolica (u SD Cvjetno naselje će se uz postojećih 19 prilagođenih soba u prvom paviljonu prilagoditi još 19 soba u drugom paviljonu; u SD „Stjepan Radić“ će se, uz postojeće, također prilagoditi određeni broj soba) iz čega je moguće zaključiti da se kapaciteti prilagođenih soba povećavaju.

Na Sveučilištu u Rijeci, unutar kampusa, u tijeku je izgradnja novih smještajnih kapaciteta u okviru kojih

52 <http://www.sczg.unizg.hr/smjestaj/smjestaj/kriteriji-za-raspodjelu-mjesta/>

53 [https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/pravilnik\\_smjestaj\\_lipanj\\_2016.pdf](https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/pravilnik_smjestaj_lipanj_2016.pdf)

54 [www.sczg.hr](http://www.sczg.hr)

se planira i određen broj soba potpuno prilagođenih studentima s invaliditetom. Useljenje se očekuje u akademskoj godini 2016./2017.

Također, na Sveučilištu u Osijeku planira se izgradnja novoga krila studentskog doma, čime će se kapacitet sa sadašnjih sedam prostorno prilagođenih soba od ukupno 250 još povećavati. Osigurana su sredstva i za rekonstrukciju staroga Studentskog doma Ivana Gorana Kovačića, nakon čega će studentima s invaliditetom biti osigurane još četiri prilagođene jednokrevetne sobe.

U Puli je završena izgradnja studentskog doma koji je u akademskoj godini 2015./2016. prvi put primio studente. Dom je u potpunosti prilagođen osobama s invaliditetom. Broj soba koje su prilagođene studentima s invaliditetom je četiri (odnosno šest ležajeva), s pripadajućim sanitarnim čvorovima i kuhinjom.

U Studentskom domu na Sveučilištu u Zadru četiri sobe s ukupno osam ležajeva rezervirane su za studente s invaliditetom. U planu je izgradnja novog sveučilišnog kampusa i novog studentskog doma kojim će se povećati smještajni kapaciteti i za studente s invaliditetom.

Druga visoka učilišta tek trebaju započeti s rješavanjem ovoga problema.

Problem s kojim se studenti susreću izvan akademskog okruženja, vezano uz smještaj, jest nepostojanje sustavnog oblika pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba studentima s težim tjelesnim invaliditetom koji su smješteni u studentskom domu. Trenutačno se problem samo privremeno rješava na Sveučilištu u Zagrebu, koje od 2009. godine organizira i financira uslugu ispomoći studentima s invaliditetom koji su smješteni u studentskome domu. U okviru usluge angažirano je devet redovitih studenata koji studentima s invaliditetom pružaju pomoć u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba (pomoć u održavanju higijene, hranjenju, kretanju, pospremanju, obavljanju administrativnih poslova i sl.) tijekom 24 sata, radom u smjenama, tijekom cijele godine. Sredstva za ovu namjenu osiguravaju se od vlastitih prihoda Sveučilišta, kao i od prihoda od participacija studenata u troškovima studija. Ovim se putem problem samo privremeno rješava na Sveučilištu u Zagrebu, no ne i na drugim hrvatskim visokim učilištima na kojima se studenti s invaliditetom također susreću s tim problemom.

Očito je da se ovdje radi o potrebi studenata s teškim i kompleksnim tjelesnim oštećenjima kojima je prijeko potrebna pomoć i njega druge osobe u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti kako bi mogli realizirati svoje studijske obveze. Ovakve potrebe osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj rješavaju se mjerama socijalne skrbi putem Zakona o socijalnoj skrbi (NN 33/12) ako su osobe smještene u svome domu, i to putem prava na uslugu pomoći i njege u kući. To pravo obuhvaća organiziranje prehrane, obavljanje kućnih poslova, održavanje osobne higijene i zadovoljavanje drugih svakodnevnih poslova, što je upravo ono što je sadržaj ispomoći studentima s invaliditetom koji su smješteni u studentskome domu. To što je ovim studentima s invaliditetom studentski dom privremeno boravište ne bi trebalo biti prepreka da ostvare to pravo, pa i unatoč tome što postupak prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 33/12) provode centri za socijalnu skrb prema mjestu stanovanja (prebivališta) korisnika. Uz to, kako je u studentskim domovima na jednom mjestu smješteno više studenata s invaliditetom (upravo radi lakše organizacije pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba studentima s težim tjelesnim invaliditetom, a ne s namjerom „getoizacije“ studenata s invaliditetom), postojeće 24-satno pružanje potpore može biti ekonomično zajedničko rješenje za veći broj studenata. Prema tome, opravdano je očekivati da bi ovu uslugu sustavno financijski trebalo rješavati Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.

#### **SMJERNICE DJELOVANJA:**

- nastaviti s povećanjem smještajnih kapaciteta za studente s invaliditetom u studentskim domovima
- sredstva namijenjena pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba studentima s težim tjelesnim invaliditetom osigurati putem Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku



## Obveze studenata s invaliditetom

Rezultati kvalitativnog istraživanja pod nazivom „Percepcija visokoškolske nastave pristupačne studentima s invaliditetom“, u koje su bili uključeni mlađi sveučilišni nastavnici, pokazali su da nastavnici smatraju kako su prava studenata s invaliditetom zajamčena i sastavni su dio sustava visokog obrazovanja, kao i obveze koje svaki student ima kako bi ostvario očekivane i planirane ishode učenja pojedinog studijskog programa (Fajdetić i suradnici, 2013.). Pritom smatraju da je „iznimno važna uloga upravo samih studenata s invaliditetom na način da se studenti prije svega suoče s osobnim problemima, preuzmu odgovornost za sebe, da poduzmu potrebne korake, traže i osiguraju svoja prava te preuzimaju svoje studentske odgovornosti i izvršavaju obveze“ (Fajdetić i suradnici, 2013., str. 36). I istraživanje Urbanc i suradnika (2014.) upućuje na važnost odgovornosti samih studenata s invaliditetom i realnosti njihovih očekivanja kao preduvjeta uspješnog studiranja.

Istraživanje Bačani i suradnika (2015.) pokazuje kako studenti s invaliditetom naglašavaju odgovornost samih osoba s invaliditetom u borbi za vlastita prava i ravnopravni položaj u društvu, što je moguće postići aktivnim sudjelovanjem u društvenoj svakodnevnici.

Većina studenata s invaliditetom upravo je odgovorna, iako zbog hiperprodukcije i visoke dostupnosti najrazličitijih kompenzacijskih, katkad i potpuno nepotrebnih mjera prema načelu „svima sve“ (oslobađanje od nastave Tjelesne i zdravstvene kulture studenata s invaliditetom, doslovno hvatanje bilježaka s predavanja za studente koji sve nastavne materijale dobivaju unaprijed, snimanje predavanja za gluhe studente), dolazi do situacije da neki studenti s invaliditetom zapravo i nisu motivirani za studij, već studirajući i realizirajući studentska (s invaliditetom) prava nastoje riješiti neke svoje socijalne probleme (financijske, stambene, kulturalne i dr.). Tako rezultati istraživanja autorice Urbanc i suradnika (2014.) pokazuju da neke studente s invaliditetom slabija prilagođenost okoline u mjestu prebivališta motivira da upišu fakultet bez obzira na osobne sklonosti i motivaciju za studij općenito, kako bi u većem gradu imali mogućnost steći veću razinu samostalnosti (odlazak iz obitelji, samostalnije i slobodnije kretanje po gradu, organizirani prijevoz, manje socijalne kontrole, veća mogućnost samoodređenja općenito). Prema tumačenju ove skupine sudionika kvalitativnog istraživanja, u koje je bilo uključeno ukupno 20 studenata s invaliditetom sa sveučilišta u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Zadru, odlazak na studij za neke studente jedini je način da se „maknu“ od roditelja i iskuse samostalnji život, s obzirom na nedostupnost potpore u manjim mjestima.

Visoko obrazovanje nikako ne bi trebalo biti takav način rješavanja potreba mladih s invaliditetom, već je s tom svrhom potrebno poduzeti druge mjere i aktivnosti. Stoga, uz prava koja imaju i mjere koje moramo poduzeti kako bi ih uživali, svakako treba inzistirati i na ispunjavanju studentskih obveza ove skupine studenata.

### SMJERNICE DJELOVANJA:

- pri realizaciji mjera pozitivne diskriminacije studenata s invaliditetom treba uključiti kriterij uspješnosti studenata

## REALIZACIJA MJERA

Aktivnosti za realizaciju mjera za unapređenje sustava potpore studentima s invaliditetom u nadležnosti Nacionalne skupine za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja proizlaze iz prezentirane analize stanja, a navedene su prema Preporukama za osiguravanje minimalnih standarda koje su sastavni dio dokumenta Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj (2012.). Aktivnosti su navedene u obliku liste za samoprocjenu razvijenosti sustava potpore studentima s invaliditetom na visokim učilištima, a uz svaku aktivnost, u

zagradi, navedeni su i nositelji aktivnosti.

**Mjera 6.4.2. Prijavne i upisne procedure na visokim učilištima prilagoditi osobama s invaliditetom. Sve potrebne informacije o upisu na visoka učilišta trebaju biti jednako dostupne osobama s invaliditetom.**

- Informacije o visokom učilištu, studijskim programima i uvjetima studiranja objavljene su na internetskim stranicama visokog učilišta, uključujući i informacije o prostornoj pristupačnosti, dostupnim oblicima potpore i pravima studenata s invaliditetom, poput prava na prednost pri upisu na studij, na individualizirano prilagođen način polaganja dodatnih provjera znanja, vještina i sposobnosti, prilagodbe u nastavi i prilagođene provjere stečenih kompetencija, vršnjačku potporu, prilagođeni smještaj i prijevoz, stipendije i subvencioniranje troškova studija i drugo, kao i kontakt odgovornih službi i osoba (odgovorni za provedbu: visoka učilišta, studentski centri, studentski domovi).
- E-sadržaji na službenim stranicama visokog učilišta pristupačni su studentima s invaliditetom. Pritom su korištene smjernice o pristupačnosti e-informacija od strane World Wide Web Consortiuma – W3C<sup>55</sup> (odgovorni za provedbu: visoka učilišta putem institucionalnih službi i stručna tijela za potporu studentima s invaliditetom, sastavnice visokih učilišta, CARNet, Centar za e-učenje SRCE).
- Osoblje zaduženo za uređivanje internetskih stranica visokih učilišta educirano je o pravilima e-pristupačnosti (odgovorni za provedbu: CARNet, Centar za e-učenje SRCE).
- Prijavni, upisni i drugi obrasci namijenjeni studentima oblikovani su prema preporukama građe lagane za čitanje<sup>56</sup> i dostupni u elektroničkom obliku (odgovorni za provedbu: visoka učilišta, studentski centri, studentski domovi).
- Suradnjom sa službama namijenjenim studentima s invaliditetom kandidati s invaliditetom dodatno su informirani i savjetovani o izboru studija (odgovorni za provedbu: institucionalne službe i stručna tijela za potporu studentima s invaliditetom, visoka učilišta putem koordinатора za studente s invaliditetom, voditelja studijskih programa i prodekana za nastavu).
- Kandidati s invaliditetom koji imaju pravo prednosti pri upisu i upis izvan kvote imaju preporuku institucionalne službe potpore studentima s invaliditetom matičnog visokog učilišta.
- Osigurano je sustavno provođenje individualizirano prilagođenog načina polaganja dodatnih provjera znanja, vještina i sposobnosti na visokom učilištu (osiguravanjem produljenog vremena rješavanja pismenih zadataka, provođenje usmenih umjesto pismenih provjera znanja i suprotno, uvećani tisak i sl.), ovisno o vrsti oštećenja, bolesti, poremećaja ili teškoće (odgovorni za provedbu: institucionalne službe i stručna tijela za potporu studentima s invaliditetom, sastavnice visokih učilišta).

**Mjera 6.4.3. Izvođenje nastave i provjeru znanja, vještina i sposobnosti prilagoditi studentima s invaliditetom i omogućiti im da na pravedan način dokažu postizanje definiranih ishoda učenja. U tom smislu provesti edukaciju nastavnika.**

- Nastavno, stručno i administrativno osoblje visokog učilišta dodatno je educirano u području rada i pružanja potpore studentima s invaliditetom (odgovorni za provedbu: visoka učilišta putem institucionalnih službi i stručna tijela za potporu studentima s invaliditetom, uredi za osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju).
- Uvedena je obveza pravodobnog informiranja nastavnika o upisu studenta s invaliditetom na njihov predmet kako bi se na vrijeme mogli pripremiti za realizaciju prilagodbi u nastavi.
- Nastavni materijali dostupni su studentima prije početka semestra, a rokovi za objavu ugrađeni su u pravilnik o studiranju (odgovorni za provedbu: visoka učilišta).
- Osigurano je audiosnimanje predavanja ako postoji potreba, uz suglasnost nastavnika (odgovorni za provedbu: visoka učilišta).
- Osigurana je dostupnost različitih oblika e-učenja i digitalnih repozitorija nastavnih materijala

55 World Wide Web Consortium – <http://www.w3.org>

56 <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/380>

(visoka učilišta).

- Osigurana je prisutnost osobnog asistenta u nekim oblicima nastave (laboratorijska nastava – rukovanje kemikalijama ili elektroničkim uređajima) i vršnjačka potpora (odgovorni za provedbu: MDOMSP, visoka učilišta).
- Osigurani su alternativni sadržaji za određene oblike nastave (npr. terensku nastavu) (odgovorni za provedbu: visoka učilišta).
- Osigurana je uporaba računala u nastavi i daktilografa, kao i prevoditelja znakovnog jezika odnosno komunikacijskog posrednika, kada je potrebno i opravdano (odgovorni za provedbu: visoka učilišta, udruge).
- Prema članku 86. Zakona o autorskim i drugim srodnim pravima (NN 79/97, 167/03) osigurana je digitalizirana nastavna literatura ili drugi prihvatljivi formati literature koja je dostupna studentima s oštećenjima vida i studentima koji imaju teškoće pri čitanju (drugi prihvatljivi formati literature uključuju zvučne knjige, knjige lagane za čitanje, zvučne novine i zvučnu periodičku građu, video/DVD knjige s titlovima i/ili znakovnim jezikom, knjige na brajici i knjige uvećanog tiska) (odgovorni za provedbu: visoka učilišta putem institucionalnih službi i stručnih tijela za potporu studentima s invaliditetom, sastavnice visokih učilišta, voditelji knjižnica, CARNet, Centar za e-učenje SRCE<sup>57</sup>).
- Visoko učilište sa studentom s invaliditetom potpisuje ugovor o individualnom korištenju audiosnimki predavanja i/ili digitaliziranih kopija nastavne literature s jasnom odgovornošću studenta i propisanim sankcijama ako neovlašteno distribuira spomenuti materijal (odgovorni za provedbu: visoka učilišta).
- Visoka učilišta putem institucionalnih službi odnosno stručnoga tijela za potporu studentima s invaliditetom osigurala su Preporuke za individualizirano prilagođen način praćenja nastave i polaganja ispita (dokumentaciju kao dokaz o postojanju potrebe za prilagodbama studenta s invaliditetom dostavlja osobno ili skenirano e-mailom Uredu za studente s invaliditetom ili odgovornoj osobi na razini visokog učilišta, koja potom preporuku u pisanoj formi upućuje studentu, prodekanu za nastavu i koordinatoru za studente s invaliditetom. Student preporuku aktivira prema potrebi, osobno se obraćajući svakom pojedinom nastavniku, a u dogovoru s prodekanom i koordinatorom) (odgovorni za provedbu: visoka učilišta putem institucionalnih službi i stručna tijela za potporu studentima s invaliditetom)
- Osigurano je sustavno provođenje individualizirano prilagođenog načina polaganja ispita (primjerice, osiguravanje produljenog vremena rješavanja pismenih zadataka, provođenje usmenih umjesto pismenih provjera znanja i suprotno, omogućivanje uporabe računala, brajice ili uvećanog tiska na pismenim ispitima) (odgovorni za provedbu: sastavnice visokih učilišta, nastavnici, institucionalne službe potpore za studente s invaliditetom)

#### **Mjera 6.4.5. Osigurati rad institucionalnih službi i stručnih tijela za potporu studentima s invaliditetom.**

- Osiguran je odgovarajući oblik institucionalne potpore studentima s invaliditetom u obliku službe/ureda/odgovorne osobe na visokom učilištu, u skladu s potrebama i specifičnostima pojedine ustanove (odgovorni za provedbu: visoka učilišta i njihove sastavnice uz potporu MZO).
- Osigurani su adekvatni resursi (posebno ljudski resursi) i uvjeti za rad službe/ ureda/ odgovorne osobe za studente s invaliditetom pri visokom učilištu kako bi se osigurala dostupnost djelatnika službi u slučaju nejasnoće/dodatnih pitanja te redovito i pravodobno informiranje studenata s invaliditetom i provođenje aktivnosti u okviru sustava potpore za studente s invaliditetom (odgovorni za provedbu: MZO, visoka učilišta).
- Imenovani su, educirani i supervizirani koordinatori ili povjerenici te predstavnici studenata zaduženi za implementaciju, realizaciju i evaluaciju sustava potpore studentima s invaliditetom na razini fakulteta/akademije, odjela i odsjeka i pozitivno se vrednuje njihov rad (odgovorni za provedbu: visoka učilišta i njihove sastavnice).
- Ustrojeno je savjetovalište za studente na visokom učilištu (psihološko, karijerno, razvoj

57 <http://www.srce.unizg.hr/vijest/prilagodba-sustava-za-e-ucenje-merlin-prema-smjernicama-pristupacnosti-738/>

akademskih i životnih vještina i slično), dostupno i prilagođeno potrebama studenata s invaliditetom (odgovorni za provedbu: MZO, visoka učilišta).

- Svaki semestar nudi se kolegij „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“ (odgovorni za provedbu: visoka učilišta).

## ZAKLJUČNO

Kako je već navedeno, zadatak Nacionalne skupine za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja bio je izraditi napatke za realizaciju triju navedenih mjera Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN 124/14), što je i realizirano u obliku liste za samoprocjenu razvijenosti sustava potpore studentima s invaliditetom na visokim učilištima. To bi trebali biti minimalni standardi u području prijavnih i upisnih procedura za kandidate s invaliditetom, prilagodbe izvođenja nastave i provjere znanja, vještina i sposobnosti, kao i osnivanja i rada institucionalnih službi i stručnih tijela za potporu studentima s invaliditetom, a visoka bi učilišta trebala o tome izvještavati Ministarstvo znanosti i obrazovanja i/ili neku drugu relevantnu instituciju svake akademske godine. Spomenuto bi svakako trebalo biti jedan od nezaobilaznih kriterija za vrednovanje visokih učilišta odnosno neizostavni kriterij akreditacijskog i reakreditacijskog postupka.

Ipak, ove mjere neće biti moguće u potpunosti kvalitetno realizirati bez uvođenja drugih mjera, poput edukacije nastavnika osnovnih i srednjih škola za rad s djecom s teškoćama u razvoju kao preduvjeta adekvatne pripreme ovih učenika za nastavak obrazovanja na visokoškolskoj razini, ali i kreiranja i provedbe tranzicijskih programa za osobe s invaliditetom u razdoblju od završetka studija do zaposlenja te onih mjera koje su, u obliku smjernica, predstavljene u prvom dijelu ovoga dokumenta. Tu se prije svega misli na sljedeće mjere:

- intenzivnije informiranje javnosti, posebice učenika s teškoćama u razvoju, o pravima i sustavu prilagodbe studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju
- sustavno prikupljanje podataka o studentima s invaliditetom koji primaju oblike potpore u visokom obrazovanju
- sustavno provođenje evaluacije potpore od strane studenata s invaliditetom, nastavnika te stručnog i administrativnog osoblja na visokim učilištima
- proširenje definicije studenata s invaliditetom koji mogu ostvariti specifična prava u sustavu visokog obrazovanja
- ustrajavanja na primjeni kompenzacijskih mjera, a tek u iznimnim slučajevima posezanjem za mjerama stavljanja studenata s invaliditetom u povoljniji položaj, vođenje računa o tome da kompenzacijske mjere trebaju voditi k većoj samostalnosti studenata s invaliditetom, a ne k njihovoj većoj ovisnosti
- uključivanje kriterija uspješnosti studenata pri realizaciji mjera pozitivne diskriminacije
- ograničavanje prava studenata s invaliditetom na prednost pri upisu na studij, odnosno izravan upis izvan upisne kvote na maksimalno 20 % manje stečenih ukupnih bodova za upis u odnosu na najniže rangiranog kandidata na listi koji je stekao pravo redovitog upisa te na maksimalno 15 % upisanih kandidata s invaliditetom izvan kvote
- analiziranje korisnosti utrošenih sredstava iz tzv. programskih ugovora vezano uz olakšanje pristupa studiju studentima s invaliditetom
- za stipendiranje studenata s invaliditetom uz kriterij određenog postotka tjelesnog oštećenja odnosno postojanje invaliditeta, oštećenja, poremećaja ili teškoće uvesti i dodatni kriterij uspješnosti
- centralizirati natječaje za stipendiranje studenata s invaliditetom iz javnih izvora
- revidirati korisnike sredstava MZO-a namijenjenih prilagođenom prijevozu studenata s invaliditetom, sredstva MZO-a namijenjena prilagođenom prijevozu studenata s invaliditetom preusmjeriti onim studentima koji se ne mogu samostalno koristiti javnim gradskim prijevozom

- sredstva namijenjena pomoći u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba studentima s težim tjelesnim invaliditetom osigurati putem Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
- uvrstiti angažman koordinatora, povjerenika i drugih osoba koje pružaju potporu studentima s invaliditetom kao jedan od kriterija za napredovanje u nastavna zvanja.

Uspješna realizacija ovih mjera stoga ovisi o snažnoj međuresornoj suradnji čitavog niza institucija koje neposredno ili posredno mogu utjecati na izjednačavanje mogućnosti studenata s invaliditetom u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj.

## IZVORI

- Bačani, R., Čivrag, T., Vukašinec, M., 2015.: Diskriminacija osoba s invaliditetom u visokom obrazovanju, neobjavljeni rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
- Barić, A., Đuričić, R., Jakir, A., Petković, M., Španić, D., Udiljak Bugarinovski Z., Zubak, M., 2012.: Pristup informacijama i uslugama, priručnik za nastavno, administrativno i stručno osoblje sveučilišta, Sveučilište u Zagrebu
- Doolan, K., Košutić, I., Barada, V., 2015.: Instrukcijski poticaji i prepreke za uspjeh u studiju: perspektiva studenata/ica (Izveštje o nalazima istraživanja), Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb.
- EUROSTUDENT, 2014., Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj, Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014.
- Fajdetić, A. Kiš-Glavaš, L., Lisak, N., 2013.: Percepcija visokoškolske nastave pristupačne studentima s invaliditetom, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 49 (2), 28-41.
- Ferić Šlehan, M., Kranželić, V., Kiš-Glavaš, L., 2013.: Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom u visokom obrazovanju: Iskustva studenata (Peer support to students with disabilities in higher education: Students experience) Knjiga rezimea, VII. međunarodni naučni skup „Specijalna edukacija i rehabilitacija danas“ Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, 27. – 29. 9., str. 149-150.
- Franjkić, L., Kiš-Glavaš, L., Novak Žižić, V., 2014.: Percepcija mogućnosti studenata s invaliditetom da udovolje zahtjevima studijskih programa, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 50 (1), 70-80.
- Kiš-Glavaš, L., 2014.: Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti studenata s invaliditetom u visokoškolskom obrazovanju – kvantitativno istraživanje, U: Uzun, T. (ur.): Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama u razvoju i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu, Izveštje o istraživanju, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir, ISBN: 078-953-7645-02-1.
- Kiš-Glavaš, L., 2012.: Studenti s invaliditetom u sustavu visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj, u: Opće smjernice (Kiš-Glavaš, L. ur.), priručnik za nastavno, administrativno i stručno osoblje sveučilišta, Sveučilište u Zagrebu, str. 35-69.
- Kiš-Glavaš, L., 2012a.: Univerzalni dizajn za učenje i akademski standardi, u: Izvođenje nastave i ishodi učenja (Vulić-Prtorić, A., Kranželić, V., Fajdetić, A. ur.), priručnik za nastavno, administrativno i stručno osoblje sveučilišta, Sveučilište u Zagrebu.
- Milić Babić, M., Dowling, M., 2015.: Social support, the presence of barriers and ideas for the future from students with disabilities in higher education system in Croatia, Disability & Society, vol. 30, br. 4, str. 614-629., <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09687599.2015.1037949>
- Minimalni standardi pristupačnosti za osobe s invaliditetom na sveučilištima članicama UNICA-e, 2008., <http://www.unizg.hr/uredssi/index.php/lang-hr/dokumenti>.
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine, Narodne novine br. 63, 2007.
- Osiguravanje minimalnih standarda pristupačnosti visokog obrazovanja studentima s invaliditetom u Republici Hrvatskoj, 2012., <http://www.unizg.hr/uredssi/index.php/lang-hr/dokumenti>
- Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, <http://www.unizg.hr/uredssi/index.php/lang-hr/dokumenti>
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na novčanu potporu za podmirenje dijela troškova prijevoza za redovite studente s invaliditetom, Narodne novine br. 23, 2015.
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava redovitih studenata na subvencionirano stanovanje u Republici Hrvatskoj, [https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/pravilnik\\_smjestaj\\_lipanj\\_2016.pdf](https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/pravilnik_smjestaj_lipanj_2016.pdf).
- Prijedlog smjernica za razvoj sustava podrške studentima, 2015. Sveučilište u Zagrebu (StuDiSupport), <http://www.ssc.uniri.hr/hr/sveucilisni-savjetovalisni-centar/projekti-i-suradnje/ipa-projekt-studisupport.html>
- Radni program Nacionalne skupine za unapređenje socijalne dimenzije visokog obrazovanja, [https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/nacionalna\\_skupina\\_radni\\_program\\_javno-lektor.pdf](https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/nacionalna_skupina_radni_program_javno-lektor.pdf)
- Smjernice postupanja za studente sa psihičkim smetnjama i kroničnim bolestima u okviru akademskog okruženja, 2015. Sveučilište u Zagrebu (StuDiSupport), <http://www.ssc.uniri.hr/hr/sveucilisni-savjetovalisni-centar/projekti-i-suradnje/ipa-projekt-studisupport.html>

- Smjernice za izjednačavanje mogućnosti studiranja osoba s disleksijom, <http://www.unizg.hr/uredssi/index.php/lang-hr/dokumenti>
- Smjernice za osiguravanje pristupačnosti nastavnih materijala koji se postavljaju u sustav za e-učenje, <http://www.srce.unizg.hr/vijest/prilagodba-sustava-za-e-ucenje-merlin-prema-smjernicama-pristupacnosti-738/>
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, Narodne novine br. 124, 2014.
- Strategija razvoja podrške studentima Sveučilišta u Zagrebu od 2013. do 2025. godine, 2014., <http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/dokumenti-i-javnost-informacija/dokumenti-sveucilista/strateski-dokumenti/>
- Slonjšak, A., 2014.: Pravni okvir za uključivanje osoba s invaliditetom u visoko obrazovanje, JAHR - European Journal of Bioethics, vol. 5, br. 9, str. 17-22., [http://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id\\_broj=10493](http://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=10493)
- Ujedinjeni narodi, 2006.: Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Fakultativni protokol uz konvenciju, Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb ([www.mobms.hr/news.aspx?newsID=797&pageID=33-32k](http://www.mobms.hr/news.aspx?newsID=797&pageID=33-32k)).
- Urbanc, K., Laklija, M., Milić Babić, M., Branica, V., 2014.: Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti studenata s invaliditetom u visokoškolskom obrazovanju – kvalitativno istraživanje, U: Uzun, T. (ur.): Multidimenzionalna analiza socijalne uključenosti djece s teškoćama u razvoju i studenata s invaliditetom u obrazovnom procesu, Izvješće o istraživanju, Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir, ISBN: 078-953-7645-02-1., <https://www.dropbox.com/s/mqyuntrm4q0b9fu/Research%20report.pdf?dl=0>
- Ustav Republike Hrvatske, pročišćeni tekst, <http://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>
- Zakon o autorskim i drugim srodnim pravima, Narodne novine br. 79, 1997. i 167, 2003.
- Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom, Narodne novine br. 64, 2001.
- Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj, Narodne novine br. 82, 2015.
- Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja, Narodne novine br. 85, 2014. i 95, 2015.
- Zakon o pravu na pristup informacijama, Narodne novine br. 172, 2003.
- Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine br. 33, 2012.
- Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine br. 85, 2008.
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Narodne novine br. 123, 2003.; 198, 2003.;